

Personlige verdier, politiske verdier og partivalg

En komparativ studie

Lars-Hugo Andersen



Masteroppgave i statsvitenskap
Institutt for statsvitenskap

UNIVERSITETET I OSLO

Mai 2019

Antall ord: 35 000

Personlige verdier, politiske verdier og partivalg

En komparativ studie

© Lars-Hugo Andersen

2019

Personlige verdier, politiske verdier og partivalg – en komparativ studie

Lars-Hugo Andersen

<http://www.duo.uio.no/>

Trykk: Reprosentralen, Universitetet i Oslo

IV

Sammendrag

Hvordan kan man forklare stemmegivning? Tradisjonelle forklaringer har fokusert på sosiostrukturelle forhold som kjønn, alder, urban-ruralt bosted og utdanning. I nyere tid har verdier og deres relevans for politisk atferd fått større oppmerksomhet. Schwartz m.fl. (2010) hevder at det foreligger et «basic value – political values – voting causal hierarchy». Med et teoretisk rammeverk basert på Schwartz ti personlige verdier og politiske verdiorienteringer ser jeg om dette medfører riktighet. Tre spørsmål blir belyst: (1) I hvilken grad kan personlige verdier forklare politiske verdier? (2) I hvilken grad kan personlige verdier og politiske verdier forklare partivalg? (3) I hvilken grad er det en indirekte effekt av personlige verdier via politiske verdier på partivalg? Er det en betydelig direkte effekt fra personlige verdier på partivalg? Med data fra European Social Survey undersøker jeg problemstillingene i fem land. Jeg finner at personlige verdier forklarer en betydelig mindre del av variansen i politiske verdier enn hva som tidligere har blitt antatt. Videre viser det seg at personlige verdier og politiske verdiers forklaringskraft er sterkere i mer fragmenterte og mer avanserte industrisamfunn. Det er også interessant at politiske verdier medierer langt fra hele forklaringskraften fra personlige verdier. Resultatene viser at Schwartz m.fl. (2010) sin påstand om et «basic value – political values – voting causal hierarchy» er sterkt overdrevet.

Forord

Takk til min veileder Oddbjørn Knutsen for uvurderlige tilbakemeldinger og gode innspill i prosessen med å skrive masteroppgaven. Jeg vil også takke gjengen på Blindern. Lunsjpausen (og andre pauser) hadde ikke vært det samme uten deres selskap! En siste takk til Sofie. Det siste året har vært nokså ensformig. Da har det vært fint at du har fått tankene mine til andre steder enn masteroppgaven.

Innholdsfortegnelse

1	Innledning	1
1.1	Tidligere forskning	2
1.2	Undersøkelsens formål	4
1.3	En sammenligning med Schwartz m.fl. (2010).....	5
1.4	Disposisjon	7
2	Teori.....	8
2.1	Verdier.....	8
2.1.1	Avgrensning til relaterte begreper	9
2.1.2	To sett av verdier	10
2.2	Personlige verdier.....	10
2.2.1	Personlige verdiers dynamiske struktur og relasjonen mellom dem.....	14
2.3	Politiske verdier.....	16
2.3.1	Verdiorienteringer, Old Politics og New Politics.....	17
2.4	Hvordan definere partifamilier	25
3	Forskningsopplegg	27
3.1	Datakilde	27
3.1.1	Valg av land	28
3.2	Validitet og reliabilitet	29
3.3	Eksplorerende faktoranalyse	30
3.3.1	Forberedelser	33
3.3.2	Forutsetninger.....	34
3.3.3	Resultater.....	36
3.3.4	Intern konsistens (Cronbachs alfa).....	38
3.4	Operasjonaliseringer.....	39
3.4.1	Partivalg	39
3.4.2	Personlige verdier.....	42
3.4.3	Politiske verdiorienteringer	45
3.4.4	Kontrollvariabler	47
3.5	Metode.....	48
3.5.1	OLS-regresjon	49
3.5.2	Pearsons r	50

3.5.3	Multinomisk logistisk regresjon.....	51
4	Sammenhengen mellom personlige verdier og politiske verdier	53
4.1	Økonomisk venstre-høyre	54
4.1.1	Hypoteser	54
4.1.2	Resultater.....	55
4.2	Tradisjonell moral	58
4.2.1	Hypoteser	58
4.2.2	Resultater.....	59
4.3	Miljø.....	61
4.3.1	Hypoteser	61
4.3.2	Resultater.....	63
4.4	Immigrasjon	65
4.4.1	Hypoteser	65
4.4.2	Resultater.....	66
4.5	Forklart varians	68
4.5.1	Hypoteser	68
4.5.2	Resultater.....	68
4.6	Oppsummering	74
5	Effekten av personlige verdier og politiske verdier på partivalg: en gjennomgang av tidligere funn.....	76
5.1	Nyvoll (2018): Personlige verdier og partivalg.....	76
5.1.1	Data	77
5.1.2	Operasjonaliseringer.....	77
5.1.3	Hypoteser	77
5.1.4	Metode.....	79
5.1.5	Hovedfunn.....	80
5.2	Knutsen (2018): Politiske verdier og partivalg	84
5.2.1	Data	85
5.2.2	Operasjonaliseringer.....	85
5.2.3	Hypoteser	86
5.2.4	Hovedfunn.....	88
5.3	Verdiers forklaringskraft på partivalg i ESS	91
5.3.1	Kontrollvariablene.....	92

5.3.2	Personlige verdier	93
5.3.3	Politiske verdiorienteringer	94
5.3.4	Oppsummering	95
6	I hvilken grad er de personlige verdienes forklaringskraft på partivalg indirekte via politiske verdier	97
6.1	Hypoteser	98
6.2	Resultater	99
6.3	Oppsummering	103
7	Konklusjon	105
7.1	Sammenhengen mellom personlige verdier og politiske verdier	106
7.2	Effekten av personlige verdier og politiske verdier på partivalg	107
7.3	I hvilken grad er de personlige verdienes forklaringskraft på partivalg indirekte via politiske verdier	107
7.4	Et svar til Schwartz m.fl. (2010) og konkluderende bemerkninger	108
7.4.1	Svakheter og fremtidige undersøkelser	108
8	Litteraturliste	110
	Appendiks	117
A.1	Partifamilier	117
A.1.1	Kommunistpartier	117
A.1.2	Venstresosialistiske partier	118
A.1.3	Sosialdemokratiske partier	118
A.1.4	Grønne partier	119
A.1.5	Etnisk-regionale partier	120
A.1.6	Agrarpartier	120
A.1.7	Liberale partier	121
A.1.8	Kristendemokratiske partier	122
A.1.9	Konservative partier	123
A.1.10	Høyre-radikale partier	124
A.2	Utvelgning av land	125
A.2.1	Region	125
A.2.2	Velferdsregime	125
A.2.3	Partisystem	126
A.2.4	Et kriterium relatert til begrensninger i ESS	127

A.2.5 Drøftelse	127
A.3 Antall respondenter fra landene fordelt etter partifamilier.....	130
A.4 Schwartz sine 21 kjønstilpassede portretter	131

Oversikt over figurer

Figur 2.1: Teoretisk modell for relasjonen mellom de ti personlige verdiene, inndelt etter fire hovedverdier.....	14
Figur 2.2: De ti personlige verdiene inndelt etter de fire hovedverdiene, basert på to prinsipper.....	15

Oversikt over tabeller

Tabell 3.1: Antall respondenter fra landene	28
Tabell 3.2: Den eksplorerende faktoranalysens variabler, sortert etter forventede faktorer	31
Tabell 3.3: Antall missingverdier for den forventede faktoren miljø	34
Tabell 3.4: Rotert eksplorerende faktoranalyse for de politiske verdiorienteringene ¹⁾ (N: 8669).....	37
Tabell 3.5: Cronbachs alfa for de fire verdiorienteringene ¹⁾	38
Tabell 3.6: Landenes politiske partier fordelt i partifamilier (kategorien «egen» er partier som ikke kan plasseres i en bestemt partifamilie)	41
Tabell 3.7: Cronbachs alfa for de ti verdi-indeksene og de fire hovedverdiene	43
Tabell 4.1: Økonomisk venstre-høyre: Korrelasjoner (r) med de personlige verdiene.....	56
Tabell 4.2: Tradisjonell moral: Korrelasjoner (r) med de personlige verdiene.....	59
Tabell 4.3: Miljø: Korrelasjoner (r) med de personlige verdiene	63
Tabell 4.4: Immigrasjon: Korrelasjoner (r) med de personlige verdiene.....	66
Tabell 4.5: Forklart varians (R ²) av personlige verdier og kontrollvariabler med politiske verdier som avhengig variabel	70
Tabell 4.6: Kryssnasjonal sammenligning. Forklart varians (R ²) av personlige verdier og kontrollvariabler med politiske verdier som avhengig variabel.....	73
Tabell 5.1: Hypoteser knyttet til de ulike partifamiliene	78
Tabell 5.2: Hypoteser knyttet til de ulike partifamiliene	81
Tabell 5.3: Hypoteser fra Knutsen (2018).....	87
Tabell 5.4: Forklaringskraften (Nagelkerkes R ²) av personlige verdier, politiske verdier og kontrollvariabler med partivalg som avhengig variabel.....	92
Tabell 5.5: Antall effektive partier i landene, ut ifra.....	93
Tabell 5.6: BNP per innbygger i utvalgets land i 2015	94
Tabell 6.1: Personlige verdiers og politiske verdiorienteringers indirekte, direkte og totale forklaringskraft (Nagelkerkes R ²) på partivalg	100

1 Innledning

Hvordan kan man forklare politisk atferd hos individer? Spørsmålet har stått sentralt over lengre tid, særlig i den statsvitenskapelige forskningen. Tradisjonelle forklaringer har fokusert på sosiostrukturelle forhold som sosial klasse, urban-ruralt bosted og religion. Siden 1970-tallet har det skjedd store endringer i den sosiale strukturen i vestlige demokratier. Endringene har hatt konsekvenser for individers stemmegivning. Tidligere var individer i større grad tilbøyelige til å stemme basert på sosiostrukturelle forhold. Med et økende fokus på individualisme og selvstendighet, har en slik gruppetilhørighet fått et slag i baugen. Følgelig har det blitt hevdet at sosiostrukturelle forhold alene ikke lenger kan forklare politisk atferd (Knutsen 2018). Forskere har derfor rettet fokuset mot verdier, og deres relevans for politisk atferd.

For statsvitere har verdier lenge vært sammenfallende med politiske verdier. Politiske verdier bidrar til å gi sammenheng og konsistens til de spesifikke holdningene, preferansene og evalueringene som kommer til uttrykk i den politiske sfæren (Feldman 1988:416). De er overbærende normative prinsipper og overbevisninger, som sier noe om hvordan individer ønsker at samfunnet skal være innrettet (McCann 1997:565). Goren (2013) har påvist at politiske verdier i stor grad kan forklare politisk atferd.

Flere har spurt seg hvordan individers politiske verdier henger sammen. Philip Converse (1964) var tidlig ute når han undersøkte om en enkelt ideologisk dimensjon, liberal vs. konservativ, kunne binde sammen individers politiske holdninger og verdier. Det viste seg at de fleste var mindre konsistente, enn man først hadde trodd. Individers kompleksitet kunne ikke fanges opp av en enkel ideologisk dimensjon. Noen har hevdet at en flerdimensjonal forståelse av ideologi er nødvendig i dette henseende. Andre har rettet fokuset mot hva som ligger til grunn for politiske holdninger og verdier.

I nyere tid har det derfor blitt viet økt oppmerksomhet til personlige verdier og deres relevans for politiske verdier og politisk atferd. Stanley Feldman (2003) har hevdet at personlige verdier kan bidra til å binde sammen individers politiske holdninger og verdier. Sosialpsykologen Shalom H. Schwartz (1992) har identifisert ti grunnleggende personlige verdier og den dynamiske relasjonen mellom dem.

Personlige verdier er utledet fra tre universelle nødvendigheter for menneskelig eksistens. Verdiene skiller seg fra hverandre, ved at motivasjonen som ligger til grunn for hver enkelt

verdi er forskjellig. Sammenlignet med politiske verdier, ligger dermed personlige verdier i oss som noe mer fundamentalt og abstrakt (Schwartz 2007). Det er flere årsaker til at personlige verdier i særdeleshet egner seg til undersøkelser av politiske verdier og politisk atferd. Deres dynamiske struktur gjør det mulig å utlede fruktbare hypoteser om individers verdiprioriteringer. Med verdiers dynamiske struktur refereres det til kongruensen og inkongruensen som foreligger mellom verdier (Schwartz 1992:14). Prioriteringen av en verdi har følger for prioriteringen av andre verdier. Et annet kjennetegn ved personlige verdier er at de forventes å endre seg langsomt over tid. De er varige overbevisninger om at noe er å foretrekke fremfor noe annet (Rokeach 1973:5). Deres stabilitet gjør at de er godt egnet til å forklare politiske verdier og politisk atferd. Samtidig er de relativt begrenset i antall. Dette bidrar til å redusere kompleksiteten i individers politiske holdninger og verdier (Feldman 2003:4).

1.1 Tidligere forskning

I en artikkel fra 2010 undersøkte Schwartz m.fl. forholdet mellom personlige verdier, politiske verdier og politisk atferd. Undersøkelsen søkte å besvare tre hypoteser: (1) personlige verdier og deres dynamiske relasjon, organiserer og gir sammenheng til individers politiske verdier, (2) både personlige verdier og politiske verdier predikerer stemmegivning systematisk, og (3) effekten av individers personlige verdier på partivalg, går via deres politiske verdier (Schwartz m.fl. 2010:429). For å besvare hypotesene ble det samlet inn data om italienske innbyggere fra Roma, i forkant og etterkant av det nasjonale valget i 2006.

Undersøkelsen inkluderte seks politiske verdier og to politiske holdninger, samt ti grunnleggende personlige verdier. Det ble konkludert med at personlige verdier forklarte en substansiell del av variansen i individers politiske verdier. Videre fant de at både personlige og politiske verdier hadde signifikant effekt på partivalg. Det ble også funnet støtte for at effekten av personlige verdier på partivalg gikk via individers politiske verdier. Funnene deres tyder på at politiske verdier kan forstås som et uttrykk for individers personlige verdier i den politiske konteksten (Schwartz 2010:421). I jakten på å tilfredsstille de tre universelle nødvendighetene for menneskelig eksistens, vil derfor individer være tilbøyelige til å stemme på det politiske partiet som representerer de politiske verdiene som de verdsetter.

I en senere artikkel undersøkte Schwartz m.fl. (2014) i detalj om individers personlige verdier organiserer og gir sammenheng til deres politiske verdier. Undersøkelsen har flere fellestrekk

med Schwartz m.fl. (2010). Blant annet inkluderes de samme personlige og politiske verdiene. En viktig distinksjon foreligger likevel: Schwartz m.fl. (2014:900) undersøkte hypotesen komparativt. Femten land ble inkludert. Tolv var ikke-kommunistiske land og tre var tidligere kommunistiske land. Det ble lagt til grunn en forventning om at de personlige verdienes relevans ville være noe ulik i kommunistiske land (Schwartz m.fl. 2014:902). Schwartz m.fl. (2014:925) konkluderte med at individers politiske verdier er et uttrykk for deres personlige verdier i den politiske konteksten. Funnene fra Schwartz m.fl. (2010) fikk dermed forsterket støtte.

Selv om funnene fra undersøkelsene er interessante, foreligger det noen svakheter ved forskningsopplegget til Schwartz m.fl. (2010, 2014). Schwartz m.fl. (2010:447) bemerker noen av disse selv. Ettersom undersøkelsen bare inkluderer Italia, er det klart at funnene har begrenset generaliseringsverdi. Hypotesene burde vært undersøkt i et komparativt perspektiv (Schwartz m.fl. 2010:447). Schwartz m.fl. (2014) bøter i noen grad på denne svakheten ved å inkludere femten land. Det er likevel en svakhet at landene ikke undersøkes separat. Schwartz m.fl. (2014:914) foretar en analyse for de ikke-kommunistiske landene og en for de tidligere kommunistiske landene. Dermed usynliggjøres potensielle nasjonale distinksjoner.

Schwartz m.fl. (2010:447) bemerker også en annen svakhet. Utvalget som undersøkelsen bygger på er utelukkende representert av individer bosatt i Roma. Innbyggerne i Roma er høyere utdannet, rikere og mer urbane, sammenlignet med italienere flest (ibid.). Dermed kan det antas at resultatene ikke er representative. Skjevheten som foreligger i utvalget medfører at resultatene i beste fall er gyldige for høyt utdannede, rike og urbane italienere. Ideelt sett burde det ha vært brukt et nasjonalt representativt utvalg. Dette er en svakhet som også foreligger hos Schwartz m.fl. (2014). Av undersøkelsens femten land er Tyskland det eneste med et nasjonalt representativt utvalg (Schwartz m.fl. 2014:911).

En siste svakhet gjelder kun for Schwartz m.fl. (2010) og dreier seg om konseptualiseringen av partivalg. Schwartz m.fl. (2010:437) benytter seg av en dikotom partivalgvariabel. Et skille trekkes mellom sentrum-venstre og sentrum-høyre. MacCallum m.fl. (2002) har påvist substansielle negative konsekvenser ved dikotomisering av uavhengig variabel. Det kan antas at funnene gjelder for avhengig variabel også. Konsekvensene ved dikotomisering inkluderer tap av verdifull informasjon om individuelle forskjeller, samt svekket reliabilitet. Ved å behandle flere partier som det samme, mister Schwartz m.fl. (2010) muligheten til å differensiere mellom ulike velgergrupper. Det kan være interessante distinksjoner mellom

velgere som stemmer på ulike partier, tilhørende henholdsvis sentrum-venstre og sentrum-høyre.

Grunnet svakhetene ved Schwartz m.fl. (2010, 2014) sine undersøkelser, er det tydelig at funnene har begrenset relevans utover undersøkelsenes utvalg. Hvis sammenhengen mellom personlige verdier, politiske verdier og politisk atferd skal kunne generaliseres til en større populasjon er det nødvendig med nye undersøkelser. Formålet med min undersøkelse er å bidra i dette henseende.

1.2 Undersøkelsens formål

Min undersøkelse er i særlig stor grad inspirert av Schwartz m.fl. sin artikkel fra 2010. Det må bemerkes at kritikken mot deres og Schwartz m.fl. (2014) sine undersøkelser ikke omfavner teorien som sådan. Kritikken er utelukkende rettet mot undersøkelsenes metodiske svakheter. Et poeng må gjøres av at funnene fra artiklene er svært interessante. Hvis man kan påvise resultatenes gyldighet overfor en større populasjon, er det tydelig at det bringer forskningen på politisk atferd fremover. I en tid hvor sosiostrukturelle forhold betyr mindre, vil kunnskap om hva som ligger til grunn for politisk atferd være nyttig. Formålet med min undersøkelse er derfor å se nærmere på relasjonen mellom personlige verdier, politiske verdier og politisk atferd. Som uttrykk for partivalg anvendes et teoretisk rammeverk basert på partifamilier anvendes.

Problemstillingene for undersøkelsen er følgende:

- (1) I hvilken grad kan personlige verdier forklare politiske verdier? Varierer dette mellom land?
- (2) I hvilken grad kan personlige verdier og politiske verdier forklare partivalg? Varierer dette mellom land?
- (3) I hvilken grad er det en indirekte effekt av personlige verdier via politiske verdier på partivalg? Er det en betydelig direkte effekt fra personlige verdier på partivalg? Varierer dette mellom land?

Jeg er nødt til å belyse en svakhet knyttet til undersøkelsens andre problemstilling. En forutsetning for at personlige verdier og politiske verdier skal kunne forklare partivalg, er at verdiene som bidrar til å forklare partivalg gir substansiell mening. Det er ikke tilstrekkelig å vite at personlige verdiers eller politiske verdiers forklaringskraft på partivalg er sterk. De

bestemte verdiene som bidrar med forklaringskraft, må også være plausible. En slik undersøkelse er i seg selv svært omfattende. Dermed følger det naturlig at en undersøkelse som søker å besvare alle tre problemstillingene fullt ut, vil være desto mere omfattende. Når det gjelder den andre problemstillingen, lener jeg meg derfor i stor grad på tidligere forskning.

Nyvoll (2018) har undersøkt i hvilken grad personlige verdier kan forklare partivalg. Knutsen (2018) har undersøkt i hvilken grad politiske verdier kan forklare partivalg. Begge benytter seg av partifamilier som avhengig variabel. Resultatene er lovende, og det ser ut til personlige verdier og politiske verdier kan forklare partivalg. En gjennomgang av deres funn vil bli gjort. Riktignok er analysene deres foretatt med et annet datamateriale. Derfor supplerer jeg gjennomgangen med egne analyser av personlige og politiske verdiers forklaringskraft på partivalg.

Jeg sier det igjen, det er en svakhet at jeg ikke foretar egne analyser for å undersøke verdienes substansielle sammenheng med partivalg. Målet må uansett kunne sies å hellige middelet. En forutsetning for å besvare den tredje problemstillingen er at både de personlige verdiene og de politiske verdiene systematisk predikerer stemmegivning. Det er derfor helt nødvendig å forholde seg til den andre problemstillingen. Jeg bøter også på noe av problematikken ved å presentere mine egne analyser for personlige verdier og politiske verdier sin forklaringskraft på partivalg.

1.3 En sammenligning med Schwartz m.fl. (2010)

Det er klart at min undersøkelse legger seg tett opp mot Schwartz m.fl. sin artikkel (2010). En rettfærdiggjøring av min undersøkelses relevans er følgelig på sin plass. I seksjon 1.1 er det redegjort for svakheter ved Schwartz m.fl. (2010) sin undersøkelse. Jeg vil i størst mulig grad søke å adressere disse svakheterne, og sikre resultater med forsterket generaliseringsverdi.

To av de største styrkene ved min undersøkelse er knyttet til ytre validitet. Jeg benytter meg av European Social Survey (ESS) som datakilde. ESS tilbyr nasjonalt representative data fra over tjue land. Jeg vil derfor undersøke problemstillingene i et komparativt perspektiv. Undersøkelsens problemstillinger analyseres separat i Nederland, Norge, Portugal, Storbritannia og Tsjekkia. Utvelgingen av land er gjort med sikte på å sikre mest mulig variasjon mellom utvalgets respondenter. Samsvarer funnene fra analysene på tvers av

landene, sikres følgelig økt validitet og reliabilitet i resultatene. Ved å benytte nasjonale representative data, sikrer jeg muligheten til å generalisere til en større populasjon. Jeg kan dermed anta, med større sikkerhet, at resultatene gjelder for samtlige av nasjonenes innbyggere.

En siste styrke ved min undersøkelse omhandler operasjonaliseringen av partivalg. Schwartz m.fl. (2010) anvender en dikotom partivalgvariabel. Jeg benytter meg av en partivalgvariabel basert på partifamilier. Dette sikrer tilgang på informasjon som går tapt med en dikotom partivalgvariabel. Resultatene fra mine analyser vil derfor være bedre rustet til å besvare den andre og tredje problemstillingen.

Selv om jeg adresserer flere av svakhetene ved Schwartz m.fl. (2010) sin undersøkelse, foreligger det også styrker ved deres undersøkelse som jeg ikke kommer i nærheten av. Schwartz m.fl. (2010) har samlet inn sitt eget datamateriale. Dermed har de stått fritt til å inkludere variablene de måtte ønske. Schwartz m.fl. (2010) måler de ti grunnleggende personlige verdiene med 40 variabler. Til sammenligning inkluderer min undersøkelse 21 variabler. Følgelig er målevaliditeten og reliabiliteten i deres operasjonalisering bedre.

Når det gjelder de politiske verdiene er min undersøkelse helt avhengig av hvilke variabler ESS inkluderer. Schwartz m.fl. (2010) har hatt anledning til å utlede egne spørsmål. Deres undersøkelse inkluderer derfor flere politiske verdier. Basert på teori og aktualitet, inkluderer Schwartz m.fl. (2010) seks politiske verdier og to politiske holdninger. Indeksene for hver politisk verdi er satt sammen av mellom tre og sju indikatorer. Dermed sikrer de økt målevaliditet, samtidig som reliabiliteten styrkes. Dette støttes opp av at samtlige politiske verdier har svært høy intern konsistens (Schwartz 2010:437).

Styrken Schwartz m.fl. (2010:432) ser ut til å være mest stolte av, er at dataene deres er longitudinelle. De har målt individers personlige og politiske verdier ved T1 og partivalg ved T2. T1 og T2 fant sted før og etter det nasjonale valget i 2006. Formålet med longitudinelle data har vært å styrke de kausale slutningene som en kan trekke om sammenhengen mellom personlig verdier, politiske verdier og stemmegivning (Schwartz 2010:446). Denne muligheten er ikke tilstedeværende med bruken av ESS.

Jeg vil likevel hevde at styrkene ved min undersøkelse bidrar til å ta forskningen på politisk atferd et steg fremover. Bruken av nasjonalt representative komparative data er helt essensiell, hvis det skal være mulig å generalisere til en større populasjon. Videre vil jeg

påstå at svakhetene ved min undersøkelse i mindre grad er alvorlig, sammenlignet med Schwartz m.fl. (2010) sine metodiske svakheter. Selv om jeg ikke har hatt muligheten til å inkludere like mange politiske verdier, vil de jeg har inkludert i stor grad ha tilfredsstillende intern konsistens. Når det gjelder antallet indikatorer for de personlige verdiene, argumenterer Schwartz selv for at de personlige verdiene kan måles med 21 variabler (ESS 2018b). Det har han også gjort i flere av sine egne undersøkelser (Schwartz 2006, 2007). Til slutt vil jeg hevde at bruken av longitudinelle data i denne sammenhengen er av mindre betydning. Selv om det er et bedre mål på kausal sammenheng, foreligger mange av de samme reliabilitetstruslene i målingen av partivalg.

1.4 Disposisjon

I kapittel 2 presenteres det teoretiske rammeverket som blir brukt i undersøkelsen. Verdier får en presis definisjon, før jeg går videre til å presentere personlige verdier og politiske verdier i detalj. Siste del av kapitlet redegjør for hvordan man kan definere partifamilier. Kapittel 3 introduserer undersøkelsens datamateriale. Ved hjelp av eksplorerende faktoranalyse identifiserer jeg fire politiske verdiorienteringer. Deretter redegjør jeg for operasjonaliseringene av analysens variabler. Kapitlet avsluttes med en gjennomgang av undersøkelsens statistiske metoder. I kapittel 4 presenterer jeg hypotesene og resultatene fra de første analysene. Det gis et svar på den første problemstillingen. Kapittel 5 undersøker den andre problemstillingen. I de første seksjonene redegjør jeg for tidligere funn, mens kapitlets tredje seksjon presenterer mine egne resultater. Den siste problemstillingen blir undersøkt i kapittel 7. I kapittel 8 oppsummeres funnene fra undersøkelsen.

2 Teori

I det kommende kapittelet redegjøres det nærmere for undersøkelsens teoretiske rammeverk. Verdier presenteres i seksjon 2.1. Det vil redegjøres nærmere for deres aktualitet innenfor det samfunnsvitenskapelige feltet. Begrepet får også en presis definisjon med avgrensninger til andre relaterte begreper. I seksjon 2.2 ser jeg nærmere på Schwartz sine ti personlige verdier, deres universelle utforming og dynamiske struktur. Seksjon 2.3 er viet til politiske verdier og ulike tilnærminger til begrepet. Problematikken knyttet til mangelen på et uttømmende sett av politiske verdier blir belyst. Deretter fremmer jeg en alternativ løsning med verdiorienteringer, som også blir brukt videre i undersøkelsen. I seksjon 2.4 redegjør jeg for fire tilnærminger for å definere partifamilier.

2.1 Verdier

Enhver definisjon av verdier må bygge på antagelsen om at alle individer, i varierende grad, innehar de samme verdiene. Hvert individ er i besittelse av flere verdier som kan rangeres i et verdisystem, basert på grad av viktighet for den enkelte (Rokeach 1973). I en situasjon hvor individet må handle, vil de verdiene som er mest fremtredende være de som veileder atferd. En slik definisjon fordrer at man kan skille mellom ulike verdier, og at individer prioriterer disse forskjellig. Nettopp at prioriteringen av en eller flere verdier går på bekostning av andre, gjør verdibegrepet særlig godt egnet til å kunne forklare forskjeller i individers atferd.

Samtidig som det er viktig å kunne skille mellom ulike verdier, er det nødvendig at det ligger et felles teoretisk rammeverk til grunn for alle verdier. Skal det være fruktbart å undersøke verdier nærmere, må det være mulig å avgrense verdibegrepet fra relaterte begreper. Shalom H. Schwartz har redegjort for seks egenskaper som kjennetegner alle verdier. Verdier er (1) overbevisninger som er forbundet med følelser, (2) de refererer til ønskelig mål som motiverer til handling, (3) verdier overskrider spesifikke handlinger og situasjoner, (4) verdier er standarder eller kriterier, (5) de er rangert etter relativ viktighet i forhold til hverandre og (6) den relative viktigheten man tillegger verdier styrer handling (Schwartz 2007:170-171). Disse seks egenskapene harmonerer godt med tidligere forskning, og kan på mange måter ses på som en oppsummering av feltets sentrale bidrag.

2.1.1 Avgrensning til relaterte begreper

Verdibegrepets relevans og særlige egnethet for å forklare individers atferd kan virke utvetydig. Usikkerhet oppstår når vi introduserer nærliggende begreper. Holdninger, personlighetstrekk og sosiale normer innehar flere av de samme egenskapene som kjennetegner verdier, og har det til felles at også de kan forklare atferd. Likevel har de sine begrensninger. En redegjørelse for begrepene vil illustrere verdibegrepets særlige egnethet til å forklare individers atferd. Samtidig vil eventuelle usikkerheter knyttet til den øvrige definisjonen, ryddes opp i.

Holdninger

Til enhver tid blir individer konfrontert med situasjoner eller objekter vi må forholde oss til. Holdninger er evalueringer av situasjoner og objekter som kan være enten gode eller dårlige, ønskelige eller ikke ønskelige (Schwartz 2012:16). Hvilken holdning et individ har til noe, kan forklare hvorfor personen handler som den gjør. Det som skiller holdninger fra verdier er at holdninger er avgrenset til en bestemt situasjon eller et bestemt objekt. Verdier derimot overskrider den spesifikke situasjonen eller objektet (Schwartz 2012:4). De gir sammenheng til et større sett av holdninger. På denne måten tjener verdier som standarder eller kriterier for hvilke holdninger vi har. Holdninger skiller seg således fra verdier ved at de ikke innehar den tredje og femte egenskapen (Schwartz 2006).

Personlighetstrekk

Individet har et ønske om å vise konsistens, både i sine meninger, tanker, følelser og handlinger. I så måte veileder verdiene våre oss. De er varige overbevisninger om at noe er å foretrekke fremfor noe annet (Rokeach 1973:5). Et annet trekk ved individet som forbindes med konsistens er personlighetstrekk. Alle individer har noen egenskaper som er mer eller mindre fastlåste. Slike egenskaper er vanskelige å endre på, og de omtales gjerne som personlighetstrekk (Rokeach 1973:21). En vesensforskjell mellom personlighetstrekk og verdier omhandler følgelig deres forhold til endring.

Personlighetstrekk ligger i oss som noe iboende, og er antatt å oppstå forut for verdier (Vecchione m.fl. 2012:360). De kan ses på som et utgangspunkt for alt som kommer etter. Mens våre verdier refererer til ønskelige mål og det vi synes er viktig, sier personlighetstrekk noe om hvem vi er (Caprara m.fl. 2006:3). Når individet skal rettferdiggjøre egen atferd, vil det derfor referere til verdiene sine. Verdier vil alltid være positive, mens personlighetstrekk

også kan være negative (ibid.). Det er derfor naturlig at individet primært vil ønske å handle i tråd med sine verdier.

Sosiale normer

Alle individer er medlemmer av et større fellesskap. Enten det er i jobbsammenheng, med venner eller som medlemmer av en nasjon, utgjør vi en del av en større gruppe. Sosiale normer sier oss noe om de sosiale forventningene som eksisterer i konteksten av gruppen vi tilhører. De er regler som forteller oss hvordan vi bør oppføre oss (Schwartz 2012:16). På denne måten skiller sosiale normer seg fra verdier. De er en ytre påvirkning på individers atferd som er begrenset til situasjonen de oppstår i (Rokeach 1973:19). En annen relevant distinksjon er at verdiene våre avgjør hvorvidt vi følger de sosiale normene som er etablert. Foreligger det konflikt mellom individers verdier og samfunnets forventninger, vil verdiene våre ligge til grunn for en avgjørelse om enten å følge de sosiale normene eller å ikke følge dem (Williams 1968:284).

2.1.2 To sett av verdier

I litteraturen gjøres det et skille mellom personlige og politiske verdier. Både personlige og politiske verdier har i lengre tid vært av interesse for å forklare atferd, men har sjeldent blitt sett i sammenheng. Mens personlige verdier er relevante i alle kontekster av livet, har politiske verdier et mer begrenset anvendelsesområde (Goren 2013). Stanley Feldman (2003) har tidligere etterlyst et nærmere fokus på personlige verdier, for å forklare organiseringen av de politiske verdiene. Schwartz m.fl. (2010:422) adresserer denne tematikken i sin artikkel og påpeker at “the validation of a theory that identifies a comprehensive set of basic personal values and the near universal structure of relation among them (Schwartz 1992, 2006) makes it possible to do this”. Tanken er at de personlige verdiene påvirker individers politiske atferd, gjennom deres påvirkning på de politiske verdiene (Schwartz 2010:423). I de neste delkapitlene redegjør jeg for både personlige og politiske verdier.

2.2 Personlige verdier

Tidligere har det blitt redegjort for seks egenskaper som deles av alle verdier. I det videre vil personlige verdier, deres universelle utforming, og dynamiske struktur undersøkes nærmere. Først skal jeg si noe om antall personlige verdier, deretter redegjør jeg nærmere for hvordan man kan skille de ulike verdiene fra hverandre.

Schwartz har i en årrekke vært den ledende forskeren på verdier. Over flere år har han utviklet en teori, som er ment å inkludere «all the core values recognised in cultures around the world» (Schwartz 2007:173). Å identifisere et universelt sett av verdier kan virke som en enkel oppgave, likevel var dette lenge uklart. På begynnelsen av 1970-tallet estimerte Milton Rokeach (1973:11) at det totale antallet verdier var langt over femti.

Siden den gang har Schwartz gått mer empirisk til verks. Han har identifisert ti verdier, utledet fra tre universelle nødvendigheter for menneskelig eksistens (Schwartz 2007:173). At verdiene er utledet fra nødvendigheter ved menneskelig eksistens, styrker antagelsen om at de har relevans på tvers av kulturer. Deres universelle utforming har også blitt bekreftet gjennom empiriske undersøkelser ved flere anledninger (Schwartz 1992, Schwartz 2007). Schwartz sine bidrag på feltet er såpass anerkjente at en egen del av European Social Survey er viet til hans ti personlige verdier.

De ulike verdiene skiller seg fra hverandre, ved at motivasjonen som ligger til grunn for hver enkelt verdi er forskjellig (Schwartz 2007:173). Motivasjonen eller målet verdiene er et uttrykk for, er utledet fra de tre universelle nødvendighetene for menneskelig eksistens. Disse nødvendighetene er (1) behov individer har som biologiske organismer, (2) verktøy for koordinert sosial interaksjon og (3) overlevelse- og velferdsbehov hos grupper (Schwartz 1992:4). Individer handler derfor i tråd med sine verdier, for å tilfredsstille disse tre nødvendighetene. Siden vi er sosiale vesener, og ikke er i stand til å tilfredsstille alle behovene selv, tjener verdiene våre som de sosialt ønskelige konseptualiseringene av nødvendighetene, som vi uttrykker i sosial interaksjon (Schwartz 2012:4).

Med utgangspunkt i de tre universelle nødvendighetene, er disse ti personlige verdiene blitt utledet (Schwartz 1992:5-12, Schwartz 2012:5-7):

1. Individualisme (self-direction)

Individualisme er utledet fra det biologiske behovet for kontroll og mestring, i tillegg til behovet for selvstendighet og uavhengighet i interaksjon med andre. Verdiens definerende mål er selvstendig tenkning og handling. For individer som verdsetter verdien er det viktig å være kreativ, fri og nysgjerrig (Schwartz 1992:5-6).

2. Stimulering

Verdien er utledet fra det biologiske behovet for variasjon og stimulering. Målet for individer som verdsetter stimulering er å vedlikeholde et optimalt og positivt nivå av aktivisering. Slike

individer kjennetegnes gjerne av å være dristige, og at de ønsker seg et spennende og variert liv. Det er sannsynlig at behovene som ligger til grunn for stimulering, er tilknyttet de underliggende behovene for individualisme (Schwartz 2012:5).

3. Hedonisme

Hedonisme er utledet fra våre behov som biologiske organismer, og gleden vi forbinder med å tilfredsstille dem. Hedonismens definerende mål er den sanselige gleden og nytelsen av å tilfredsstille seg selv (Schwartz 2007:174).

4. Oppnåelse

Verdien er utledet fra nødvendigheten individer har for overlevelse, samt behovet grupper har for å nå sine mål. Oppnåelse baserer seg på individers mål om å oppnå personlig suksess vurdert etter sosiale standarder. For individer som verdsetter oppnåelse er det viktig å få sosial anerkjennelse, og de kjennetegnes gjerne av å være ambisiøse, suksessfulle og innflytelsesrike (Schwartz 2012:5).

5. Makt

Makt er sannsynligvis forbundet med mer enn en nødvendighet for menneskelig eksistens. For at sosiale institusjoner skal fungere er det en forutsetning om at det foreligger en viss grad av hierarki innad i det sosiale systemet. En slik ubalanse mellom individer kan være vanskelig å akseptere. Derfor må sosiale grupper anse makt som en verdi (Schwartz 1992:8-9). Makt kan også være et uttrykk for individers behov for dominans og kontroll. Verdiens definerende mål er jakten på sosial status og prestisje, samt kontroll over andre mennesker og ressurser. Både oppnåelse og makt fokuserer på sosial anerkjennelse. Forskjellen er at oppnåelse fokuserer på utøvelsen av kompetent handling, mens makt vektlegger den sosiale posisjonen man inntar og vedlikeholder gjennom handling (Schwartz 2012:5).

6. Sikkerhet

Verdien er utledet av behov relatert til grunnleggende forutsetninger for individer og grupper. Sikkerhet kan deles i to ved at det tjener både individuelle og kollektive interesser (Schwartz 1992:9). Dens definerende mål er sikkerhet, harmoni og stabilitet, både i samfunnet og i personlige relasjoner. Selv om sikkerhet i utgangspunktet tjener to ulike formål, erkjenner Schwartz at også sikkerhet i samfunnet «express, to a significant degree, the goal of security for self or those with whom one identifies (Schwartz 2012:6). Individer som verdsetter sikkerhet kjennetegnes av å være opptatt av nasjonal sikkerhet, sosial orden og familiens sikkerhet.

7. Konformitet

Konformitet er utledet fra behovet individer har for å unngå situasjoner som bryter med sosiale forventninger eller normer. Individer som prioriterer konformitet vil således vise selvbeherskelse i sosiale situasjoner, for selv å kunne unngå ubehag. Dette inkluderer situasjoner hvor man omgås andre man står nær. Slike individer kjennetegnes ved at de er høflige, lydige og at de utviser selvdisiplin (Schwartz 1992:10).

8. Tradisjon

Verdien symboliserer en gruppes solidaritet og bidrar slik til deres overlevelse. Tradisjon tar vanligvis form gjennom religiøse ritualer og normer for atferd (Schwartz 1992:10). På samme måte som konformitet har tradisjon et element av å underlegge seg sosiale forventninger. Forskjellen mellom verdiene dreier seg om hva man underlegger seg til. Individer som verdsetter konformitet underlegger seg andre individer, mens individer som verdsetter tradisjon underlegger seg noe abstrakt. Definerende mål ved tradisjon er respekt og aksept for sin egen gruppes tradisjoner og ideer. Individer som innehar tradisjonsverdier kjennetegnes gjerne av å være ydmyke, troende og av at de har respekt for tradisjoner (Schwartz 2012:6).

9. Medmenneskelighet (benevolence)

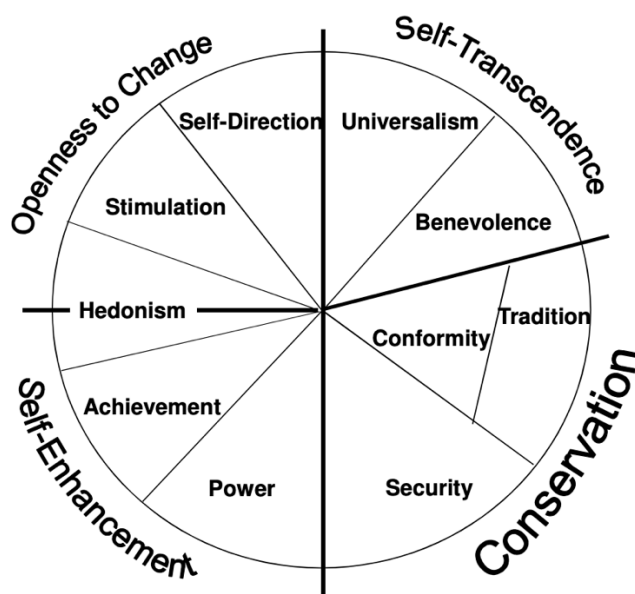
Medmenneskelighet er utledet fra behovet for velfungerende grupper og det biologiske behovet for tilhørighet. Det definerende målet med verdien er å sikre velferden hos de menneskene man er hyppigst i kontakt med, også kalt inn-gruppen. Individer som innehar verdien kjennetegnes av at de er hjelpsomme, ærlige, lojale og tilgivende. Ved å fremheve disse egenskapene ved seg selv, føler disse individene tilhørighet og mening. Både medmenneskelighet og konformitet omhandler samarbeid og støtte i sosiale relasjoner, men hvor medmenneskelighet baserer seg på intern motivasjon, er konformitet utledet av en frykt for negative følger for seg selv (Schwartz 2012:7).

10. Universalisme

Universalisme er utledet fra behovet for overlevelse, både for individet og grupper. Verdien kombinerer velferden til alle, både inn- og ut-grupper, samt hensynet til naturen. Individer som verdsetter universalisme setter toleranse, forståelse og beskyttelsen av alle mennesker og naturen høyt. Universalisme skiller seg fra medmenneskelighet ved at universalisme tar hensyn til både inn- og ut-grupper, mens medmenneskelighet legger vekt på inn-gruppen (ibid.).

2.2.1 Personlige verdiers dynamiske struktur og relasjonen mellom dem

Redegjørelsen for de ti personlige verdiene viser tydelig at hver enkelt verdi skiller seg fra de andre. Samtidig kan man observere at noen verdier er likere hverandre, enn de er andre verdier. Bemerkningen henviser til verdienes dynamiske struktur. Schwartz har laget en teoretisk modell som viser relasjonen mellom verdiene. Figur 2.1 illustrerer denne modellen. Man kan observere kongruensen og inkongruensen som foreligger mellom de ulike verdiene (Schwartz 1992:14). Hver og en av oss innehar flere verdier, som i varierende grad er fremtredende. Prioriteringen av en verdi har konsekvenser for i hvor stor grad vi verdsetter andre verdier. For eksempel er det naturlig at en person som vektlegger konformitet, også vektlegger tradisjonsverdier. På samme måte er det usannsynlig at en person som vektlegger stimulering og et spennende liv, også vil være like opptatt av sosial orden og nasjonal sikkerhet.

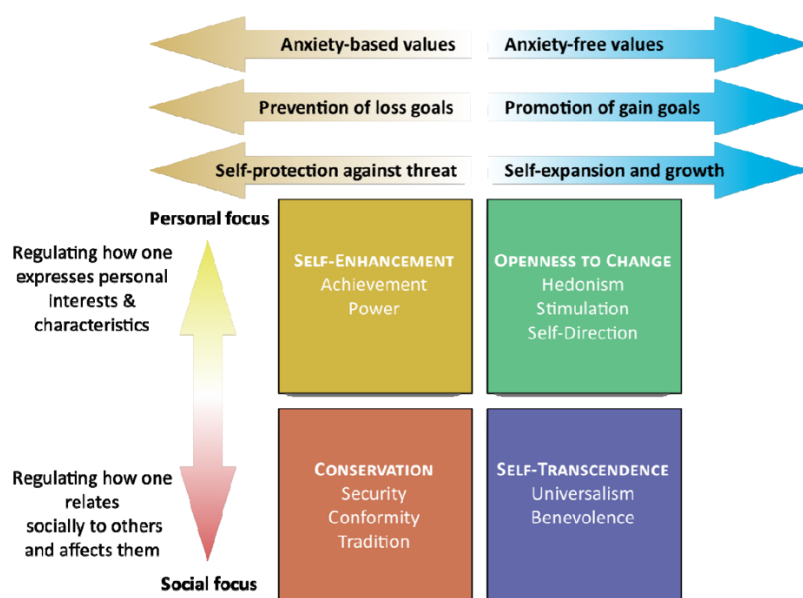


Figur 2.1: Teoretisk modell for relasjonen mellom de ti personlige verdiene, inndelt etter fire hovedverdier. Kilde: Schwartz (2012): Figur 1, side 9.

Kongruensen og inkongruensen man kan observere mellom de ti verdiene, er et resultat av tre viktige prinsipper som skiller verdier fra hverandre. Verdier refererer til ulike mål, de har et personlig og et sosialt fokus, og de kan være bekymringsverdier eller bekymringsfrie verdier (Schwartz 2012). Hvert av prinsippene forklarer bare delvis den dynamiske relasjonen mellom verdiene. Anvender vi derimot de tre prinsippene sammen, får vi en tilfredsstillende forklaring for verdienes dynamiske struktur.

Personlige verdiers tre prinsipper ligger også til grunn for en inndeling av de ti personlige verdiene i fire hovedverdier. Universalisme og medmenneskelighet inngår i «fokus på det som ligger utenfor en selv», konformitet, tradisjon og sikkerhet inngår i «konservering», makt og oppnåelse inngår i «selvutvikling», mens stimulering og individualisme inngår i «åpenhet for endringer». Hedonisme er et grensetilfelle som både kan inngå i «selvutvikling» og «åpenhet for endringer» (Schwartz 2012:9).

Det første prinsippet henviser til at verdier refererer til ulike mål, samt at motivasjonen som ligger til grunn for hver enkelt verdi er forskjellig (Schwartz 2007:173). At enkelte verdier ligger nærmere hverandre samtidig som andre ligger lengre unna, betyr dermed at de i større eller mindre grad deler motivasjon og mål. Disse forskjellene og likhetene mellom verdiene kan bidra til å forklare ulik atferd hos individer, både generelt og i den politiske sfæren.



Figur 2.2: De ti personlige verdiene inndelt etter de fire hovedverdier, basert på to prinsipper. Kilde: Schwartz (2012): Figur 2, side 13.

Det andre prinsippet skiller mellom verdier med et personlig og sosialt fokus. Figur 2.2 viser at verdier underlagt «selvutvikling» og «åpenhet for endringer» har et personlig fokus, mens verdiene som er underlagt «konservering» og «fokus på det som ligger utenfor en selv» har et sosialt fokus. Verdier med et personlig fokus regulerer hvordan individer uttrykker sine personlige interesser, og andre karakteristikk. Verdier med et sosialt fokus regulerer hvordan en forholder seg til andre, og hvordan man påvirker deres interesser (Schwartz 2006:21).

Det tredje prinsippet skiller mellom bekymringsverdier og bekymringsfrie verdier. Figur 2.2 viser at verdiene som er underlagt «selvutvikling» og «konservering» anses som bekymringsverdier, mens verdiene underlagt «åpenhet for endringer» og «fokus på det som ligger utenfor en selv» anses som bekymringsfrie verdier. Prioriteringen av bekymringsverdier kan forklares ved at individer søker å håndtere usikkerhet i sosiale sammenhenger og i omgivelsene generelt. På den annen side fokuserer bekymringsfrie verdier på belønning og selvhverdelse (Schwartz 2012:13-14). Relatert til dette prinsippet er oppnåelse en grenseverdi. Å møte sosiale forventninger kan kontrollere bekymringen et individ føler, men det kan også gi en bekreftelse på egen kompetanse (Schwartz 2006:21).

2.3 Politiske verdier

Det meste av teori knyttet til verdier, spesielt personlige verdier, er utviklet av sosialpsykologer. Politiske verdier derimot er utviklet innenfor den statsvitenskapelige forskningstradisjonen, og en rekke bidrag har fremmet sin definisjon. McCann (1997:565) definerer politiske verdier eller «core political values» som «overarching normative principles and belief assumptions about government, citizenship, and [...] society». Individers politiske verdier tjener således som et nyttig heuristisk verktøy. De sier noe om hvordan vi ønsker at samfunnet skal være utformet, og de hjelper oss med å ta standpunkt i saker hvor vi mangler fullstendig informasjon. Dermed fungerer politiske verdier som et bindevev, de knytter sammen de holdningene som kommer til uttrykk i hver enkelt situasjon (Converse 1964:211).

En annen definisjon er fremmet av Goren m.fl. (2009:806). Etter deres syn kan politiske verdier forstås som abstrakte normative overbevisninger om ønskelige «end-states» eller «modes of conduct» innad i den politiske konteksten.¹ Definisjonen er uttrykt inspirert av Milton Rokeach, som mener at verdier kan referere til overbevisninger, forbundet med enten «modes of conduct» eller «end-states of existence». Disse to typene av overbevisninger, betegnes som instrumentelle og endelige verdier (Rokeach 1973:7). Instrumentelle verdier i den politiske konteksten refererer til hvilke «modes of conduct» individer anser som legitime (eller ikke legitime), i påvirkningen av politiske beslutninger. Endelige politiske verdier anses

¹ Noen god norsk oversettelse er ikke tilgjengelig for disse begrepene.

som «end-states» individer ønsker å se implementert gjennom det politiske systemet (Knutsen 2018:71).

Schwartz inkluderer ikke et skille mellom endelige og instrumentelle verdier i sin teori om personlige verdier. Der synes alle verdier å representere ulike mål som motiverer til handling (Schwartz 2007:170). Likevel, når vi forholder oss til politiske verdier kan handling være et mål i seg selv. Således gir det mening å differensiere mellom endelige og instrumentelle politiske verdier.

Dessverre finnes det ikke et nært uttømmende sett av politiske verdier, slik som det gjør for personlige verdier. Litteraturen gir oss ingen svar vedrørende hverken antallet eller innholdet i de politiske verdiene (Schwartz 2010:423). Ulike artikler benytter seg av forskjellige politiske verdier. Basert på en litteraturgjennomgang, viser det seg at Schwartz (2010) benytter seg av de politiske verdiene lov og orden, tradisjonell moral, likhet, et fritt marked, sivile rettigheter og blind patriotisme. Artikkelen inkluderer også holdninger til utenlandske militære inngrep og aksept for innvandrere. Dette var to politiske holdninger som var av særlig relevans under det italienske valget i 2006 (Schwartz 2010:429). Goren m.fl. (2009) benytter seg av like muligheter, selvstendighet, tradisjonell moral og toleranse. Andre politiske verdier som er viktige i samfunnet er individualisme, egalitarisme og moralisme (McCann 1997:565).

Det er tydelig at det finnes et mangfold av oppfatninger, både om antallet og innholdet i de politiske verdiene. Den politiske diskursen innad i et land dreier seg gjerne om temaer forbundet med politiske verdier (Schwartz 2010:432). Hvilke saker som er høyt på dagsorden varierer fra land til land, noe som betyr at også forskjellige politiske verdier varierer i viktighet. Dette gjør det til en nærmest umulig oppgave å samle et sett av politiske verdier som vil være relevante på tvers av ulike land, til enhver tid.

2.3.1 Verdiorienteringer, Old Politics og New Politics

En alternativ måte å tilnærme seg de politiske verdiene på er å benytte seg av bredere verdiorienteringer. Noen politiske verdier er tettere knyttet sammen enn andre. Disse verdiene utgjør en bredere verdiorientering. For at det skal være snakk om en verdiorientering må den være intuitiv og den må ha empirisk belegg (Knutsen 2018:71). Knutsen (2018) skisserer fem verdiorienteringer som står sentralt i litteraturen relatert til politiske verdier: økonomisk venstre-høyre, religiøs-sekulær, miljø, frihetlig-autoritær og immigrasjon.

Verdiorienteringene er utledet på bakgrunn av konflikter som står sentralt i den vest-europeiske partikonkurransen. Konfliktene samles gjerne under betegnelsene Old Politics og New Politics.

Old Politics forbindes med strukturelle variabler, slik de fremkommer av Lipset og Rokkans modell for konfliktlinjer i det industrielle samfunnet. For Lipset og Rokkan sto ikke verdiorienteringer i sentrum. Likevel antydet de at bestemte verdier ville være en del av de ulike konfliktlinjene. De viktigste verdiorienteringene som oppsto i det industrielle samfunnet, og som kan anses som ekvivalente med de strukturelle konfliktlinjene, er økonomisk venstre-høyre og religiøs-sekulær (Knutsen 2018:13).

Med overgangen til det avanserte industrisamfunn oppsto nye verdikonflikter. Disse nye konfliktene samles under betegnelsen New Politics. Etter hvert som samfunn blir mer moderne, fatter individer økt interesse for nye spørsmål. Individuell frihet, spørsmål knyttet til miljø og alternative livsstiler, samt sosial likhet er konflikter som står sentralt i avanserte industrisamfunn (Dalton 2014:90, Knutsen 2018:13-14). Tre av de viktigste verdi-orienteringene som knyttet til New Politics er miljø, frihetlig-autoritær og immigrasjon.

Overgangen fra det industrielle samfunnet til det avanserte industrisamfunn, og med det et skifte fra Old Politics til New Politics, har blitt konseptualisert på flere måter. Inglehart (1977) mente at det ville skje en verdiendring langs dimensjonen materialisme-post-materialisme. Med et skifte fra det industrielle samfunnet til det avanserte industrisamfunn, ville nødvendigvis verdiendring skje i en bestemt retning; fra materialisme til post-materialisme. Årsaken til dette mente Inglehart at kunne forklares av Maslows behovspyramide.

Ifølge en slik logikk er menneskelige behov rangert hierarkisk, ut ifra deres relevans for individers overlevelse. Mennesker vil først prioritere sine fysiologiske behov, for deretter å vektlegge behovet for fysisk sikkerhet (Inglehart 1977:22). Verdier som økonomisk sikkerhet, lov og orden og nasjonal sikkerhet kan kobles opp mot disse behovene. Inglehart samler disse verdiene under betegnelsen materialisme (Dalton 2014:90).

Etter hvert som individer har sikret fysisk og økonomisk sikkerhet, er de i stand til å tilfredsstille andre ikke-materielle behov. Dette er ekteføyte behov som må nedprioriteres når individers fysiologiske behov og fysiske sikkerhet er truet. Individuell frihet, deltakelse, tilhørighet, samt intellektuelle og estetiske behov, er eksempler på slike behov (Inglehart

1977:22). Verdier som uttrykker ikke-materielle behov, samler Inglehart under betegnelsen post-materialisme.

I de kommende underseksjonene vil jeg redegjøre for de fem verdiorienteringene i detalj. Religiøs-sekulær og frihetlig-autoritær inkluderes ikke i den videre undersøkelsen. Dette skyldes i hovedsak at datasettet mangler variabler for å måle verdiorienteringene på en tilfredsstillende måte.² For å bøte på dette inkluderer jeg en egen siste politisk verdi: tradisjonell moral.

Religiøs-sekulær

Religiøs og sekulær refererer til individers verdier og hvordan disse er påvirket av religion eller ikke. Avhengig av hvilken kultur man fokuserer på vil religiøse verdier ha ulik betydning. I Vest-Europa har fokuset på religiøse verdier i stor grad vært sammenfallende med kristne verdier. Med en økende grad av globalisering, vil man kanskje i fremtiden få et større fokus på andre religioner også. For den vesteuropeiske partikonkurransen, er dette likevel ikke noe som foreløpig er særlig relevant. Religiøse verdier fokuserer dermed på viktigheten av at kristen moral og dens prinsipper bør influere samfunnet. Sekulære verdier på den annen side, er basert på et mer moderne livssyn. Individer med sekulære verdier, ønsker ikke at kirken skal ha innflytelse over deres liv. Folk skal selv få bestemme hvordan de ønsker å leve (Knutsen 2018:73-74).

Religiøse verdier stammer fra en tid hvor menneskeheten i større grad levde på naturens nåde. I agrarsamfunnet var man avhengige av at avlingene var gode og at sykdom holdt seg unna. For å verne seg selv fra uforklarlige trusler, sto gud og religion sentralt i menneskenes liv. Med skiftet fra den preindustrielle tiden til det industrielle samfunnet, endret hverdagen seg betraktelig for folk flest. Menneskeheten tok i større grad kontroll over sin egen skjebne, og sekulære verdier ble mer fremtredende (Inglehart & Welzel 2005:26).

Overgangen fra religiøse til sekulære verdier betegnes som sekularisering. Prosessen kjennetegnes av at det religiøse systemets hegemoni mister sitt grep om det moderne storsamfunnet. Det religiøse systemet blir redusert til et delsystem, underlagt av storsamfunnet. Dermed mister kirken innflytelse over andre delsystemer, som de tidligere var

² Når jeg likevel redegjør for disse to verdiorienteringene, er det fordi de inkluderes av Knutsen (2018) i hans undersøkelse. En nærmere redegjørelse for hans funn blir presentert i seksjon 5.2.

overordnet (Dobbelaere 1999:232) Sekularisering kan ses på som et flerdimensjonalt fenomen, og kan referere til tre relativt uavhengige prosesser på ulike nivåer.

Sekularisering på makro- og mellom-nivå refererer til en endring i religionens institusjonelle og organisatoriske posisjonering i samfunnet. Kirken vil på makronivå miste kontroll over viktige institusjoner som den tidligere har utøvd betydelig kontroll over. På mellomnivå vil det være en nedgang i tradisjonelle religiøse organisasjoner. Samtidig kan det være at nye religiøse organisasjoner oppstår (Knutsen 2018:75). I sammenheng med individers politiske verdier, er det likevel sekularisering på mikronivå som er av spesiell interesse.

To aspekter ved sekularisering på mikronivå har stor betydning. Nedgangen i individers religiøse tro er det første (ibid.). En konsekvens av at individer er mindre religiøse, er naturlig nok at religion vil bety mindre for deres atferd. Basert på et slikt perspektiv er det rimelig å anta at man kan observere distinksjoner mellom individer som er religiøse, og de som er mer sekulære. Det andre aspektet ved sekularisering på mikronivå, sikter til individers økende evne til å skille mellom religiøse og sekulære saker. Perspektivet antyder at individer som anser seg selv som religiøse ikke i like stor grad veiledes av religiøse overbevisninger. Dermed kan man tenke seg at det vil være små (eller ingen) forskjeller mellom individer som er religiøse og de som er sekulære når det kommer til deres politiske atferd (Knutsen 2018).

Økonomisk venstre-høyre

Verdiorienteringene økonomisk venstre-høyre har sitt opphav fra det industrielle samfunnet. Den sosiale klassekonflikten sto sentralt, og individer identifiserte seg med andre fra samme samfunnslag (Knutsen 1995:160). Konflikten mellom økonomisk venstre og høyre var tradisjonelt en strukturell konflikt. Arbeidere og eiere mobiliserte på hver sin side, og representerte motstridende interesser. Dermed var sosial klasse en god indikator for politisk atferd. Den samme konflikten er fremdeles relevant i dag. Både som en strukturell konflikt og gjennom individers politiske verdier.

Økonomisk venstre-høyre-verdier omhandler hvilken rolle staten skal innta i samfunnet. Statens ansvar for å sikre økonomisk likhet, må veies mot behovet for økonomiske insentiver og effektivitet (Knutsen 2018:75). Viktige saker som ligger til grunn er konflikter relatert til økonomisk ulikhet, eierskapet til produksjonsmidlene og ønskeligheten av en markedsøkonomi (Knutsen 1995:160). Hvilket standpunkt man tar i slike saker, avgjør om en tilhører økonomisk venstre eller økonomisk høyre.

Man forbinder økonomisk høyre med troen på et fritt marked. Individer tilhørende økonomisk høyre prioriterer en vektlegging av privat eiendom og privat eierskap over produksjonsmidlene. De yter motstand mot myndighetsregulering av økonomien og andre tjenesteytelser. I det store og det hele omhandler økonomisk høyre verdsettelsen av en svak stat (Knutsen 1995:160-161). Tanken som ligger til grunn er at en svak stat og et fritt marked vil oppnå flere goder. Et fritt marked vil motivere til personlig oppnåelse, som i det lange løp bidrar til å sikre viktige kollektive interesser (Knutsen 2018:76).

Tilhengere av økonomisk venstre er av den oppfatningen at verdiene som verdsettes av økonomisk høyre, ikke er tilstrekkelig for å nå deres ønskede mål. De hevder at et fritt marked vil skape sosial og økonomisk ulikhet mellom individer (Knutsen 2018:76).

Økonomisk venstre forbindes således med det tilnærmet motsatte av økonomisk høyre. Hos verdiorienteringen står troen på at staten skal utøve en aktiv rolle sentralt. For individer tilhørende økonomisk venstre, er det viktig med en vektlegging av at både markedet og privat næringsliv skal være underlagt myndighetsregulering. Dette skal sikre at viktige mål som likhet i inntekt og levestandarder oppnås mellom sosiale klasser. Andre viktige mål for verdiorienteringen er økonomisk sikkerhet og solidaritet (Knutsen 1995:161).

Miljø

Vektleggingen av miljøhensyn forbindes med et økt fokus på New Politics. En vanlig måte å konseptualisere konflikten på er langs en vekst/vern-dimensjon. Konflikten har etablert seg som en sentral del av en rekke politiske systemer. Dette reflekteres gjennom opprettelsen av, og oppslutningen om, grønne partier. Miljøverdiers økte betydning har blitt forklart som en konsekvens av klimaendringer og endringer i individers verdiprioriteringer (Knutsen 2018:77).

Inglehart (1995) kobler utviklingen sammen med et økende fokus på post-materielle verdier. Etter hvert som individer har fått tilfredsstilt sine materialistiske behov, har de kunnet vektlegge andre hensyn. Miljøhensyn er et slikt eksempel. Flere undersøkelser har funnet støtte for at miljøverdier er signifikant korrelert med materialistiske og post-materialistiske verdier (Inglehart 1995, Franzen 2003).

Rohrschneider (1988) mener at vektleggingen av miljøverdier kan skyldes to uavhengige prosesser. Den interne prosessen samsvarer med Inglehart sitt fokus på post-materielle verdier. Den andre prosessen omtaler han som en ekstern prosess. Hvis man bor i en by som

påføres store skader av miljømessig karakter, er det sannsynlig at man vil vektlegge miljøverdier uavhengig av om man kan sies å ha post-materielle verdier (Knutsen 2018:78). Dersom eksterne prosesser er skyld i individers prioritering av miljøverdier, kan det være at individer man forventer at ikke skal prioritere miljø, faktisk gjør det. I slike tilfeller vil det være vanskelig å fange opp distinksjoner mellom individer i empiriske undersøkelser.

Frihetlig-autoritær

En annen verdiorientering som forbindes med New Politics er frihetlig-autoritær. Flanagan (1982) var kritisk til Inglehart sin konseptualisering av Old Politics og New Politics. I en lengre debatt argumenterte han for at verdiendringen i avanserte industrisamfunn, var mer komplekst enn et skifte fra materielle til post-materielle verdier.

Flanagan hevder at det forekommer to typer av verdiendring som er konseptuelt forskjellig fra hverandre (Flanagan 1987:1303). Samtidig som det foregår en verdiendring fra materialisme til frihetlige verdier, skjer det også en endring fra autoritære til frihetlige verdier. Et av hans viktigste argumenter for å holde de atskilt, er at de kan forklares av ulike kausale forhold. Flanagans frihetlige verdier er nærmest identisk med Ingleharts definisjon av post-materialisme. Kritikken hans rammer således Ingleharts sammenslåing av materialisme og det autoritære (Flanagan 1987:1304).

Flanagan er enig med Inglehart i at materialister er de som tillegger verdier som en stabil økonomi, økonomisk vekst, et komfortabelt liv og en godt betalt jobb, høy prioritet. Uenigheten dreier seg om hvordan man skal konseptualisere verdier som vektleggingen av lov og orden, bekjempelse av kriminalitet, respekt for autoriteter, intoleranse for minoriteter og støtte til tradisjonelle moralske verdier. Mens Inglehart hevder verdiene inngår i definisjonen av materialisme, mener Flanagan at de utgjør en egen autoritær verdiorientering (Inglehart & Flanagan 1987:1305).

Verdiene som representerer det autoritære, står i motsetning til frihetlige verdier. Saker som selvbestemmelse og selvrealisering er viktige for individer tilhørende den frihetlige verdiorienteringen (Kitschelt 1994:17). Flanagan & Lee (2003:246) finner også støtte for at individer med frihetlige verdier er mer tolerante overfor andre kulturer og livsstiler. Konflikten mellom verdiorienteringene omhandler i stor grad individers varierende trang til personlig frihet og tilhørighet, når dette kommer i konflikt med sosial konformitet (Knutsen 2018:79).

Individens trang til sosial konformitet er tett forbundet med den personlige verdien konformitet. Innenfor sosialpsykologien er det en lengre forskningstradisjon som omhandler det autoritære mennesket. Der brukes det ofte indikatorer for autoritær, som er tett knyttet opp mot de personlige verdiene (Knutsen 2018). Det kan derfor være en utfordring å operasjonalisere frihetlig-autoritær, uten at verdiorienteringen forveksles med konformitet. Denne problematikken må man være bevisst på om man skal unngå tautologiske slutninger.

Immigrasjon (restriktiv vs. liberal)

Den siste av de fem verdiorienteringene Knutsen (2018) mener står sentralt i litteraturen relatert til politiske verdier, er orienteringer til immigrasjon og det flerkulturelle. Enkelte forskere hevder at det gir mening å skille mellom holdninger til innvandrere og holdninger til immigrasjon. For andre behandles de som det samme (Knutsen 2018:80). Til nå har samtlige verdiorienteringer vært nokså generelle. Orienteringer til innvandring, immigrasjon og det flerkulturelle skiller seg vesentlig fra dette. De er mer spesifikke, og ligger dermed nærmere holdninger. Når de likevel inkluderes, er det fordi orienteringene er høyst relevante i den politiske konteksten. Forskning har også påvist at de har tette bånd til personlige verdier, og at de reflekterer ulike oppfatninger om nasjonal identitet, etnisitet og multikulturalisme (Knutsen 2018:81).

Sides & Citrin (2007:491) finner blant annet støtte for at en sterk nasjonalfølelse er forbundet med negative vurderinger av immigrasjon. Ifølge sosial identitetsteori forventes det at favoriseringen av en inn-gruppe vil være mer intens hvis inn-gruppen har stor følelsesmessig betydning for individet. Nasjonen er for mange en inn-gruppe de har sterk tilhørighet til. Hvis en oppfatter trusler mot inn-gruppen vil det skape negative følelser hos individet. I konteksten av nasjonal tilhørighet, vil innvandrere per definisjon være på utsiden (Sides & Citrin 2007:479-480). Fremmede elementer som antas å true nasjonens identitet, kan således resultere i negative vurderinger fra inn-gruppen.

Individens forhold til multikulturalisme er også tett forbundet med verdiorienteringene. I denne sammenheng står sosial tillit sentralt. Et ønske om kulturell og religiøs homogenitet, er forbundet med lav sosial tillit. Åpenhet for et heterogent samfunn derimot er forbundet med høy sosial tillit. Multikulturalisme henger sammen med dette, da det representerer en utgruppes innflytelse på samfunnet. Således vil et ønske om et homogent samfunn indikere lav sosial tillit til ut-grupper, mens ønsket om et heterogent samfunn vil lede til høy sosial tillit til ut-grupper (Knutsen 2018:80).

Tradisjonell moral (positiv vs. negativ)

I tillegg til de fem verdiorienteringene inkluderes tradisjonell moral. Tradisjonell moral kan defineres som individers tilbøyelighet til å underlegge seg selv en høyere autoritet. Individer med tilhørighet til verdiorienteringen kjennetegnes av en pliktfølelse til å bevare status quo. De er tilbøyelige til å avvise radikale ideer og alternativer som avviker i stor grad fra deres virkelighetsforståelse (Flanagan & Lee 2003).

Tradisjonell moral er et element i både den frihetlig-autoritære og den religiøs-sekulære verdiorienteringen. Forståelsen av tradisjonell moral varierer likevel noe mellom disse to. Individer med religiøse verdier vil vektlegge tradisjonell moral, fordi de anser det som viktig at kristen moral og dens prinsipper influerer samfunnet. På den annen side er tradisjonell moral viktig for individer med autoritære verdier, ettersom de har en aversjon mot å bryte med sosiale forventninger. I det videre legger jeg til grunn en forståelse av tradisjonell moral i tråd med den frihetlige-autoritære verdiorienteringen. Årsaken til dette dreier seg i stor grad om hva tradisjonell moral står i motsetning til.

På 1960-tallet ble tradisjonell moral igjen et høyaktuelt stridstema. En debatt utviklet seg om hvilke moralske standarder som skulle styre samfunnet. Tradisjonelle verdier, formet av religion og borgerskapet, hadde frem til da vært de dominerende kreftene i samfunnet (Goren 2013:23). Utsatte grupper som følte de ble undertrykt og at kirken la bånd på deres utfoldelse og selvrealisering, mobiliserte rundt saker de mente var viktige (Flanagan & Lee 2003:247). De ønsket å endre på den eksisterende oppfatningen av rett og galt.

Individer som har brutt med tradisjonelle verdier, kjennetegnes gjerne av at de er mer tolerante. De viser sterkere støtte til marginaliserte grupper, som homofile, rusmisbrukere, andre etniske grupper, kriminelle og lignende (Flanagan & Lee 2003:245-246). Her er det en distinksjon mellom frihetlig-autoritær og den religiøs-sekulær. For individer med sekulære verdier, er det ikke nødvendigvis viktig å gi støtte til marginaliserte grupper. Toleranse er ikke en del av det sekulære, på samme måte som det er det for den frihetlige verdiorienteringen.

2.4 Hvordan definere partifamilier

Tradisjonelt har undersøkelser knyttet til partivalg blitt foretatt med en dikotom partivalgvariabel (Knutsen 2018:12). Blant annet sammenligner Schwartz (2010) sentrum-venstre og sentrum-høyre. En slik måte å kategorisere politiske partier på skjuler store mengder informasjon. Ved å kategorisere politiske partier etter partifamilier er det mulig å undersøke forholdet mellom verdier og partivalg på en mer nyansert måte.

Det finnes i hovedsak fire tilnærminger for å dele inn politiske partier i partifamilier. Man kan gruppere partier etter (1) deres opphav, (2) hvilke internasjonale organisasjoner partiene tilhører, (3) likheter i policy og ideologi eller (4) deres navn (Mair & Mudde 1998).

Å gruppere politiske partier etter deres opphav tar utgangspunkt i at politiske partier, på tvers av land, har oppstått under lignende historiske omstendigheter, eller med en intensjon om å representere lignende interesser (Gallagher m.fl. 1995:181). Tilnærmingen kan spores tilbake til Lipset og Rokkan (1967) sin teori om dyptgående konfliktlinjer. Hver side mobiliserer sin velgerbase, som representerer motstridende interesser. Oppblomstringen av arbeiderbevegelsen er et typisk eksempel, hvor lignende interesser på tvers av land ble mobilisert som et slags opprør mot en etablert samfunnsorden. Spor av mobiliseringen finner vi i en rekke partisystemer. Spesielt har de sosialdemokratiske og sosialistiske partifamiliene dype historiske røtter (Knutsen 2018:45).

Den andre tilnærmingen omhandler politiske partiers samhandling med andre politiske partier. I en mer globalisert verden, har litteraturen i større grad begynt å fokusere på hvilke transnasjonale organisasjoner politiske partier tilhører (Mair & Mudde 1998:216). Inngåelse i slike organisasjoner er basert på frivillig deltagelse, noe som gjør det naturlig å tenke seg at politiske partier søker seg til organisasjoner med andre likesinnede partier. I EU har valg til Europaparlamentet gjort samarbeid mellom ulike lands politiske partier mer naturlig. Blant annet har de kristendemokratiske partiene slått seg sammen til Euro-partiet på EU-nivå (ibid.). Ofte er medlemslister av slike organisasjoner åpent tilgjengelig, noe som gjør dette til en attraktiv tilnærming for kategorisering av partifamilier.

Den tredje tilnærmingen til inndelingen av partifamilier omhandler likheter i politiske partiers ideologi og policy. Det finnes flere kilder for å klassifisere politiske partier etter ideologi og policy. Disse inkluderer «expert judgements, legislative behavior, mass survey data, and formal policy statements» (Mair & Mudde 1998:217). Problemet med en slik tilnærming er at

den ikke nødvendigvis tar hensyn til nasjonale forskjeller. Konsekvensen av dette kan være at man antar at samme policy betyr det samme i ulike land (Mair & Mudde 1998:218). Man ønsker å fokusere på de faktorene som binder partier sammen. Det er derfor essensielt å skille mellom likheter og forskjeller som skyldes nasjonale forhold, og det som skyldes egenskaper ved partifamiliene.

Den fjerde tilnærmingen tar sikte på å kategorisere politiske partier på bakgrunn av deres navn. Antagelsen som ligger til grunn er at partiene selv er de beste til å bedømme sin egen politiske tilhørighet. Hvis antagelsen holder, vil politiske partier la sin tilhørighet skinne gjennom, gjerne gjennom deres eget navn (Mair & Mudde 1998:220). Grønne partier er et slikt eksempel. Sjeldent åpner navnene deres opp for tvetydigheter. På den annen side er det partier som bruker mindre entydige merkelapper. «Liberal» og «People's» er merkelapper som benyttes av partier med varierende tilhørighet (Mair & Mudde 1998:221).

Redegjørelsen viser tydelig at det kan kobles svakheter til hver enkelt tilnærming. Det er derfor problematisk å benytte hver tilnærming isolert, for å klassifisere politiske partier etter partifamilier. Styrken ved tilnærmingene er at de utfyller hverandre. Ikke alle partier vil kunne klassifiseres basert på hver enkelt tilnærming, men de fleste vil kunne klassifiseres med hjelp av en eller flere. For en nærmere redegjørelse av de bestemte partifamiliene, se appendiks seksjon A.1.

3 Forskningsopplegg

I dette kapitlet redegjør jeg for hvordan jeg skal gå frem for å besvare problemstillingene. European Social Survey (ESS) presenteres i seksjon 3.1. ESS er datakilden som anvendes i undersøkelsen. En nærmere redegjørelse for utvelgingen av land gjennomgås også i seksjonen. I seksjon 3.2 presenterer jeg mine betraktninger rundt validitet og reliabilitet, både generelt og i sammenheng med undersøkelsen. Seksjon 3.3 er viet til eksplorerende faktoranalyse. Mange av variablene som anvendes i undersøkelsen er satt sammen av flere indikatorer. Det er av interesse å undersøke om indikatorene faktisk måler de samme underliggende dimensjonene. Operasjonaliseringene av undersøkelsens variabler følger i seksjon 3.4. Til slutt får de statistiske metodene få en nærmere gjennomgang i seksjon 3.5.

3.1 Datakilde

European Social Survey (ESS) er en biennal kryss-nasjonal spørreundersøkelse. Den omhandler individers holdninger og atferd, relatert til et bredt spekter av temaer. Spørreskjemaet inneholder en kjerneseksjon og en roterende seksjon. Formålet med kjerneseksjonen er å følge endringer i holdninger og verdier over tid. Den roterende seksjonen skal sikre representasjon av et bredt omfang av temaer. Første runde av ESS ble publisert i 2002. Runde 8 er hittil siste runde, og ble utgitt i 2016. Siden 2002 har 36 land deltatt. Alle land må sikre et minimum av 1500 respondenter fra alderen 15 år og oppover. For land med mindre enn to millioner innbyggere er kravet redusert til 800 respondenter.

Som utvalgsmetode benytter ESS seg av sannsynlighetsutvelging. Formålet er å sikre et representativt utvalg av landenes populasjon. Dataene samles inn gjennom intervjuer i månedene september til desember annet hvert år. Intervjuene blir foretatt ansikt til ansikt av intervjuere som har fått opplæring. Får ikke intervjueren kontakt med intervjupersonen ved første forsøk, foreligger det instruksjoner om minimum fire kontaktforsøk. Minst et av kontaktforsøkene skal forekomme på kveldstid, og minst et skal forekomme i løpet av helgen. Alle fakta om ESS er hentet fra deres egen nettside.³

Foreliggende undersøkelse benytter seg av data fra runde 8 av ESS. Runde 8 av ESS inkluderer data om 44387 respondenter fra 23 land. Utvalgsstørrelsene varierer mellom 880

³ <https://www.europeansocialsurvey.org/>

respondenter til 2852 respondenter. Dataenes særlige egnethet for denne undersøkelsen, skyldes inkluderingen av variabler relatert til sosiodemografiske forhold, personlige verdier, politiske verdier og politisk atferd. Det høye antallet deltakerland sikrer også stor frihet i utvelgingen av land.

3.1.1 Valg av land

I arbeidet med å besvare undersøkelsens problemstillinger, gjennomfører jeg separate analyser i fem land. Ved å analysere landene hver for seg er målet å styrke resultatenes validitet. Inglehart og Welzel (2005:68-70) har påvist viktigheten av den nasjonale kulturen man er en del av, og hvilken effekt den har på individers verdiprioriteringer. Hvis forventningene mine kan bekreftes på tvers av kulturer, er det tydelig at resultatenes validitet forsterkes.

Utvelgelsen av land beror på fire kriterier. Hensikten med kriteriene er todelt. Det er et mål å sikre mest mulig variasjon mellom landene. Samtidig er det et ønske om at landene som inkluderes i størst mulig grad er egnet til undersøkelsen. Tre av kriteriene er teoretisk utledet, og henspiller til det første hensynet. Kriteriene knytter seg til kjennetegn ved landene som er et resultat av deres geografiske plassering, kultur og historie. Det siste kriteriet viser til det andre hensynet og omhandler begrensninger ved landene knyttet til ESS.

Tabell 3.1: Antall respondenter fra landene

<i>Antall respondenter</i>	
Nederland	1681
Norge	1545
Portugal	1270
Storbritannia	1959
Tsjekkia	2269
Totalt	8724

Landene som har blitt valgt til undersøkelsen er: Nederland, Norge, Portugal, Storbritannia og Tsjekkia. Tabell 3.1 viser en oversikt over antall respondenter fra landene. Det er av interesse at landene representerer fem regioner: den nordiske, sentraleuropeiske, øyene,

sørlige og østlige.⁴ Inndelingen av land etter regioner er lånt fra Knutsen (2018), som riktignok ikke inkluderer den østlige regionen. Man kan anta at land fra samme region har noe til felles. Land fra ulike regioner sikrer dermed i større grad variasjon mellom landene. For en detaljert gjennomgang av utvelgingen av land refereres det til appendiks seksjon A.2.

3.2 Validitet og reliabilitet

På veien fra underliggende konsept til analyse må det klargjøres hvordan de teoretisk definerte begrepene skal måles. To utfordringer står til enhver tid i veien for en god operasjonell definisjon. Man er nødt til å sikre validiteten og reliabiliteten i målene som anvendes. En operasjonalisering kan anses som valid, når variablene den inkluderer svarer med det underliggende teoretiske begrepet. Validitet omhandler således om man faktisk måler det man ønsker å måle (Adcock & Collier 2001:530). Oppgaven er derfor å sørge for at variablene som inkluderes dekker bredden i de teoretiske definisjonene.

Reliabilitet refererer til i hvilken grad nøyaktigheten i det man måler er tilfredsstillende (Hellevik 2011:183). Trusler mot reliabiliteten omhandler respondentens forståelse av spørsmålet, om kodingen av svarene har blitt gjort riktig og lignende. Reliabilitetsproblemer omtales gjerne som tilfeldige feil. Ettersom undersøkelsen benytter seg av allerede eksisterende data, er det vanskelig å kontrollere for slike trusler. Ifølge ESS egne hjemmesider foretas det nøye kvalitetsvurderinger i innsamlingen og behandlingen av dataene (ESS 2018d). Det legges følgelig til grunn at ESS har sikret tilfredsstillende nøyaktighet i dataene. Samtidig er det noen grep som kan gjøres for å redusere faren for slike trusler.

I arbeidet med å sikre validiteten og reliabiliteten i operasjonaliseringene, vil det tas noen hensyn. Samtlige operasjonaliseringer skal så godt som overhodet mulig være forankret i det teoretiske rammeverket. Eventuelle utfordringer knyttet til validitet og reliabilitet belyses i størst mulig grad. Bruken av eksisterende datamateriale fører med seg et eget sett av utfordringer. Det vil ikke alltid være slik at alle variabler man ønsker å inkludere er tilgjengelige. I slike tilfeller er man nødt å være bevisst, og ærlig, om konsekvensene dette kan ha for målevaliditeten.⁵

⁴ Med de sentraleuropeiske landene menes det de vestlige sentraleuropeiske landene.

⁵ Målevaliditet er det Adcock & Collier (2001) omtaler som «measurement validity».

Operasjonaliseringene i min undersøkelse belager seg i utstrakt grad på indekser. Det er ingen fasit for hvor mange variabler man bør ha per indeks. Målet må uansett være å redusere virkningen av tilfeldige målefeil, samt å sikre tilfredsstillende målevaliditet. Som hovedregel tilstrebes det en plass mellom fire og seks variabler. Unntaket er hovedsakelig de personlige verdiene. For disse benyttes det to til tre variabler per indeks. Indeksene for de personlige verdiene baserer seg på et teoretisk fundament. En nærmere redegjørelse følger i seksjon 3.4.2.

Indeksene for de politiske verdiorienteringene er konstruert på bakgrunn av teori og eksplorerende faktoranalyse. En forutsetning for å inkludere variabler i en egen indeks, er at de skal måle det samme underliggende fenomenet. Dermed er det forventet at det skal foreligge høy intern konsistens. Sikrer man høy intern konsistens styrkes reliabiliteten i operasjonaliseringene. Indeksenes interne konsistens måles med Cronbachs alfa (Hair m.fl. 2014:123).

3.3 Eksplorerende faktoranalyse

For å sikre økt validitet og reliabilitet, oppretter jeg sammensatte mål for undersøkelsens politiske verdiorienteringer. Formålet med eksplorerende faktoranalyse er å identifisere den underliggende strukturen blant et sett av variabler. Den viktigste forutsetningen for eksplorerende faktoranalyse er derfor teoretisk. Man antar at det er en sammenheng mellom analysens variabler (Hair m.fl. 2014:101). Tabell 3.2 viser den eksplorerende faktoranalysens 19 variabler. Variablene er sortert etter de fire forventede dimensjonene. Av tabellen fremkommer variablenes nummer i spørreskjemaet, deres spørsmålsstilling og svaralternativer (ESS 2018a).

En av de forventede dimensjonene har tre indikatorer. Svakheterne dette medfører drøftes nærmere i seksjon 3.4.3. Eksplorerende faktoranalyse bør som hovedregel inkludere minst fem ganger så mange respondenter som antall variabler (Hair m.fl. 2014:100).

Undersøkelsens utvalg har godt over 1000 respondenter. Følgelig er kravet oppfylt.

I de kommende seksjonene redegjør jeg for de ulike stegene i den eksplorerende faktoranalysen. Først gjør jeg noen forberedende inngrep. Deretter redegjør jeg for de statistiske forutsetningene. Resultatene fra faktoranalysene blir så presentert, før jeg undersøker faktorenes interne konsistens.

Tabell 3.2: Den eksplorerende faktoranalysens variabler, sortert etter forventede faktorer

<p><i>Økonomisk venstre-høyre</i></p>
<p>Using this card, please say to what extent you agree or disagree with each of the following statements.</p> <p><i>B33: The government should take measures to reduce differences in income levels.</i> <i>E1: Large differences in people's incomes are acceptable to properly reward differences in talents and efforts.</i> <i>E2: For a society to be fair, differences in people's standard of living should be small.</i></p> <p>Svaralternativene varierer fra 1 "Agree strongly" til 5 "Disagree strongly".</p> <p>People have different views on what the responsibilities of governments should or should not be. For each of the tasks I read out please tell me on a score of 0-10 how much responsibility you think governments should have. 0 means it should not be governments' responsibility at all and 10 means it should be entirely governments' responsibility. Firstly to ...</p> <p><i>E6: ...ensure a reasonable standard of living for the old?</i> <i>E7: ... ensure a reasonable standard of living for the unemployed?</i></p>
<p><i>Miljø (positiv vs. negativ)</i></p>
<p><i>D22: Do you think that climate change is caused by natural processes, human activity, or both?</i></p> <p>Svaralternativene varierer fra 1 "Entirely by natural processes" til 5 "Entirely by human processes".</p> <p><i>D24: How worried are you about climate change?</i></p> <p>Svaralternativene varierer fra 1 "Not at all worried" til 5 "Extremely worried".</p> <p>To what extent are you in favour or against the following policies in [country] to reduce climate change?</p> <p><i>D30: Increasing taxes on fossil fuels, such as oil, gas and coal.</i> <i>D31 Using public money to subsidise renewable energy such as wind and solar power.</i> <i>D32: A law banning the sale of the least energy efficient household appliances.</i></p> <p>Svaralternativene varierer fra 1 "Strongly in favour" til 5 "Strongly against".</p>

Tabell 3.2: Fortsettelse

<p><i>Immigrasjon (liberal vs. restriktiv)</i></p>
<p>Now some questions about people from other countries coming to live in [country].</p> <p><i>B40: Still card 15*: How about people from the poorer countries outside Europe?</i></p> <p>Svaralternativene varierer mellom 1 “Allow many to come and live here” til 4 “Allow none”.</p> <p><i>B42: And, using this card, would you say that [country]’s cultural life is generally undermined or enriched by people coming to live here from other countries?</i></p> <p>Svaralternativene varierer fra 0 “Cultural life undermined” til 10 “Cultural life enriched”.</p> <p>Using this card, please say how much you agree or disagree with the following statements.</p> <p><i>C42: The government should be generous in judging people’s applications for refugee status.</i> <i>C43: Most applicants for refugee status aren’t in real fear of persecution in their own countries.</i> <i>C44: 5 Refugees whose applications are granted should be entitled to bring in their close family members.</i></p> <p>Svaralternativene varierer fra 1 “Agree strongly” til 5 “Disagree strongly”.</p> <p><i>E15: Thinking of people coming to live in [country] from other countries, when do you think they should obtain the same rights to social benefits and services as citizens already living here? Please choose the option on this card that comes closest to your view.</i></p> <p>Svaralternativene varierer mellom 1 “Immediately on arrival” til 5 “They should never get the same rights”</p>
<p><i>Tradisjonell moral (positiv vs. negativ)</i></p>
<p>Using this card, please say to what extent you agree or disagree with each of the following statements.</p> <p><i>B34: Gay men and lesbians should be free to live their own life as they wish.</i> <i>B35: If a close family member was a gay man or a lesbian, I would feel ashamed.</i> <i>B36: Gay male and lesbian couples should have the same rights to adopt children as straight couples.</i></p> <p>Svaralternativene varierer fra 1 “Agree strongly” til 5 “Disagree strongly”.</p>

* Card 15: Now, using this card, to what extent do you think [country] should allow people of [...] to come and live here?

3.3.1 Forberedelser

Jeg foretar to forberedende inngrep før jeg gjennomfører faktoranalysen. Først snur jeg måleretningen til variablene. Deretter behandler jeg respondentenes missingverdier.

Tabell 3.2 viser at måleretningen til variablene varierer. Eksempelvis er høy verdi for B33 sammenfallende med forventede økonomisk høyre. For E1 er høy verdi sammenfallende med forventede økonomisk venstre. Jeg ønsker at høy og lav verdi skal ha samme betydning for variablene tilknyttet hver av de fire forventede dimensjonene. Dette er en forutsetning for å behandle respondentenes missingverdier. Det vil også gjøre resultatene fra faktoranalysen mer intuitive.

For den forventede dimensjonen økonomisk venstre-høyre er høy verdi sammenfallende med økonomisk høyre for variablene B33 og E2. Motsatt er tilfelle for E1, E6 og E7. Jeg snur derfor måleretningen for B33 og E2. Etter at jeg har snudd måleretningen for disse to, har økonomisk venstre høy verdi og økonomisk høyre lav verdi.

Når det gjelder den forventede dimensjonen miljø, er lav verdi sammenfallende med negativ til miljø for variablene D22 og D24. Dette er ikke tilfelle for variablene D30, D31 og D32. For disse er lav verdi sammenfallende med positiv til miljø. Jeg snur måleretning for variablene D22 og D24. Etter omkodning er høy verdi sammenfallende med negativ til miljø, mens lav verdi er sammenfallende med positiv til miljø.

Jeg gjør det samme for variablene tilknyttet den forventede dimensjonen immigrasjon. For variablene B42 og C43 er lav verdi sammenfallende med restriktive holdninger til immigrasjon. Motsatt er tilfelle for B40, C42, C44 og E15. For variablene er lav verdi sammenfallende med liberale holdninger til immigrasjon. Jeg snur måleretningen for B42 og C43. Etter at jeg har snudd variablene er høy verdi det samme som restriktiv til immigrasjon. Lav verdi er det samme som liberal til immigrasjon.

Den siste forventede dimensjonen er tradisjonell moral. For variablene B34 og B36 er høy verdi positiv til tradisjonell moral. For B35 er høy verdi sammenfallende med negativ til tradisjonell moral. Jeg snur måleretningen for B35. Etter omkodning er lav verdi forbundet med negativ til tradisjonell moral, mens høy verdi er forbundet med positiv til tradisjonell moral.

Det andre forberedende inngrepet som må gjøres er å behandle respondentenes missingverdier. Jeg ønsker at mest mulig data skal være tilgjengelig for undersøkelsen, og erstatter derfor respondentenes missingverdier med utvalgets gjennomsnitt. Et vilkår må være oppfylt for at missingverdiene skal erstattes med utvalgets gjennomsnitt. Respondentene kan ikke ha missingverdi på samtlige variabler relatert til den forventede dimensjonen. Det betyr at respondenter med missingverdi på alle variablene tilknyttet den forventede dimensjonen, utelukkes fra analysene. Et eksempel er illustrerende:

Variablene v1 og v2 utgjør den forventede dimensjonen F1. Respondent n1 har skåren 6 på v1 og missingverdi på v2. Gjennomsnittet for hele utvalget er 7,81 for v2. Jeg erstatter således missingverdien på v2 hos n1 med utvalgets gjennomsnitt. Dermed har n1 nå verdiene 6 på v1 og 7,81 på v2.

Tabell 3.3: Antall missingverdier for den forventede faktoren miljø¹⁾

<i>Erstattet med gjennomsnitt</i>			
<i>Antall indikatorer</i>	<i>Før</i>	<i>Etter</i>	<i>Differanse</i>
En indikator	297	0	—
To indikatorer	242	0	—
Tre indikatorer	56	0	—
Fire indikatorer	22	0	—
Fem indikatorer	8	8	—
Totalt	625	8	617

¹⁾ Antall missingverdier tar utgangspunkt i et eget datasett med de fem landene

Tabell 3.3 illustrerer godt hva dette betyr for antall respondenter. Venstre kolonne viser antall respondenter med missingverdi på en til fem indikatorer tilknyttet den forventede dimensjonen miljø. Etter å ha erstattet missingverdier med utvalgets gjennomsnitt, er det kun respondenter med fem missingverdier som utgår fra undersøkelsen. Ved å erstatte respondentenes missingverdier med utvalgets gjennomsnitt, sikres det dermed deltakelse fra 617 flere respondenter. Fokuset kan nå rettes mot forutsetningene for faktoranalysen.

3.3.2 Forutsetninger

De fleste forutsetningene for eksplorerende faktoranalyse omhandler korrelasjon. Korrelasjon dreier seg i hovedsak «om å tallfeste styrken til en systematisk relasjon mellom to eller flere

variabler» (Christophersen 2013:36). Hair m.fl. (2014:101-102) skisserer fire mål som tar utgangspunkt i variablenes korrelasjoner: variablenes partielle korrelasjoner, Bartletts test of sphericity, Kayser-Meyer-Olkin (KMO) og «measure of sampling adequacy» (MSA) for hver variabel. Målenes funksjon er å undersøke om forutsetningene for eksplorerende faktoranalyse er møtt.

Det bør også foretas en visuell inspeksjon av variablenes korrelasjonsmatrise. Mange av korrelasjonene skal helst overstige .30 (Hair m.fl. 2014:101). Visuell inspeksjon av korrelasjonsmatrisen bekrefter at flere av variablene tilfredsstillt kravet. I de kommende avsnittene ser jeg nærmere på de fire målene Hair m.fl. (2014) skisserer.

Variablenes partielle korrelasjoner betegner andelen av korrelasjon som ikke forklares, når effekten av alle variablene i analysen er tatt i betraktning. Eksisterer det en sann faktor, bør følgelig de partielle korrelasjonene tilhørende hver variabel være små. Hvis de partielle korrelasjonene er små, betyr det at variabelen kan forklares av de andre variablene. Dette er et tegn på at det eksisterer en underliggende faktor. Variabler med høye partielle korrelasjoner bør tas ut av analysen. Partielle korrelasjoner over .70 anses som høyt (Hair m.fl. 2014:101-102). Ingen av variablene i analysen har partielle korrelasjoner over .50.

Et annet mål for å vurdere variablenes egnethet for eksplorerende faktoranalyse er Bartletts test of sphericity. Testen indikerer om det er signifikante korrelasjoner i korrelasjonsmatrisen blant minst noen av variablene. Bartletts test of sphericity er signifikant for faktoranalysens variabler. En svakhet ved testen er at den er svært sensitiv for store utvalgsstørrelser. Selv om variablene ikke er egnet til faktoranalyse, risikerer man å få signifikante resultater (Hair m.fl. 2014:102). Det bør derfor ikke legges for stor vekt på resultatene.

De to siste målene omhandler variablenes MSA. KMO sammenligner de kvadrerte indikator-korrelasjonene og de kvadrerte partielle korrelasjonene (Christophersen 2013:98). Testen varierer mellom 0 og 1. 1 betyr at hver variabel blir perfekt predikert uten feil av de andre variablene i faktoranalysen. En KMO-skåre på over .80 er ansett som svært bra. En bør være bevisst på at KMO forbedres hvis (1) utvalgsstørrelsen øker, (2) de gjennomsnittlige korrelasjonene øker, (3) antallet variabler øker og (4) når antallet faktorer reduseres (Hair m.fl. 2014:102). KMO for analysens 19 variabler er .82, og anses derfor som ypperlig.

Det andre målet for MSA fokuserer på hver enkelt variabel. Hair (2014:102) anbefaler at variabler med en MSA-verdi på under .50 bør utelukkes fra faktoranalysen. Ingen av

variablene i faktoranalysen har en MSA-verdi under .50. E6 kommer nærmest med en MSA-verdi på .58.

I seksjonen har jeg undersøkt flere av forutsetningene for eksplorerende faktoranalyse. Variablene som er inkludert består samtlige tester. Riktignok kan utvalgsstørrelsen og det lave antallet faktorer ha en innvirkning på KMO-verdien. Det samme gjelder for Bartletts test of sphericity. Helhetsinntrykket etter samtlige tester er likevel at variablene egner seg godt til eksplorerende faktoranalyse.

3.3.3 Resultater

Tolkningen av resultatene fra faktoranalyse kan være vanskelig. Særlig når man forholder seg til de opprinnelige faktorene. Ofte lader mange av indikatorene sterkt på den første faktoren (Christophersen 2013:100). Det er også vanlig at andre faktorer er bipolære. Det betyr at det både er positive og negative ladninger på faktoren. For å få dimensjoner som er enklere å tolke roteres faktorene. Rotasjon omfordeler varians mellom faktorene, og bidrar således til å redusere faktorkompleksiteten (Christophersen 2013:101).

Det finnes flere kriterier for hvor mange faktorer som skal utledes, det vil si hvor mange faktorer som skal tas med til rotasjonsfasen. Fire av de mest anvendte kriteriene er: egenverdikriteriet, a priori, andelen forklart varians og scree-test kriteriet. Egenverdikriteriet legger til grunn at faktorer med 1 eller høyere egenverdi skal inkluderes. A priori-kriteriet anvendes når man på forhånd vet hvor mange faktorer som skal utledes. Antallet faktorer fastsettes derfor før rotasjonsfasen.

Når man utleder faktorer basert på andelen forklart varians, legges det til grunn at faktorene må forklare et minimum av andelen varians. I samfunnsvitenskapelig forskning er det vanlig å fastsette grensen til 60%. Scree-test kriteriet er utledet fra egenverdiene, og illustreres gjerne med en kurve. Antallet faktorer som utledes bestemmes ut ifra det punktet hvor kurven flater ut (Hair m.fl. 2014:107-108).

Kriteriene gir forskjellige svar for hvor mange faktorer som skal utledes. Før rotasjon har seks faktorer en egenverdi på 1 eller høyere. Scree-test-kriteriet indikerer at indikatorene utgjør tre faktorer. Basert på de teoretiske forventningene, burde variablene lade på fire faktorer. En for hver av de politiske verdiorienteringene. På bakgrunn av disse teoretiske forventningene, velger jeg å forholde meg til a priori-kriteriet.

Tabell 3.4 viser resultatene fra den eksplorative faktoranalysen etter rotasjon. Man kan observere at samtlige indikatorer har faktorladninger over .40 på en enkelt faktor. Ingen av indikatorne har faktorladninger over .40 på flere faktorer enn en. Dette er tilfredsstillende resultater (Hair m.fl. 2014:115).

Tabell 3.4: Rotert eksplorative faktoranalyse for de politiske verdiorienteringene ¹⁾ (N: 8669)

	<i>Faktor</i>				<i>Kommunalitet</i>
	<i>I</i>	<i>II</i>	<i>III</i>	<i>IV</i>	
<i>Økonomisk venstre-høyre</i>					
B33	-.11	-.06	.63	-.08	.420
E1	-.12	-.05	.42	-.35	.194
E2	-.13	-.01	.56	-.07	.336
E6	.01	.05	.42	-.05	.190
E7	-.11	.06	.45	-.07	.219
<i>Miljø (positiv vs. negativ)</i>					
D22	.01	.06	-.06	.40*	.166
D24	.11	.06	-.13	.48	.260
D30	.22	.06	.02	.45	.250
D31	.16	.16	-.04	.48	.283
D32	.09	-.04	-.08	.46	.226
<i>Innvandring (res. vs. lib.)</i>					
B40	.67	.23	-.05	.15	.527
B42	.66	.22	-.00	.17	.518
C42	.64	.04	-.20	.11	.464
C43	.45	.17	-.03	.10	.248
C44	.53	.02	-.11	.10	.305
E15	.47	.09	-.10	.11	.251
<i>Tradisjonell moral (pos. vs. neg.)</i>					
B34	.15	.73	-.14	.10	.568
B35	.18	.71	.04	.08	.550
B36	.22	.68	.00	.11	.520
Eigenverdi	2.263	1.700	1.359	1.171	<i>Total</i> 6.493
Forklart varians	11.91%	8.95%	7.16%	6.14%	<i>Total</i> 34.18%

Ekstraksjonsmetode: Principal Axis Factoring. Rotasjonsmetode: VARIMAX. Fixed factors: 4.

Faktorladninger over .40 uthevet.

* Rundet opp fra .397.

¹⁾ Faktoranalysen er basert på en felles analyse for alle fem landene

3.3.4 Intern konsistens (Cronbachs alfa)

Et siste steg før man kan opprette indekser, er å undersøke faktorenes interne konsistens. Høy intern konsistens bidrar til økt validitet og reliabilitet i det man ønsker å måle. Den vanligste testen for dette er Cronbachs alfa. Hair m.fl. (2014:123) påpeker at Cronbachs alfa som hovedregel bør være over .70. Samtidig kan kravet reduseres til .60 i enkelte tilfeller. Tabell 3.5 viser Cronbachs alfa for undersøkelsens fire politiske verdiorienteringer.

Resultatene indikerer at særlig tradisjonell moral og immigrasjon har tilfredsstillende intern konsistens. For immigrasjon kan dette skyldes at variablene er gode indikatorer, men også det høye antallet indikatorer. Tradisjonell moral måles med tre indikatorer relatert til homofili. Faktorens høye interne konsistens skyldes sannsynligvis at de kun ser på en dimensjon av begrepet.

Tabell 3.5: Cronbachs alfa for de fire verdiorienteringene¹⁾

<i>Verdiorientering</i>	<i>Antall indikatorer</i>	<i>Cronbachs alfa</i>
Økonomisk venstre-høyre	5	.626
Miljø	5	.582
Immigrasjon	6	.772
Tradisjonell moral	3	.773

¹⁾ Cronbachs alfa er basert på en felles analyse for alle fem landene

Økonomisk venstre-høyre og miljø har begge noe lavere Cronbachs alfa. For økonomisk venstre-høyre kan dette skyldes at det teoretiske begrepet er relativt bredt. Det kan tenkes at flere indikatorer burde ha vært inkludert. Likevel er resultatene fra Cronbachs alfa over .60, og anses derfor som tilfredsstillende. Det er mer usikkerhet knyttet til miljø. Verdiorienteringen har lavest intern konsistens blant de fire. Selv om indeksen inkluderer fem indikatorer, fokuserer de på ulike områder av begrepet. I forberedende faktoranalyser ble D22 og D24 forsøkt tatt ut. Dette resulterte i en lavere intern konsistens.⁶ Når jeg likevel har besluttet å inkludere miljø, er årsaken at Cronbachs alfa er like under .60. Derfor går jeg videre fra den eksplorerende faktoranalysen med 19 variabler som utgjør fire politiske verdiorienteringer. Det må uansett bemerkes at den interne konsistensen er ganske lav for miljø.

⁶ Cronbachs alfa faller til .534 hvis D22 og D24 ekskluderes.

3.4 Operasjonaliseringer

3.4.1 Partivalg

Partivalg benyttes som avhengig variabel for å besvare den andre problemstillingen. ESS legger til rette for to alternative måter å operasjonalisere partivalg. Det første alternativet spør respondentene hva de stemte ved forrige valg. Alternativ to spør respondentene hvilket parti de føler de står nærmest (ESS 2018a).

For denne undersøkelsen forstås partivalg som partiet respondenten stemte på ved forrige valg. Det har tidligere blitt redegjort for verdiers relevans for individers atferd. Den relative viktigheten av våre verdier styrer handling (Schwartz 2007). Stemmegivning er en form for politisk atferd. Ved at individer må oppgi informasjon om en tidligere handling, kan man med rimelig sikkerhet anta at verdiene deres har hatt relevans for beslutningen. Hvilket parti respondentene føler de står nærmest kan ikke sies å ha den samme forbindelsen til atferd. Spørsmålet anvendes i hovedsak for å måle partiidentifikasjon, og er i utgangspunktet ikke et godt mål for atferd (ESS 2018e). Et annet rent praktisk argument for beslutningen, er at 1090 flere respondenter har svart på hva de stemte ved forrige valg.

Det er ingen konsistens mellom landene i kodingen av den opprinnelige partivalgvariabelen. Jeg har derfor konstruert en ny partivalgvariabel som er basert på partifamilier. Partifamiliene er redegjort for i appendiks seksjon A.1. Kodingen av partier i partifamilier er gjort av to årsaker. For flere land er det tilfelle at ulike politiske partier kan samles i den samme partifamilien. Dermed kan det antas at elektoratene deres deler noen fellestrekk. I slike tilfeller er det av interesse å behandle partiene som det samme i empiriske undersøkelser.⁷ Kodingen av politiske partier i partifamilier er også gjort av deskriptive hensyn.

Hver partifamilie er gitt den samme verdien i alle land. Kommunistiske partier er kodet 0, venstresosialistiske partier 1, sosialdemokratiske partier 2, grønne partier 3, etnisk-regionale partier 4, agrarpartier 5, venstreliberale partier 6, høyreliberale partier 7, kristne partier 8, konservative partier 9, høyreradikale partier 10 og andre partier 11. Tabell 3.6 viser landenes politiske partier fordelt etter partifamilier.

⁷ Tabell 3.6 viser at dette gjelder for Tsjekkia. Tradice Odpovědnost Prosperita 09 (TOP) og Občanská demokratická strana (ODS) er begge en del av den konservative partifamilien.

Kodingen av partier er i tråd med Mair og Mudde (1998) sine fire tilnærminger, se seksjon 2.4. I tilfeller av tvil har uvurderlige råd blitt gitt av professor Oddbjørn Knutsen og førsteamanuensis Elisabeth Bakke ved Universitetet i Oslo. Appendix seksjon A.3 viser en oversikt over antall respondenter fra landene fordelt etter partifamilier. Sammenlignet med Tabell 3.1 er det et frafall av respondenter i samtlige land. Størst er frafallet i Tsjekkia, hvor nær halvparten av respondentene ikke har oppgitt hva de stemte på ved forrige valg.

Kategorien «andre partier» er av spesiell interesse. To forhold kan være skyld i at respondenter har blitt kodet i kategorien. Respondenter som har oppgitt at de stemte på «Other», «Blank» og lignende har blitt kodet i kategorien «andre partier». Det samme har respondenter som stemte på et parti med for lav oppslutning. Lav oppslutning har blitt operasjonalisert som en oppslutning på mindre enn 30 respondenter. Eksempelvis er partiet Rødt fra Norge kodet i kategorien «andre partier», selv om partiet egentlig tilhører den kommunistiske partifamilien.

Partier som ikke kan plasseres i en bestemt partifamilie, men som har 30 respondenter eller mer gis en egen unik verdi. For fire av landene har ikke dette substansiell betydning. Det forekommer ingen slike partier i hverken Norge, Portugal, Storbritannia eller Tsjekkia. Derimot er det to slike partier i Nederland. Partiet ChristenUnie gis verdien 12, og Partij voor de Dieren gis verdien 13.

Når det gjelder missingverdier, har ESS en fast praksis for hvordan disse kodes. I tråd med deres praksis er verdiene «Not applicable», «Refusal» og «Don't know» blitt kodet som missingverdier.

Tabell 3.6: Landenes politiske partier fordelt i partifamilier (kategorien «egen» er partier som ikke kan plasseres i en bestemt partifamilie)

<i>Partifamilier</i>												
	<i>Kommunist</i>	<i>Venstresos.</i>	<i>Sosialdem.</i>	<i>Grønn</i>	<i>Etn.reg</i>	<i>Agrar</i>	<i>Venstrelib.</i>	<i>Høyrelib.</i>	<i>Kristne</i>	<i>Konservative</i>	<i>Høyrerad.</i>	<i>Egen</i>
Nederland ¹⁾	—	SP	PvdA	GL	—	—	Dem. 66	VVD	CDA	—	PVV	CU, PD
Norge ²⁾	—	SV	AP	MdG	—	SP	V	—	KrF	H	FrP	—
Portugal ³⁾	CDU	BE	PS	—	—	—	—	—	—	PàF	—	—
Storbritannia ⁴⁾	—	—	LP	GP	SNP	—	—	LD	—	CP	UKIP	—
Tsjekkia ⁵⁾	KSČM	—	ČSSD	—	—	—	—	ANO2011	KDU-ČSL	TOP, ODS	DAWN	—
Totalt	2	3	5	3	1	1	2	3	3	4	4	1

¹⁾ Partiene navn: Socialistische Partij (SP), Partij van de Arbeid (PvdA), GroenLinks (GL), Democraten 66 (Dem. 66), Volkspartij voor Vrijheid en Democratie (VVD), Christen-Democratisch Appèl (CDA), Partij voor de Vrijheid (PVV), ChristenUnie (CU), Partij voor de Dieren (PD).

²⁾ Partienes navn: Sosialistisk Venstreparti (SV), Arbeiderpartiet (AP), Miljøpartiet de Grønne (MdG), Senterpartiet (SP), Venstre (V), Kristelig Folkeparti (KrF), Høyre (H), Fremskrittspartiet (FrP).

³⁾ Partienes navn: Coligação Democrática Unitária (CDU), Bloco de Esquerda (BE), Partido Socialista (PS), Portugal à Frente (PàF).

⁴⁾ Partienes navn: Labour Party (LP), Green Party of England and Wales (GP), Scottish National Party (SNP), Liberal Democrats (LD), Conservative and Unionist Party (CP), United Kingdom Independence Party (UKIP).

⁵⁾ Partienes navn: Komunistická strana Čech a Moravy (KSČM), Česká strana sociálně demokratická (ČSSD), Politické hnutí ANO 2011 (ANO2011), Křesťanská a demokratická unie – Československá strana lidová (KDU-ČSL), Tradice Odpovědnost Prosperita 09 (TOP), Občanská demokratická strana (ODS), Úsvit přímé demokracie Tomia Okamury (DAWN).

3.4.2 Personlige verdier

De personlige verdiene tjener som uavhengig variabel for begge problemstillingene. En egen seksjon av ESS er dedikert til å måle Schwartz sine ti personlige verdier. Metoden som anvendes er en modifikasjon av Portrait Values Questionnaire (Schwartz m.fl. 1999).

Schwartz er av den oppfatning at etablert praksis i surveyforskningen, ikke nødvendigvis måler verdier på en tilfredsstillende måte. Det har vært vanlig å benytte seg av holdningspåstander for å måle de underliggende verdiene. Holdningspåstander er gjerne begrenset til en isolert situasjon. Hvorvidt holdningen som kommer til uttrykk overskrider situasjonen er følgelig usikkert. Samtidig er påstander ofte utformet på en slik måte at de kan ha betydning for flere verdier (ESS 2018b:264).

Schwartz har derfor utviklet en alternativ metode som anvender 21 kjønnsstilpassede portretter. Portrettene beskriver personers mål, ambisjoner og ønsker. Etterfulgt av portrettene blir respondenten spurt «How much like this person are you?». Implisitt refererer hvert portrett til en av de ti personlige verdiene. Eksempelvis beskriver «thinking up new ideas and being creative is important to him. He likes to do things in his own way» en mann som prioriterer individualisme (Schwartz 2007:177). Portrettene er gjengitt i appendiks seksjon A.4.

To variabler måler hver verdi, foruten om universalisme som måles med tre (Schwartz 2007:178). Svaralternativene varierer mellom verdien 1 «Very much like me» til verdien 6 «Not like me at all». For en nærmere drøftelse av portrettene styrker, refereres det til Schwartz (2007:179)

Det er noen åpenbare problemer med operasjonaliseringen av de ti personlige verdiene. Som hovedregel bør det inkluderes fire til seks indikatorer per indeks. I så måte er to indikatorer per indeks ikke i nærheten av å være tilfredsstillende. Tabell 3.7 viser at Cronbachs alfa for indeksene til de personlige verdiene og de fire hovedverdiene. Hair m.fl. (2014:123) påpeker at Cronbachs alfa bør være over .70. Cronbachs alfa varierer mellom .284 og .697 for de personlige verdi-indeksene. De svake resultatene skyldes i all hovedsak det lave antallet indikatorer per indeks. Slutningen støttes opp av at hovedverdiene viser tilfredsstillende resultater.

Tabell 3.7: Cronbachs alfa for de ti verdi-indeksene og de fire hovedverdiene

<i>Verdi</i>	<i>Antall indikatorer</i>	<i>Cronbachs alfa</i>
Individualisme	2	.484
Stimulering	2	.662
Hedonisme	2	.647
Oppnåelse	2	.697
Makt	2	.454
Sikkerhet	2	.574
Konformitet	2	.598
Tradisjon	2	.284
Medmenneskelighet	2	.636
Universalisme	3	.569
<i>Hovedverdiene</i>	<i>Antall indikatorer</i>	<i>Cronbachs alfa</i>
Åpenhet til endring	6	.746
Konservering	6	.689
Fokus på det som ligger utenfor en selv	5	.719
Selvutvikling	4	.704

Schwartz (2007:181) hevder at indeksenes lave reliabilitet presenterer et mindre problem enn først antatt. Han hevder at reliabiliteten nødvendigvis vil være lav. Årsaken til dette er at de få variablene som er tilgjengelig, har til formål å dekke begrepets fulle teoretiske bredde. Konsekvensen av en slik prioritering, er følgelig at indeksenes interne konsistens vil være lav (Schwartz 2010:433). I det videre vil det legges til grunn at argumentasjonen hans er tilfredsstillende. Hovedsakelig beror denne vurderingen på at det foreligger betydelig bevis på at indeksene er gyldige (ibid.). Et eksempel på dette er Figur 2.1. Figuren er basert empiriske undersøkelser, og illustrerer hvilke verdier som står nært hverandre og langt fra hverandre i et rom.

Før det opprettes likeveide additive indekser for hver enkelt verdi, er det nødt til å gjøres noen forberedelser. Jeg snur måleretningen for samtlige 21 variabler. Etter omkodningen har «Very much like me» den høyeste verdien. Skalaene har også blitt omkodet til å variere mellom 0 og

10. Omkodingene er gjort av praktiske og pedagogiske årsaker. Det er et mål at både skalaen og måleretningen skal være intuitiv.

På dette tidspunktet er det mulig å opprette indekser av de 21 variablene. Indeksene opprettes ved å addere indikatorene til indeksen, for deretter å dividere på antallet indikatorer. Dermed sikrer man at skaleringen varierer mellom 0 og 10. Noen siste forberedelser må likevel gjøres.

Jeg ønsker at mest mulig data skal være tilgjengelig for undersøkelsen. Derfor er det nødvendig å behandle respondentenes missingverdier. Dette gjøres på samme måte som for de politiske verdiorienteringene, jf. seksjon 3.3. Jeg erstatter derfor missingverdier med utvalgets gjennomsnitt, hvis respondentene ikke har missingverdier på samtlige indikatorer.

Som tidligere nevnt varierer verdiene opprinnelig mellom 1 og 6. Når respondentenes tilbys flere svaralternativer, gis de muligheten til å uttrykke intensiteten i svarene sine. Således kan man anta at respondenter med høy verdi føler sterkere for noe, enn de som har lav verdi. En slik slutning er ikke nødvendigvis riktig. Individuer kjennetegnes av at de anvender svarskalaen ulikt. Noen benytter bare øvre del av skalaen, andre midten, mens noen bruker nedre del (Schwartz 2007:180). Problemet kan illustreres med et eksempel:

Jeg har summert skårene til respondent n2 og n3 på de personlige verdiene v1 og v2. Respondent n2 har fått verdien 4 på v1 og verdien 1 på v2. Respondent n3 fikk verdien 7 på v1 og verdien 9 på v2. Fokuserer man kun på v1, er det naturlig å anta at respondent n3 verdsetter v1 høyere enn respondent n2. Ser man derimot verdiene i sammenheng, er det tydelig at den relative prioriteringen differensierer mellom respondentene. Selv om n3 har høyere absolutt skåre på v1, er det likevel n2 som prioriterer v1 høyest.

Det er viktig å bemerke at respondentenes absolutte skårer ikke er av interesse. Det er den relative viktigheten; respondentenes verdiprioriteringer som er viktig. For å kunne ta glede av fordelene ved skalering, er man derfor nødt til å korrigere for respondentenes svartendenser. Dette gjøres ved å sentrere respondentenes svar på deres eget gjennomsnitt (ibid.). Jeg senterer respondentenes svar på deres eget gjennomsnitt for hvert av de fem landene separat. Tre steg er nødvendig for å gjennomføre denne prosessen. Først må man finne gjennomsnittet for alle respondentene på hver enkelt personlig verdi-indeks. Deretter opprettes det en egen indeks for samtlige 21 indikatorer. Gjennomsnittet av denne indeksen trekkes så i fra gjennomsnittsskåren for hver enkelt verdi (ibid.). Da sitter man igjen med ti personlige verdier som er sentrert på respondentenes eget gjennomsnitt.

3.4.3 Politiske verdiorienteringer

Undersøkelsens politiske verdiorienteringer tjener som avhengig variabel for å besvare den første problemstillingen, og uavhengig variabel for å besvare den andre problemstillingen. ESS inkluderer ikke en egen seksjon til politiske verdier. Hvilke politiske verdiorienteringer som har blitt inkludert, har derfor vært helt avhengig av hvilke variabler siste runde av ESS inkluderer. I de kommende avsnittene redegjør jeg for operasjonaliseringene av økonomisk venstre-høyre, miljø (positiv vs. negativ), immigrasjon (restriktiv vs. liberal) og tradisjonell moral (positiv vs. negativ) i detalj. Indeksene er bygd opp av 19 indikatorer som forventes å utgjøre fire separate faktorer.

I forberedelsene til den eksplorerende faktoranalysen gjorde jeg noen forberedende inngrep, se seksjon 3.3.1. Måleretningen til variablene ble snudd, og jeg erstattet respondentenes missingverdier med gjennomsnittet. Før variablene kan anvendes i undersøkelsen, må det også opprettes additive likeveide indekser. Jeg omkoder derfor de 19 variablene slik at alle varierer mellom 0 og 10. Deretter adderer jeg indikatorene for hver indeks, og dividerer på antallet indikatorer. På denne måten varierer også indeksen mellom 0 og 10. Videre ønsker jeg å korrigere for respondentenes svartendenser. Derfor sentrerer jeg respondentenes svar på deres eget gjennomsnitt. Prosessen er den samme som for de personlige verdiene i seksjon 3.4.2.

Økonomisk venstre-høyre

Indeksen for økonomisk venstre-høyre er bygd opp av fem variabler. Økonomisk høyre har blitt gitt høy verdi, og økonomisk venstre har blitt gitt lav verdi. Variablene varierer i hvilken spørsmålsstilling de har. B33 og E2 er positivt innstilt til økonomisk venstre, mens E1 er positivt innstilt til økonomisk høyre. E6 og E7 har en mer nøytral spørsmålsutforming. Spørsmålsstillingene er følgelig godt balanserte.

Operasjonaliseringens største svakheter relaterer seg til indeksens lave interne konsistens. Mest sannsynlig skyldes dette økonomisk venstre-høyres store spennvidde. Det kan tenkes at målevaliditeten for indeksen er noe lav, og at flere indikatorer burde vært inkludert. Ettersom den interne konsistensen er over .60, antar jeg likevel at operasjonaliseringen er tilfredsstillende.

Miljø

Fem variabler utgjør verdiorienteringen miljø (positiv vs. negativ). Negativ til miljø har blitt gitt høy verdi, og positiv til miljø har blitt gitt lav verdi. Tabell 3.2 viser spørsmålsstillingen

for variablene. Variablene D30, D31 og D32 representerer en dimensjon hvor miljøhensyn settes opp mot kostnader for en selv. D22 og D24 omhandler i større grad om respondentene tror på klimaendringer. Variablene som utgjør dimensjonen miljøhensyn vs. kostnader for en selv har alle en vinkling i favør av miljøhensyn. Variablene tilknyttet klimaendringer er nøytrale. Dermed er indeksen noe ubalansert i favør av positiv til miljø.

Oppenheim (1992:181) mener at man bør sikre et proporsjonalt antall av positive og negative variabler. En unnlattelse av dette hensynet kan lede til ja-siing. Fenomenet er en form for skjevhet som skyldes at noen respondenter i større grad enn andre, er tilbøyelige til å si seg enige med spørsmål som blir fremmet. Effekten av ja-siing kan reduseres ved å benytte seg av spesifikke svaralternativer (Converse 1986:38-39). En utfordring ved bruken av spesifikke svaralternativer er å sikre lik avstand mellom svaralternativene. Dette er en forutsetning for at variablene kan anses for å være på ordinalnivå.

To av variablene har spesifikke svaralternativer. Skaleringen for D22 varierer mellom 1 «Entirely by natural processes» til 5 «Entirely by human activity». D24 varierer mellom 1 «Not at all worried» til 5 «Extremely worried». Variablenes svaralternativer er godt formulerte. Lik avstand mellom svaralternativene blir derfor antatt. Dessverre er det disse variablene som har nøytral spørsmålsstilling. Dermed bidrar de ikke til å redusere ubalansen som foreligger. Man må derfor være bevisst på at det kan foreligge skjevheter i indeksen relatert til ja-siing.

Det melder seg enkelte validitetsproblemer relatert til variablene D22 og D24. Spørsmålet er om de faktisk måler den politiske verdiorienteringen miljø. Når variablene likevel er inkludert i indeksen, er begrunnelsen todelt. For det første er variablene tett forbundet med verdiorienteringen miljø. Kanskje er de også en del av den. For det andre er konsekvensene ved å utelate variablene at miljø utgår fra undersøkelsen. I seksjon 3.3.4 ble det påvist at indeksen interne konsistens falt betraktelig ved utelatelsen av variablene. Hovedargumentet for å inkludere variablene i operasjonaliseringen er således at de lader på en felles faktor. Jeg må likevel gjøre det klart at operasjonaliseringen ikke er optimal.

Immigrasjon

Operasjonaliseringen av immigrasjon måles med seks variabler. Restriktive holdninger til immigrasjon har blitt gitt lav verdi, og restriktive holdninger til immigrasjon har blitt gitt høy verdi. Tabell 3.2 viser spørsmålsstillingen for variablene. C42, C43 og C44 fokuserer i større grad på immigrasjon, mens E15, B40 og B42 vektlegger innvandring. En liten overvekt av

spørsmålsstillingene er i favør av liberale holdninger til immigrasjon. Noe problem utgjør det likevel ikke, og målevaliditeten kan følgelig anses som god.

E15 benytter seg av spesifikke svaralternativer som varierer mellom 1 «Immediately on arrival» og 5 «They should never get the same rights». Svaralternativene er godt formulerte. Jeg antar derfor at det er lik avstand mellom svaralternativene. En svakhet i operasjonaliseringen relaterer seg til B40. Skaleringen varierer mellom 1 og 4. Man ønsker at respondentene i størst mulig grad skal få uttrykke intensiteten i sine svar. Med få svaralternativer blir dette problematisk. Likevel, indeksen har flest indikatorer av de fire politiske verdiorienteringene. I tillegg har de resterende variablene en bedre egnet skalering. Reliabiliteten bør derfor være høy.

Tradisjonell moral (positiv vs. negativ)

Operasjonaliseringen av tradisjonell moral måles med tre variabler. Positiv til tradisjonell moral har blitt gitt lav verdi, og negativ til tradisjonell moral har blitt gitt høy verdi. Tabell 3.5 viser spørsmålsstillingene til B34, B35 og B36. Variablene relaterer seg til respondentenes holdninger til homofili, og er følgelig gode mål på tradisjonell moral. Målevaliditeten må likevel anses som lav. Operasjonaliseringen måler det jeg ønsker, dog med noe smal spennvidde. Det burde vært inkludert flere variabler, men også flere elementer fra tradisjonell moral. Hvorvidt funn basert på indeksen vil være gyldig for tradisjonell moral generelt er derfor usikkert.

3.4.4 Kontrollvariabler

Undersøkelsen inkluderer fire kontrollvariabler. Det antas at bakenforliggende hensyn kan ha innvirkning på sammenhengen mellom de uavhengige og avhengige variablene. Jeg ønsker å redusere denne påvirkningen, og kontrollerer derfor for kjønn, alder, utdanning og urban-ruralt bosted. På denne måten kan man med sikkerhet si at variablene ikke påvirker undersøkelsens uavhengige og avhengige variabel. Det må likevel bemerkes at man aldri kan være helt sikre på at alle relevante variabler er inkludert (Hellevik 2011:422-423).

ESS inkluderer en dikotom variabel for kjønn. Mann er gitt verdien 1 og kvinne er gitt verdien 2. Av praktiske årsaker ønsker jeg at alle variablene i undersøkelsen skal starte med verdien 0. Jeg oppretter derfor en ny variabel for kjønn. Mann gis verdien 0 og kvinne gis verdien 1. Alder måles med en kontinuerlig variabel som varierer mellom 15 og 98. Verdien

på variabelen indikerer respondentens alder. Individuer under 18 år har ikke stemmerett. Derfor omkodes verdiene 15, 16 og 17 til missingverdier.

Utdanning måles med en variabel som er konstruert ved hjelp av ISCED. ISCED er en internasjonal statistisk standard for klassifisering av utdanning. Skaleringen varierer mellom 0 og 7. Verdien 0 er «Not possible to harmonise into ES-ISCED», 1 er «ES-ISCED I, less than lower secondary», 2 er «ES-ISCED II, lower secondary», 3 er «ES-ISCED IIIb, lower tier upper secondary», 4 er «ES-ISCED IIIa, upper tier upper secondary», 5 er «ES-ISCED IV, advanced vocational, sub-degree», 6 er «ES-ISCED V1, lower tertiary education, BA level», 7 er «ES-ISCED V2, higher tertiary education, >= MA level». Etersom verdien 0 ikke harmoniserer med ISCED, har jeg kodet den som missingverdi. De resterende variablene har jeg omkodet slik at de varierer mellom 0 og 6.

Bosted måles langs en by-land-dimensjon med fem verdier. Verdiene varierer mellom 1 «A big city», 2 «Suburbs or outskirts of big city», 3 «Town or small city», 4 «Country village» og 5 «Farm or home in countryside». Også bostedsvariabelen har blitt omkodet, slik at den varierer mellom 0 og 4.

3.5 Metode

Undersøkelsen fordrer anvendelsen av flere statistiske metoder. OLS-regresjon og Pearson r tas i bruk for å besvare den første problemstillingen. De personlige verdiene tjener som uavhengige variabler og de politiske verdiorienteringene tjener som avhengige variabler i OLS-regresjonene. Undersøkelsens andre problemstilling besvares med hjelp av multinomisk logistisk regresjon. Her brukes både de personlige verdiene og de politiske verdiorienteringene som uavhengige variabler. Partivalg tjener som avhengig variabel. Kontrollvariablene er inkludert i både OLS-regresjon og multinomisk logistisk regresjon.

Anvendelsen av de tre statistiske metodene fordrer noen forutsetninger. Det gjelder for alle at respondentene i analysene må være uavhengige av hverandre. Dette betyr at verdiene på en respondents variabler ikke skal være påvirket av hva en annen respondent har fått.

Avhengighet mellom respondenter kan forekomme hvis samme respondent er listet opp flere ganger. Jeg stoler på ESS sine metoder for datainnsamling, og legger til grunn at forutsetningen er møtt.

For OLS-regresjon og multinomisk logistisk regresjon må man også være bevisst på at modellene kan lide av utelatt variabelskjevhet. Utelatt variabelskjevhet kan føre til at man overvurderer forklaringskraften fra modellens uavhengige variabler (Stock & Watson 2015:229). Modellene inkluderer et sett av kontrollvariabler. Formålet med disse er å redusere faren for utelatt variabelskjevhet. I de neste seksjonene redegjør jeg for de statistiske metodenes særtrekk.

3.5.1 OLS-regresjon

Bruken av OLS-regresjon for å besvare den første problemstillingen er begrenset. Formålet er å beregne modellenes «goodness of fit». Jeg er ikke interessert i variablenes koeffisienter. Grunnet de personlige verdiene dynamiske relasjon, er det forventet at det vil foreligge multikollinearitet mellom variablene. Mest sannsynlig vil derfor koeffisientene være unøyaktige (Schwartz 2007:180). Den substansielle tolkningen av sammenhengen mellom de personlige verdiorienteringene fremkommer derfor av Pearsons r . Pearsons r beregner variablenes bivariante korrelasjoner, og er følgelig ikke sårbar for multikollinearitet.

For å vurdere modellenes «goodness of fit» benyttes R^2 . R^2 estimerer andelen variasjon i avhengig variabel, som kan forklares av modellens uavhengige variabler (Long 1997:102). R^2 varierer mellom 0 og 1. Et tall nærme 0 indikerer at modellens forklarer lite av variasjonen i avhengig variabel. Er tallet nærmere 1 indikerer det at en stor andel av variasjonen i avhengig variabel forklares av modellen (James m.fl. 2013:70).

Forutsetninger

Noen forutsetninger må være på plass for at bruken av OLS-regresjon skal være berettiget. Den viktigste er at avhengig variabel må være på minst intervallnivå (Christophersen 2013:80). I seksjon 3.4.3 har jeg redegjort for operasjonaliseringene av de politiske verdiorienteringene. Indeksene varierer mellom 0 og 10. Det antas at avstanden mellom verdiene er tilnærmet lik. De politiske verdiorienteringene anses derfor å være på minst intervallnivå.

Linearitetsforutsetningen er også viktig. OLS-regresjon estimerer det lineære forholdet mellom et sett av uavhengige variabler og avhengig variabel. Skal modellen gi presise estimater, forutsetter dette at forholdet mellom uavhengig og avhengig variabel er lineært (Morgan & Winship 2014:188-189). Brudd på linearitetsforutsetningen kan føre til at koeffisientene utviser upresise estimater.

Flere forhold kan være skyld i at modellen bryter linearitetsforutsetningen. Den største trusselen er en «systematic feature» som indikerer at relasjonen mellom et sett av uavhengige og avhengige variabler ikke er lineært (Fox 2011:288). I slike tilfeller egner OLS-regresjon seg dårlig, og man bør vurdere en annen statistisk modell. En annen årsak kan være at uteliggere påvirker modellen. Uteliggere er respondenter med uvanlige verdier på avhengig variabel, betinget av deres verdier på de uavhengige variablene (Fox 2011:294).

Hvis brudd på linearitetsforutsetningen skyldes uteliggere, kan det være en løsning å ekskludere de fra modellen. Hvorvidt uteliggere skal ekskluderes fra modellen er et vanskelig spørsmål å besvare. Det er naturlig å ekskludere uteliggere hvis ekstremverdier skyldes feilkodinger. ESS har gode prosedyrer for behandlingen av dataene. Jeg går derfor ut ifra at dette ikke er et problem. Forøvrig varierer variablene mellom 0 og 10. Ekstreme verdier er dermed vanskelig å oppnå.

Forutsatt at respondenten har oppgitt verdiene som gjør at personen anses som en uteligger. Hva gjør man da? Er antallet uteliggere lavt kan det være urimelig at disse skal svekke modellens forklaringskraft. Jeg er interessert i å undersøke personlige verdiers forklaringskraft på de politiske verdiorienteringene. Dersom uteliggere ekskluderes vil forklaringskraften øke i tråd med det jeg undersøker. Er respondentene faktisk slik de har oppgitt, er det da rimelig å ekskludere dem fra analysen? Jeg velger å si nei. Et annet argument for min avgjørelse er at datasettet inneholder svært mange respondenter. Dermed er uteliggeres betydning for modellens estimerer liten.

Ettersom bruken av OLS-regresjon er begrenset for min undersøkelse, er det enkelte forutsetninger som ikke behøver å være oppfylt. Det er ikke behov for å teste for multikollinearitet. R^2 vil fremdeles være presis, selv om det foreligger multikollinearitet (Paul 2006:3). Samtidig er normalfordelte restledd og forutsetningen om homoskedastisitet av mindre interesse.

3.5.2 Pearsons r

Selv om de personlige verdiene forklarer en stor andel av variasjonen i de politiske verdiorienteringene, er dette irrelevant hvis ikke forklaringskraften er i tråd med våre teoretiske forventninger. Det må foreligge en systematisk relasjon mellom variablene av interesse. Jeg forventer at noen personlige verdier vil korrelere i større grad enn andre med hver enkelt

politisk verdiorientering. I den anledning anvender jeg Pearson r. Bruken av Pearson r er berettiget hvis variablene som inkluderes er på minst intervallnivå (Christophersen 2013:38).

Pearson r kan defineres som kovariansen mellom to variabler, dividert med produktet av deres standardavvik (Hardy 2009:48). Kovarians indikerer hvordan variabler samvarierer (Christophersen 2013:36-38). Pearson r varierer fra -1 til 1. Verdier nærmere ytterpunktene indikerer sterkere sammenheng (Hardy 2009:49). I vurderingen av styrken på korrelasjonene, bør de ses i sammenheng med den substansielle konteksten (Christophersen 2013:38).

3.5.3 Multinomisk logistisk regresjon

Jeg ønsker å vite i hvilken grad våre personlige verdier har en indirekte effekt via politiske verdier på partivalg. Avhengig variabel er på nominalnivå og har flere enn to verdier. Både OLS-regresjon og binomisk logistisk regresjon er derfor utelukket. Binomisk logistisk regresjon forutsetter at avhengig variabel er dikotom, mens OLS-regresjon forutsetter at avhengig variabel er på minst intervallnivå. Multinomisk logistisk regresjon anses derfor som det beste alternativet.

Multinomisk logistisk regresjon beregner sannsynligheten for hver verdi på avhengig variabel, som en ikke-lineær funksjon av modellenes uavhengige variabler. Effekten av de uavhengige variablene tillates å variere for hvert potensielle utfall (Long 1997:149-151). Koeffisientene til modellenes uavhengige variablers er ikke av interesse. Jeg ønsker å undersøke hvor mye av variasjonen i avhengig variabel som forklares av modellenes uavhengige variabler. I denne sammenheng fokuserer jeg på Pseudo- R^2 .

Pseudo- R^2 (Nagelkerkes R^2)

Pseudo- R^2 er tilpasset ikke-lineære modeller og tilbyr den samme tolkningen som ordinær R^2 . Likevel er det ikke et formelt mål på forklart varians (Knutsen 2018:26). Dette skyldes at regresjonsmodeller med en kategorisk avhengig variabel ikke er i stand til å beregne ordinær R^2 . Modellen beregner derfor en tilnærmet variant i stedet. Det finnes flere ulike varianter av pseudo- R^2 . Man kan hovedsakelig skille mellom Cox og Snells R^2 , McFaddens R^2 og Nagelkerkes R^2 .

I det videre anvender jeg Nagelkerkes R^2 som er en modifisert variant av Cox og Snells R^2 . Cox og Snells R^2 er basert på modellens log likelihood, sammenlignet med log likelihood for

en grunnmodell. Den kan aldri nå verdien 1, selv ikke for en perfekt modell. Skalaen for Nagelkerkes R^2 er justert til å variere mellom 0 og 1 (IBM).⁸

Forutsetninger

Innledningsvis i seksjon 3.5 har jeg gått gjennom to av forutsetningene for multinomisk logistisk regresjon. Videre forutsettes det at avhengig variabel er på nominalnivå med flere enn to verdier (Long 1997:149). Partivalgvariabelen oppfyller kravet, se seksjon 3.4.1.

Multinomisk logistisk regresjon er på samme måte som OLS-regresjon sårbar for multikollinearitet. Argumentet fra Paul (2006:3) gjelder for multinomisk logistisk regresjon også. Nagelkerkes R^2 vil fremdeles være presis, selv om modellen lider av multikollinearitet.

En siste forutsetning gjelder uteliggere. Som tidligere nevnt kan uteliggere ha stor betydning for modellens estimater. Igjen, det er av mindre interesse å ekskludere uteliggere fra undersøkelsen. De samme argumentene som for OLS-regresjon gjør seg gjeldende.

Undersøkelsen inkluderer et svært høyt antall respondenter. Dermed er uteliggeres påvirkning på estimatene begrenset. Videre varierer variablene mellom 0 og 10. Altså er det vanskelig å oppnå ekstreme verdier.

⁸ https://www.ibm.com/support/knowledgecenter/en/SSLVMB_23.0.0/spss/tutorials/plum_germcr_rsquare.html

4 Sammenhengen mellom personlige verdier og politiske verdier

I dette kapittelet presenterer jeg resultatene fra de første empiriske analysene. Spørsmålet som skal besvares er i hvilken grad de personlige verdiene kan forklare politiske verdier. Pearsons r og OLS-regresjon tas i bruk for å besvare problemstillingen.

Det er nødvendig å fastsette noen standarder som sammenhengene kan vurderes opp mot. Christophersen (2013:38) mener at Pearson r på .50 kan oppfattes som sterk for individdata, men at styrken må vurderes opp mot konteksten. Basert på en helhetlig vurdering av de kommende resultatene anses korrelasjoner mellom .00 og .09 som svake. Korrelasjoner mellom .10 og .19 anses som moderate, mens korrelasjoner over .20 anses som sterke. De samme intervallene gjelder for R^2 .

Korrelasjonsanalysene blir presentert i seksjon 4.1 til 4.4. Schwartz m.fl. (2014:901) hevder individers personlige verdier binder sammen deres politiske verdier, og at de samme verdiprioriteringene gjør seg gjeldende på tvers av land. Derfor fokuserer jeg på de gjennomsnittlige korrelasjonene for utvalgets fem land. Jeg presenterer to hypoteser for hver av de fire politiske verdiorienteringene. Hypotesene sier noe om forventningene som ligger til grunn for den substansielle sammenhengen.

Seksjon 4.5 er viet til regresjonsanalysene. Schwartz m.fl. (2010, 2014) finner at personlige verdier forklarer en større andel av variansen i politiske verdier, sammenlignet med sosio-demografiske variabler (alder, kjønn, utdanning og inntekt). På bakgrunn av deres funn fremsettes det en hypotese. Det forventes at de personlige verdier forklarer en større andel av variansen i de politiske verdiorienteringene sammenlignet med kontrollvariablene. Jeg undersøker også om personlige verdiers forklaringskraft varierer mellom land.

I appendiks seksjon A.2 har jeg valgt ut fem land til undersøkelsen. Utvelgingen har til formål å sikre mest mulig variasjon mellom landene i undersøkelsen. Schwartz m.fl. (2010, 2014) sine undersøkelser lider av noen vesentlige svakheter.⁹ Hvis hypotesen kan bekreftes gjennom separate analyser i fem svært ulike land, levnes det liten tvil om at tidligere funn vil få forsterket sin status.

⁹ For en nærmere redegjørelse av svakheterne ved Schwartz m.fl. (2010, 2014) sine undersøkelser, se seksjon 1.1.

4.1 Økonomisk venstre-høyre

4.1.1 Hypoteser

H1.1: Individuer som prioriterer de personlige verdiene makt og oppnåelse, vil i større grad prioritere verdiorienteringen økonomisk høyre.

H1.2: Individuer som prioriterer de personlige verdiene universalisme, medmenneskelighet og sikkerhet, vil i større grad prioritere verdiorienteringen økonomisk venstre.

Hypotesene sammenfaller i stor grad med Schwartz m.fl. (2010) med unntak av sikkerhet. Schwartz m.fl. (2010) finner at makt og oppnåelse er positivt forbundet med et fritt marked og negativt forbundet med likhet. De finner også at universalisme og medmenneskelighet er positivt forbundet med likhet og negativt forbundet med et fritt marked (Schwartz m.fl. 2010:438). Deres forståelse av et fritt marked og likhet sammenfaller med min forståelse av økonomisk venstre-høyre.

Konflikten mellom økonomisk venstre og høyre dreier seg i stor grad om hvilken rolle staten skal innta. Økonomisk høyre vektlegger et fokus på personlig frihet, mens økonomisk venstre fokuserer på solidaritet og likhet mellom innbyggerne (Knutsen 2018:75-76). De to verdiorienteringene har et tydelig skille mellom personlige og kollektive interesser. Det er derfor naturlig å forvente at personlige verdiers personlige og sosiale fokus, vil være viktig for prioriteringen av økonomisk venstre og høyre. Det samme vil verdienes underliggende mål og motivasjon være.

Jeg forventer at universalisme og medmenneskelighet vil være forbundet med økonomisk venstre. Verdienes sosiale fokus og underliggende mål er avgjørende for mine forventninger. Individuer som prioriterer medmenneskelighet og universalisme kjennetegnes av å vise omsorg, både for inn-gruppen og ut-gruppen. De er hjelpsomme og ønsker å beskytte alle mennesker (Schwartz 2012:7). Skal disse målene nås, er det nødvendig at staten utøver en aktiv rolle. Bare slik kan hensyn som likhet, både i inntekt og mellom sosiale klasser oppnås.

Det er interessant at Schwartz m.fl. (2010) ikke fremsetter noen forventninger til relasjonen mellom sikkerhet og henholdsvis likhet og et fritt marked. Analysene påviser heller ingen sammenheng med likhet, men det viser seg at sikkerhet er moderat korrelert med et fritt marked (Schwartz 2010:438). Schwartz m.fl. (2014) får tilnærmet like resultater, men det viser seg at sikkerhet og likhet er negativt korrelert.

Funnene fra Schwartz m.fl. (2010, 2014) er noe overraskende. Jeg mener det er kjennetegn ved sikkerhet som kan knyttes til en prioritering av økonomisk venstre. På samme måte som verdier med et «fokus på det som ligger utenfor en selv», har sikkerhet også et sosialt fokus. Individuer som prioriterer sikkerhet ønsker å sikre kollektive interesser. De mener det er viktig at samfunnet er sikkert, harmonisk og stabilt (Schwartz 2012:6). For å nå disse målene kan det forventes at de vil prioritere vektleggingen av en aktiv stat, solidaritet i samfunnet og økonomisk sikkerhet for alle.

Makt og oppnåelse skiller seg markant fra medmenneskelighet og universalisme. De er i hver sin ende av dimensjonen «fokus på det som ligger utenfor en selv» vs. «selvutvikling», jf. Figur 2.1. For makt og oppnåelse forventer jeg at deres personlige fokus, i kombinasjon med deres underliggende mål og motivasjon, vil være avgjørende for prioriteringen av økonomisk høyre. Kjennetegn som en svak stat og et fritt marked vil være viktig for slike individer. Noe av argumentasjonen til grunn for det frie markedet, er å motivere til personlig oppnåelse. Et samfunn preget av slike verdier, vil legge til rette for deres ønske om å søke personlig suksess og sosial prestisje. Det vil også bidra til at individer kan sikre kontroll, både over ressurser og andre mennesker (Schwartz 2012:5).

4.1.2 Resultater

Økonomisk høyre

Tabell 4.1 viser korrelasjonene for de personlige verdiene og verdiorienteringen økonomisk venstre-høyre. En egen kolonne er viet til de gjennomsnittlige korrelasjonene for utvalgets fem land. Av tabellen fremkommer også antallet signifikante korrelasjoner. Måleretningen for økonomisk venstre-høyre er kodet slik at lav verdi er økonomisk høyre og høy verdi er økonomisk venstre.

H1.1 gis sterk støtte i dataene. I gjennomsnitt viser det seg at individer som prioriterer makt er de som i størst grad prioriterer økonomisk høyre, etterfulgt av de som prioriterer oppnåelse. Likevel, sammenhengen mellom oppnåelse og økonomisk høyre er svak. For hvert enkelt land er det særlig Norge og Nederland som bidrar til å gi H1.1 støtte. Korrelasjonene er over gjennomsnittet i begge landene. De svakeste resultatene foreligger i Portugal. Hverken makt eller oppnåelse er signifikant korrelert med økonomisk høyre. Faktisk er ingen personlige verdier signifikant korrelert med økonomisk høyre i Portugal.

Tabell 4.1: Økonomisk venstre-høyre: Korrelasjoner (r) med de personlige verdiene

Personlige verdier	Økonomisk venstre-høyre						
	Norge	Nederland	Portugal	Storbritannia	Tsjekkia	Gjennomsnitt	Signifikant
Individualisme	-.03	.00	.06*	.01	-.16**	-.02	2
Stimulering	-.06*	-.10**	-.03	-.02	-.15**	-.07	3
Hedonisme	-.06*	-.04	.05	-.01	-.10**	-.03	2
Oppnåelse	-.09**	-.15**	-.01	-.03	-.15**	-.09	3
Makt	-.18**	-.17**	-.03	-.14**	-.11**	-.13	4
Sikkerhet	.04	.07**	.16**	.01	.12**	.08	3
Konformitet	.01	.02	.04	-.03	.04	.02	0
Tradisjon	.01	.09**	.11**	.03	.08**	.06	3
Medmenneskelighet	.05	.08**	.19**	.11**	-.04	.08	3
Universalisme	.25**	.22**	.23**	.21**	.00	.18	4

Merk: Respondenter fjernet pairwise.

* p < .05, ** p < .01

Tre andre verdier er forbundet med økonomisk høyre, i tillegg til makt og oppnåelse.

«Åpenhet for endringer» (individualisme, stimulering og hedonisme) utviser alle en svak sammenheng med økonomisk høyre. Verdiene deler noen fellestrekk med «selvutvikling». De har alle et personlig fokus, og regulerer dermed hvordan individer uttrykker sine personlige interesser (Schwartz 2006:21). Således styrkes antagelsen om at verdienes personlige fokus er viktig for prioriteringen av økonomisk høyre.

Selv om resultatene er i tråd med Schwartz m.fl. (2010), er det noen interessante forskjeller. Korrelasjonene er noe sterkere i deres undersøkelse. Oppnåelse er moderat korrelert med likhet og et fritt marked, mens makt er sterkt korrelert med de samme politiske verdiene (Schwartz m.fl. 2010:438). De samme korrelasjonene er svake og moderate i min undersøkelse.

Økonomisk venstre

H1.2 får samlet sett god støtte. I gjennomsnitt er universalisme, medmenneskelighet og sikkerhet høyest prioritert av individer som prioriterer økonomisk venstre. Sammenhengen er moderat for universalisme, og svak for medmenneskelighet og sikkerhet. H1.2 gis sterkest støtte i Portugal og Nederland, hvor samtlige av de forventede verdiene er korrelert med økonomisk venstre. De svakeste funnene foreligger i Norge. Bare universalisme er forbundet med økonomisk venstre.

Et interessant funn er at samtlige verdier med et sosialt fokus i gjennomsnitt er forbundet med økonomisk venstre. Resultatene støtter opp om forventningene, og indikerer at konflikten mellom økonomisk venstre og høyre, i stor grad er en konflikt mellom personlige og

kollektive interesser. Samtidig er det tydelig at de særegne målene og motivasjonen for universalisme gjør seg gjeldende. Dette er likevel ikke motsetninger. Universalisme omhandler velferden til alle mennesker, både inn-gruppen og ut-gruppen. Verdiens underliggende mål og motivasjon bygger dermed i stor grad på sosiale hensyn.

Det kan rettes noe kritikk mot Schwartz m.fl. (2010:430). Hypotesene deres fokuserer bare på verdienes underliggende mål og motivasjon. Ved å fokusere på verdienes personlige og sosiale fokus, frembringes det en mer nyansert forklaring på hva som ligger til grunn for prioriteringen av økonomisk venstre og høyre.

Sammenlignes mine resultater med Schwartz m.fl. (2010) er det noen vesentlige forskjeller. I min undersøkelse er sikkerhet positivt korrelert med økonomisk venstre i alle land. Hos Schwartz m.fl. (2010) er sikkerhet, i den grad det foreligger en sammenheng, forbundet med økonomisk høyre. Når det gjelder forventningene knyttet til medmenneskelighet og universalisme, bekreftes hypotesene både hos meg og Schwartz m.fl. (2010). Det er likevel store forskjeller i sammenhengenes styrke.

Medmenneskelighet er i gjennomsnitt svak korrelert med økonomisk venstre. Hos Schwartz er sammenhengen sterk, både med likhet og et fritt marked (Schwartz m.fl. 2010:438). Det er interessant at den sterkeste sammenhengen mellom medmenneskelighet og økonomisk venstre foreligger i Portugal. Schwartz m.fl. (2010) gjennomfører sin undersøkelse i Italia. Både Italia og Portugal tilhører den sørlige regionen. En forklaring kan derfor være at medmenneskelighet er tettere forbundet med økonomisk venstre i den sørlige regionen.

Den samme forklaringen kan ikke fremmes i forbindelse med universalisme. Riktignok er sammenhengen sterk i fire av fem utvalgte land. De samme korrelasjonene er likevel betydelig mye sterkere hos Schwartz m.fl. (2010:438). Foreløpig ser det dermed ut til å danne seg et mønster. Korrelasjonene er gjennomgående sterkere hos Schwartz m.fl. (2010).

4.2 Tradisjonell moral

4.2.1 Hypoteser

H2.1: Individer som prioriterer de personlige verdiene hedonisme, stimulering, individualisme, medmenneskelighet og universalisme, vil i større grad nedprioritere tradisjonell moral.

H2.2: Individer som prioriterer de personlige verdiene tradisjon, konformitet og sikkerhet, vil i større grad prioritere tradisjonell moral.

Schwartz m.fl. (2010:429-430) inkluderer tradisjonell moral som en politisk verdi. De finner støtte for at individer som prioriterer «åpenhet for endringer» (hedonisme, stimulering, individualisme) og universalisme også nedprioriterer tradisjonell moral. Samtidig finner de at individer som prioriterer «konservering» (tradisjon, konformitet og sikkerhet) prioriterer tradisjonell moral (Schwartz m.fl. 2010:438).

Kuntz m.fl. (2015) finner støtte for at de samme verdiene er forbundet med individers holdninger til homoseksualitet. Det fremkommer av Tabell 3.2 at samtlige indikatorer for tradisjonell moral, omhandler homoseksualitet. Flanagan og Lee (2003:245-246) sammenholder også nedprioriteringen av tradisjonell moral med støtte til homofile. Kuntz m.fl. (2015) sine resultater kan derfor forventes å gjelde for min undersøkelse.

Personlige verdiers egenskaper støtter opp om forventningen. Tradisjonell moral kjennetegnes av individers aversjon mot å bryte med sosiale forventninger. At «konservering» er bekymringsverdier vil derfor være viktig for prioriteringen av tradisjonell moral. Det samme vil deres underliggende mål og motivasjon og deres sosiale fokus være. Individer som prioriterer «konservering», vil med et mål om å opprettholde harmoni og stabilitet i samfunnet sky vekk fra nye ideer og impulser (Schwartz 2012:5-6). Det de ikke er vant til kan skape ubalanse i deres verdensbilde. Gjennom prioriteringen av tradisjonell moral, vil de derfor søke å bevare status quo. De vil avvise radikale ideer og alternativer som avviker fra deres virkelighetsforståelse (Flanagan & Lee 2003).

For nedprioriteringen av tradisjonell moral forventer jeg at de personlige verdienes bekymringsfrie egenskap vil være viktig. Individer som prioriterer universalisme, medmenneskelighet, stimulering, individualisme og hedonisme vil styres av mulighetene som foreligger (Schwartz 2006:22). For individer som prioriterer «åpenhet for endringer» vil

fokuset være på de personlige fordelene. En nedprioritering av tradisjonell moral kan for slike individer oppleves som spennende. Nye impulser kan bidra til at de får utfolde seg fritt, slik som de ønsker.

Det er interessant at hverken Kuntz m.fl. (2015) eller Schwartz m.fl. (2010) fremsetter forventninger knyttet til medmenneskelighet. Riktignok inkluderes ikke verdien i førstnevntes undersøkelse. Dette er noe overraskende. Medmenneskelighet deler flere fellestrekk med universalisme. Jeg forventer derfor at verdien vil være forbundet med nedprioriteringen av tradisjonell moral. For individer som prioriterer universalisme og medmenneskelighet vil nedprioriteringen av tradisjonell moral ha et sosialt fokus. De mener det er en berikelse i seg selv at individer får leve slik de ønsker. Dette ønsket støttes opp av at de vil sikre velferden til alle mennesker (Schwartz m.fl. 2012:7).

4.2.2 Resultater

Nedprioritering av tradisjonell moral

Korrelasjonene mellom de personlige verdiene og tradisjonell moral fremkommer av Tabell 4.2. Måleretningen er kodet slik at lav verdi betyr nedprioritering av tradisjonell moral, mens høy verdi betyr prioritering av tradisjonell moral.

Tabell 4.2: Tradisjonell moral: Korrelasjoner (r) med de personlige verdiene

<i>Personlige verdier</i>	<i>Tradisjonell moral</i>						
	Norge	Nederland	Portugal	Storbritannia	Tsjekkia	Gjennomsnitt	Signifikant
<i>Individualisme</i>	-.08**	-.16**	-.18**	-.11**	-.18**	-.14	5
<i>Stimulering</i>	-.11**	-.08**	-.20**	-.11**	-.16**	-.13	5
<i>Hedonisme</i>	-.11**	-.09**	-.16**	-.09**	-.21**	-.13	5
<i>Oppnåelse</i>	-.07*	.01	-.05	-.04	-.09**	-.05	2
<i>Makt</i>	-.03	.04	.08**	.08**	-.04	.03	2
<i>Sikkerhet</i>	.05*	.11**	.08**	.07**	-.02	.06	4
<i>Konformitet</i>	.08**	.16**	.24**	.19**	.06**	.15	5
<i>Tradisjon</i>	.16**	.15**	.20**	.17**	.02	.14	4
<i>Medmenneskelighet</i>	-.15**	-.11**	-.13**	-.16**	-.13**	-.14	5
<i>Universalisme</i>	-.11**	-.10**	-.17**	-.20**	-.10**	-.14	5

Merk: Respondenter fjernet pairwise.

* $p < .05$, ** $p < .01$

Dataene bekrefter langt på vei H2.1. I gjennomsnitt er samtlige av de forventede verdiene moderat korrelert med nedprioriteringen av tradisjonell moral. Et interessant funn er at det skiller .01 prosentpoeng mellom den svakeste og sterkeste sammenhengen. Det er også

oppsiktsvekkende at de forventede verdiene er signifikant i alle land. Resultatene tyder på at verdienes bekymringsfrie egenskap er viktig for nedprioriteringen av tradisjonell moral.

Sett i sammenheng med Schwartz m.fl. (2010) er det interessant at de gjennomsnittlige korrelasjonene for universalisme og medmenneskelighet er identiske. Medmenneskelighet er ikke signifikant korrelert med nedprioriteringen av tradisjonell moral hos Schwartz m.fl. (2010:438). På mange måter er deres resultater vanskelige å forstå. Medmenneskelighet og universalisme sine mange fellestrekk, taler for at begge vil være korrelert med nedprioriteringen av tradisjonell moral. Mine resultater bekrefter denne antagelsen.

Et annet interessant funn knytter seg til styrkeforholdet mellom de personlige verdiene. Hos Schwartz m.fl. (2010:438) korrelerer «åpenhet for endringer» i størst grad med nedprioritering av tradisjonell moral. Universalisme er noe svakere forbundet med verdiorienteringen. På bakgrunn av verdienes korrelasjoner, trekker Schwartz m.fl. (2010:439) en slutning om at prioriteringen (og nedprioriteringen) av tradisjonell moral, er en avveining mellom «konservering» og «åpenhet for endringer». Universalisme blir bemerket, men spiller en mindre rolle.

Mine resultater tilbyr en alternativ tolkning. «Åpenhet for endring» og «fokus på det som ligger utenfor en selv» har tilnærmet samme styrke. Dette tyder på at verdienes bekymringsfrie egenskaper er viktigere for nedprioriteringen av tradisjonell moral enn tidligere antatt.

Prioriteringen av tradisjonell moral

H2.2 bekreftes i stor grad. I gjennomsnitt er «konservering» sterkest korrelert med prioriteringen av tradisjonell moral. Sammenhengen er noe svakere for sikkerhet, sammenlignet med tradisjon og konformitet. Det er særlig Nederland, Portugal og Storbritannia som bidrar til at H2.2 bekreftes. Korrelasjonene for tradisjon, sikkerhet og konformitet er over gjennomsnittet i disse tre landene. Sikkerhet er den eneste verdien som er negativt forbundet med prioriteringen av tradisjonell moral i noen av landene. Dette gjelder kun for Tsjekkia, og sammenhengen er heller ikke signifikant.

Det er interessant at ingen andre verdier korrelerer i betydningsfull grad med prioriteringen av tradisjonell moral. Hverken makt eller oppnåelse er nevneverdig forbundet med verdiorienteringen. Det kan derfor se ut til at de underliggende målene og motivasjonen for «konservering», er avgjørende for prioriteringen av tradisjonell moral. At verdiene er

bekymringsverdier kan ikke alene forklare prioriteringen av tradisjonell moral. Hvis det var tilfelle, ville makt og oppnåelse vært forbundet med prioriteringen av tradisjonell moral. Samtidig er det avklart at universalisme og medmenneskelighet er forbundet med nedprioriteringen av tradisjonell moral. Verdienes sosiale fokus ser derfor heller ikke ut til å være avgjørende.

Sammenlignet med Schwartz m.fl. (2010) er det overraskende store forskjeller i styrken på korrelasjonene. Ingen av deres korrelasjoner er svakere enn .40, noe som er oppsiktsvekkende forskjeller (Schwartz m.fl. 2010:438). Det kan se ut til at Schwartz m.fl. sine metodiske svakheter har stor innvirkning på korrelasjonene. Mine resultater antyder dermed at man i fremtiden bør nedjustere forventningene sine, når det gjelder styrken på korrelasjonene.

4.3 Miljø

4.3.1 Hypoteser

H3.1: Individuer som prioriterer de personlige verdiene universalisme, medmenneskelighet, stimulering og individualisme, vil i større grad prioritere miljø.

H3.2: Individuer som prioriterer de personlige verdiene hedonisme, sikkerhet og tradisjon, vil i større grad nedprioritere miljø.

Karp (1996) har i en tidligere studie undersøkt personlige verdiers påvirkning på miljøvennlig atferd. Funnene tyder på at individer som prioriterer verdier med «fokus på det som ligger utenfor en selv» og «åpenhet for endring», også vil prioritere miljø. Resultatene er i tråd med mine forventninger. Jeg forventer at verdienes bekymringsfrie karakter, i tillegg til deres underliggende mål og motivasjon, vil bidra til sammenhengen med positiv til miljø.

Med et økende fokus på klimaendringer og farene det medfører, forventer jeg at individer som prioriterer universalisme også vil prioritere miljøverdier. De drives av en intern motivasjon til å sikre velferden hos alle mennesker (Schwartz 2012:7). Klimaendringer fremstår som en trussel mot menneskeheten og jorda. For å beskytte andre, både inn-gruppen og ut-gruppen, er det derfor forventet at de vil prioritere miljø.

Det er av interesse at Karps indeks for verdier med «fokus på det som ligger utenfor en selv», ikke har indikatorer for å måle medmenneskelighet (Karp 1996:123). Medmenneskelighet og universalisme er begge bekymringsverdier og deler mange av de samme målene og

motivasjonen. Jeg forventer derfor at det vil være en sammenheng mellom medmenneskelighet og prioriteringen av miljø.

Fokuset på miljø er relativt nytt. På mange områder er det et hensyn som utfordrer den etablerte tankegangen. Jeg forventer derfor at individer som prioriterer «åpenhet for endringer» (individualisme og stimulering), vil prioritere miljø. Individer som prioriterer «åpenhet for endringer» har et behov for å tenke selvstendig. De kjennetegnes av å være nysgjerrige, egenrådige og mener det er viktig å utfordre status quo (Schwartz 1992:5-6). Deres behov for selvstendig handling og mot til å gå imot status quo, vil derfor bidra til at de også prioriterer miljø (Karp 1996:115).

Når det gjelder nedprioriteringen av miljø er det vanskeligere å danne seg entydige forventninger. Schultz (2001) undersøkte individers holdninger til miljø. Resultatene tydet på at individer som prioriterer «selvutvikling» (makt og oppnåelse) vil nedprioritere miljø, men ikke hvis det kan tjene egeninteresse. Funn fra Griskevicius & Tybur (2010) støtter opp om dette. De finner at individer som vektlegger sosial anerkjennelse, vil utvise miljøvennlig atferd når det øker deres sosiale status. Sosial anerkjennelse er som kjent viktig for individer som prioriterer makt og oppnåelse (Schwartz 2012:5).

Om disse funnene ses under et, kan det tyde på at makt og oppnåelse vil utvise sprikende resultater. Verdiene kan ligge til grunn for en prioritering og nedprioritering av miljø. Noen klare forventninger kan derfor ikke fremsettes for verdiene. Men hva med hedonisme? Verdien er en grenseverdi som også kan kategoriseres under «selvutvikling», jf. Figur 2.1. Individer som prioriterer hedonisme verdsetter den sanselige gleden ved å tilfredsstille seg selv (Schwartz 2007:174). Sosial anerkjennelse er ikke like viktig for slike individer. Jeg forventer derfor at individer som prioriterer hedonisme vil nedprioritere miljø. En prioritering av miljø vil medføre kostnader for en selv. Disse kostnadene vil stå i veien for deres behov for å tilfredsstille sine egne lyster.

Når det gjelder «konservering» er det et annet interessant funn fra Schultz (2001). Han finner at det foreligger en svak sammenheng mellom «konservering» og negative holdninger til miljø (Schultz 2001:334). Særlig har tradisjon og konformitet en plausibel sammenheng med individers miljøprioriteringer. Verdiene refererer til normer for atferd. Individer som prioriterer tradisjon og konformitet, kjennetegnes av å akseptere og underlegge seg gruppens tradisjoner og ideer. De er lydige og vil ønske å unngå ubehag (Schwartz 1992:10). For slike

individer vil det være ubehagelig å utfordre status quo. Derfor forventer jeg at individer som prioriterer tradisjon og konformitet, vil nedprioritere miljø.

4.3.2 Resultater

Positiv til miljø

Tabell 4.3 viser korrelasjonene mellom de personlige verdiene og miljø. Måleretningen er kodet slik at lav verdi er positiv til miljø, mens høy verdi er negativ til miljø. Universalisme er listet opp to ganger i tabellen. Dette skyldes at variabelen «impenv» omhandler miljø direkte.¹⁰ Den kursiverte opplistingen av universalisme inkluderer ikke variabelen.

Tabell 4.3: Miljø: Korrelasjoner (r) med de personlige verdiene

Personlige verdier	Miljø						
	Norge	Nederland	Portugal	Storbritannia	Tsjekkia	Gjennomsnitt	Signifikant
<i>Individualisme</i>	-.04	-.15**	-.12**	-.12**	-.09**	-.10	4
<i>Stimulering</i>	-.03	-.09**	-.11**	-.12**	-.09**	-.09	4
<i>Hedonisme</i>	.04	-.03	-.10**	-.02	-.06**	-.03	2
Oppnåelse	-.10**	-.08**	-.04	-.07**	-.09**	-.08	4
Makt	.03	-.02	.03	.04	-.05*	.01	1
Sikkerhet	-.00	.04	-.03	.02	-.05*	-.01	1
<i>Konformitet</i>	-.02	.06*	.08**	.05*	-.10**	.01	4
<i>Tradisjon</i>	.15**	.03	.08**	.08**	-.11**	.05	4
<i>Medmenneskelighet</i>	-.05	-.09**	-.14**	-.09**	-.13**	-.10	4
<i>Universalisme</i>	-.24**	-.18**	-.17**	-.23**	-.20**	-.20	5
Universalisme ¹⁾	-.35**	-.28**	-.21**	-.30**	-.22**	-.27	5

Merk: Respondenter fjernet pairwise.

* p < .05, ** p < .01

¹⁾ Variabelen «impenv» omhandler miljø direkte og er derfor ekskludert. Resultatene er kun tatt med for å illustrere effekten av variabelen.

H3.1 bekreftes med enkelte modifikasjoner. I gjennomsnitt er alle de forventede verdiene sterkest korrelert med positiv til miljø. For fire av landene er sammenhengen signifikant for alle de forventede verdiene. Av disse fire landene er Tsjekkia det eneste landet hvor andre personlige verdier er sterkere forbundet med positiv til miljø. I den anledning er det oppsiktsvekkende at alle de personlige verdiene er forbundet med positiv til miljø i Tsjekkia.

Et interessant funn er at universalisme i gjennomsnitt er sterkt korrelert med positiv til miljø. Styrken gjør seg gjeldende, selv etter at «impenv» er tatt ut av indeksen. Dette tyder på at

¹⁰ Spørsmålsstillingen for «impenv» er følgende: «He/she strongly believes that people should care for nature. Looking after the environment is important to him/her». Ekskluderingen av variabelen sørger for at man unngår en tautologisk slutning.

universalisme sine underliggende mål og motivasjon er viktig for prioriteringen av miljø. For de tre andre verdiene er korrelasjonene svake og moderate. Likevel er det kun .01 prosentpoeng som skiller de fra hverandre. At verdiene er bekymringsfrie verdier kan derfor tenkes å være viktig for prioriteringen av positiv til miljø.

Noe overraskende er oppnåelse i gjennomsnitt svakt korrelert med positiv til miljø. Jeg forventet at makt og oppnåelse ville vise sprikende resultater. En forklaring på verdienes ulike resultater, kan være deres underliggende mål og motivasjon. Individuer som prioriterer makt har et uttrykt behov for dominans og kontroll (Schwartz 2012:5). Det kan dermed tenkes at dette behovet er uforenelig med prioriteringen av miljø. Individuer som prioriterer oppnåelse har på den annen side et større behov for å bli vurdert etter sosiale standarder (ibid.). Hvis de sosiale standardene vektlegger et fokus på miljø, kan det dermed tenkes oppnåelse vil være forbundet med positiv til miljø.

Negativ til miljø

H3.2 får ingen støtte i dataene. I gjennomsnitt er både tradisjon og konformitet korrelert med negativ til miljø. Sammenhengen er likevel svært svak. Dette er vel og merke i tråd med tidligere forskning (Schultz 2001). Det mest oppsiktsvekkende bruddet på mine forventninger omhandler likevel hedonisme. Verdien er i gjennomsnitt negativt korrelert med negativ til miljø, og er kun signifikant i to land.

Det er interessant at Tsjekkia påvirker resultatene i betydelig grad. Som tidligere nevnt er ingen personlige verdier forbundet med negativ til miljø i Tsjekkia. Prioriteringen av miljø kan skyldes to uavhengige prosesser. En forklaring på resultatene kan derfor være at den eksterne prosessen gjør seg særlig gjeldende i Tsjekkia (Rohrschneider 1988).

Sammenlignet med de to foregående verdiorienteringene, viser negativ til miljø seg vanskeligere å predikere. En forklaring på dette kan være at miljø er mer nyansert sammenlignet med de andre verdiorienteringene. Funn fra Schultz (2001) og Griskevicius & Tybur (2010) tyder på motivasjonen som ligger til grunn for positiv til miljø er mangfoldig. Det samme gjør forklaringen fra Rohrschneider (1988) om den eksterne prosessen. Hvis personlige verdier skal kunne forklare negative holdninger til miljø, ser det derfor ut til å være nødvendig med en mer nyansert forståelse av miljø.

4.4 Immigrasjon

4.4.1 Hypoteser

H4.1 Individer som prioriterer de personlige verdiene universalisme, medmenneskelighet, individualisme og stimulering, vil i større grad prioritere liberale holdninger til immigrasjon.

H4.2 Individer som prioriterer de personlige verdiene sikkerhet, tradisjon og konformitet, vil i større grad prioritere restriktive holdninger til immigrasjon.

Schwartz m.fl. (2010) finner støtte at individer som prioriterer verdier med et «fokus på det som ligger utenfor en selv» (medmenneskelighet og universalisme) og «åpenhet for endringer» (individualisme og stimulering), også har liberale holdninger til innvandring. De finner også støtte for at «konservering» (sikkerhet, tradisjon og konformitet) er forbundet med restriktive holdninger til innvandring. Tilnærmet identiske hypoteser får støtte i to andre undersøkelser (Schwartz m.fl. 2009, Schwartz m.fl. 2014).

Verdier med et «fokus på det som ligger utenfor en selv» og «selvutvikling» er bekymringsfrie verdier. De fokuserer på belønning og selvhevdelse (Schwartz 2012:13-14). For individer som verdsetter universalisme og medmenneskelighet, vil prioriteringen av liberale holdninger til immigrasjon fokusere på berikelsen multikulturalisme kan være for samfunnet. Dette skyldes i stor grad deres sosiale fokus. Slike individer kjennetegnes av å utvise aksept, også overfor de som er annerledes. De verdsetter toleranse og beskyttelsen av alle mennesker høyt (Schwartz 2012:7).

Når det gjelder individer som prioriterer individualisme og stimulering, vil de i større grad fokusere på hvordan immigrasjon og multikulturalisme påvirker deres eget liv. Stimulering og individualisme har et personlige fokus. Derfor vil individer som prioriterer verdiene mene at immigrasjon er en berikelse for samfunnet, men også for sin egen del. Mangfoldet innvandring medfører vil oppleves som spennende og stimulerende. De vil dermed få tilfredsstilt sine behov for nye opplevelser og variasjon (Schwartz 1992:5-6, Schwartz 2012:5).

For individer som har restriktive holdninger til immigrasjon, mener Vecchione m.fl. (2012) at særlig sikkerhet vil gjøre seg gjeldende. Videre hevder de at konformitet og tradisjon vil være forbundet med restriktive holdninger til innvandring. Dette skyldes i all hovedsak deres nærliggende plassering til sikkerhet, jf. Figur 2.1. Dette er i tråd med mine forventninger.

«Konservering» har et sosialt fokus og de er bekymringsverdier. Individuer som prioriterer verdiene vil derfor søke å håndtere usikkerhet i sosiale sammenhenger og omgivelsene generelt (Schwartz 2012:13-14). Verdiene er kjennetegnet av et fokus på inn-gruppen. Når det gjelder individer som verdsetter sikkerhet, er det viktig å verne om stabiliteten, harmonien og sikkerheten i samfunnet. De forventes å anse innvandring som en trussel mot en selv, og de som står dem nært. Noen vil også anse innvandring som en trussel mot den nasjonale sikkerheten (Schwartz 2012:6).

Individer som prioriterer konformitet og tradisjon er bekymret for forandring, og de ønsker å beholde ting slik de er (Vecchione m.fl. 2012:362). De ønsker å redusere usikkerhet i omgivelsene, og vil derfor anse innvandring som en trussel mot status quo. De verdsetter inngruppens normer og ideer (Schwartz 2012:6). Fremmed innflytelse vil bryte med deres forventninger, og dermed skape ubehag. Derfor forventer jeg at også konformitet og tradisjon vil prioriteres av individer med restriktive holdninger til innvandring.

4.4.2 Resultater

Liberale holdninger til immigrasjon

Tabell 4.4 viser korrelasjonene for de personlige verdiene og immigrasjon. Måleretningen er kodet slik at lav verdi er liberale holdninger til immigrasjon og høy verdi er restriktive holdninger til immigrasjon.

Tabell 4.4: Immigrasjon: Korrelasjoner (r) med de personlige verdiene

Personlige verdier	Immigrasjon						
	Norge	Nederland	Portugal	Storbritannia	Tsjekkia	Gjennomsnitt	Signifikant
<i>Individualisme</i>	-.01	-.07**	-.13**	-.08**	-.07**	-.07	4
<i>Stimulering</i>	-.06*	-.07**	-.06*	-.09**	-.17**	-.09	5
<i>Hedonisme</i>	-.03	.03	-.04	-.02	-.12**	-.04	1
<i>Oppnåelse</i>	-.08**	-.02	.04	-.03	-.10**	-.04	2
<i>Makt</i>	.03	.05*	.08**	.07**	-.06**	.03	4
<i>Sikkerhet</i>	.10**	.18**	.06*	.18**	.11**	.13	5
<i>Konformitet</i>	.03	.10**	.13**	.11**	.06**	.09	4
<i>Tradisjon</i>	.13**	.07**	.07*	.11**	.01	.08	4
<i>Medmenneskelighet</i>	-.07*	-.08**	-.13**	-.05*	-.07**	-.08	5
<i>Universalisme</i>	-.30**	-.24**	-.23**	-.29**	-.08**	-.23	5

Merk: Respondenter fjernet pairwise.

* p < .05, ** p < .01

H4.1 gis god støtte i dataene. I gjennomsnitt er de fire forventede verdiene sterkest korrelert med liberale holdninger til immigrasjon. Sammenhengen er i gjennomsnitt sterk for

universalisme. For medmenneskelighet, individualisme og stimulering er sammenhengen svak. Det er likevel av interesse at samtlige forventede verdier, foruten om individualisme i Norge, er statistisk signifikant.

Verdiens sammenheng med liberale holdninger til immigrasjon, tyder på at deres egenskap av å være bekymringsfrie verdier er viktig. Den sterke sammenhengen mellom universalisme og immigrasjon, kan tolkes dithen at verdiens mål om å sikre velferden hos alle, gjør seg gjeldende. Dette er likevel ikke motsetninger, siden universalisme er en bekymringsfri verdi.

Det fremkommer av tabellen at også hedonisme og oppnåelse, i gjennomsnitt, er forbundet med liberale holdninger til immigrasjon. Sammenhengen er likevel bare signifikant i et fåtall land. Verdiens nære relasjon til «selvutvikling» kan forklare resultatene. For hedonisme støttes dette opp av lignende resultater hos Schwartz m.fl. (2010).

Resultatene er i stor grad i tråd med forventningene og tidligere undersøkelser (Schwartz m.fl. 2010, Vecchione m.fl. 2012). Om resultatene sammenlignes med Schwartz m.fl. (2010), er det likevel nok en gang store forskjeller. I deres undersøkelse utviser samtlige forventede verdier sterke korrelasjoner med immigrasjon. Tabell 4.4 viser at bare universalisme er sterkt korrelert med immigrasjon i min undersøkelse.

Restriktive holdninger til immigrasjon

H4.2 gis god støtte i dataene. Funnene samsvarer med forventningene, slik de er skissert av Vecchione m.fl. (2012) og Schwartz m.fl. (2010). I gjennomsnitt er sammenhengen mellom sikkerhet og restriktive holdninger til immigrasjon moderat, mens den er svak for henholdsvis tradisjon og konformitet. Ingen andre verdier er sterkere forbundet med restriktive holdninger til immigrasjon, sammenlignet med «konservering». Særlig er resultatene sterke i Storbritannia, hvor korrelasjonene er over gjennomsnittet for alle de forventede verdiene. Vecchione m.fl. (2012) hevder at det er tradisjon og konformitets nære relasjon til sikkerhet, som gjør at også de vil være forbundet med restriktive holdninger til immigrasjon. Antagelsen støttes opp av at sikkerhet er den verdien som er sterkest korrelert med restriktive holdninger til immigrasjon.

Et annet interessant funn knytter seg til makt. Verdien er svakt forbundet med restriktive holdninger til immigrasjon. Sammenhengen gjør seg gjeldende hos Schwartz m.fl. (2010:438) også. Mest sannsynlig skyldes dette makt og sikkerhets nære relasjon, jf. Figur 2.1. Det er likevel verdt å merke seg at sammenhengen er svakere enn den er for tradisjon og

konformitet. En forklaring på dette kan være at makt har et personlig fokus, mens «konservering» har et sosialt fokus. Verdiane underlagt «konservering» har dermed mer til felles, enn hva sikkerhet og makt har.

Igjen er det interessant å sammenligne resultatene med Schwartz m.fl. (2010). Jeg har allerede nevnt at retningen på korrelasjonene de samme. Det er igjen styrken på korrelasjonene som er oppsiktsvekkende. Samtlige av Schwartz m.fl. (2010:438) sine korrelasjoner er sterke. Til sammenligning er ingen av mine gjennomsnittlige korrelasjoner sterke. Det er nå åpenbart at det foreligger store forskjeller mellom Schwartz m.fl. (2010) og min undersøkelse.

4.5 Forklart varians

4.5.1 Hypoteser

H5.1: På tvers av land vil de personlige verdiene forklare en større andel av variansen i verdiorienteringene, sammenlignet med kontrollvariablene (kjønn, alder, urban-ruralt bosted og utdanning).

Schwartz m.fl. (2010:438) finner at personlige verdier forklarer mellom 22% og 53% av variansen i åtte politiske verdier. Videre finner de at kontrollvariablene forklarer betydelig mindre. Forklaringskraften fra kontrollvariablene varierer mellom 1% og 15%. Schwartz m.fl. (2014:916) ser nærmere på det samme i femten land, og får lignende resultater. I alle tilfeller forklarer de personlige verdiene en større andel av variansen sammenlignet med alder, kjønn, utdanning og inntekt (Schwartz m.fl. 2014:915). På bakgrunn av deres funn forventes det derfor at de personlige verdiene vil forklare en større andel av variansen, sammenlignet med kontrollvariablene.

4.5.2 Resultater

Tabell 4.5 viser resultatene fra OLS-regresjonene.¹¹ «Personlige verdier» viser forklart varians av de personlige verdiene alene. «Kontroll var.» viser forklart varians av

¹¹ Linearitetsforutsetningen (seksjon 3.5.1) er undersøkt for samtlige modeller (se syntaks). 55 av 60 modeller oppfylte linearitetsforutsetningen uten videre. Fire modeller oppfylte forutsetningen etter å ha ekskludert uteliggere (ca. 5% av respondentene). For Storbritannia møtte ikke modellen med de personlige verdiene og immigrasjon linearitetsforutsetningen. Dette tillegges ikke avgjørende vekt. Ses samtlige modeller under ett, er det tydelig at den faktiske relasjonen mellom de personlige verdiene og de politiske verdiene er lineær.

kontrollvariablene alene.¹² Kontrollvariablene antas å forekomme før de personlige verdiene i tid. Det kan derfor tenkes at variablene deler noe av forklaringskraften på verdiorienteringene. Altså kan det være at deler av den forklarte variansen fra «Personlige verdier» er spuriøs. Jeg er derfor nødt til å kontrollere for de fire kontrollvariablene som er inkludert. Dette gjør ikke Schwartz m.fl. (2010, 2014).

Ved å kontrollere for kontrollvariablene kan man se den sanne forklarte variansen som de personlige verdiene står for. «Personlige verdier kontrollert» viser verdienes kontrollerte forklarte varians. Prosentene som forespeiles er beregnet ved å gjøre en egen analyse hvor både personlige verdier og kontrollvariabler er inkludert. Deretter trekkes den forklarte variansen av «Kontroll var.» fra denne modellen.

Tabell 4.5 viser at H5.1 langt på vei avkreftes. Riktignok forklarer de ukontrollerte personlige en større andel av variansen for økonomisk venstre-høyre verdier og immigrasjonsverdier, sammenlignet med kontrollvariablene. Det viser seg likevel at en stor andel av forklaringskraften er spuriøs. I gjennomsnitt er over 30% av forklaringskraften spuriøs for tradisjonelle moralske verdier, miljøverdier og immigrasjonsverdier.

Tredje øverste rad viser de kontrollerte personlige verdiene. Forklaringskraften faller betydelig for tre av verdiorienteringene, immigrasjonsverdier inkludert. Kontrollvariablene forklarer dermed en større andel av variansen i immigrasjonsverdier sammenlignet med de kontrollerte personlige verdiene. Et interessant funn er at økonomisk venstre-høyre holder seg relativt stabil. Etter å ha kontrollert for alder, kjønn, urban-ruralt bosted og utdanning er økonomisk venstre-høyre verdier de eneste som i størst grad forklares av de personlige verdiene. Det er interessant at verdiorienteringen er den eneste som er utledet fra Old Politics. Dermed kan det tenkes at personlige verdier er bedre egnet til å forklare Old Politics-verdiorienteringer. Det er likevel vanskelig å være bastant, ettersom undersøkelsen bare inkluderer en Old Politics-verdiorientering.

¹² Kjønn er dikotom, mens alder, utdanning og urban-ruralt bosted behandles som om de er kontinuerlige. Alternative analyser hvor urban-ruralt bosted behandles som kategorisk viser tilnærmet identiske resultater (se syntaks).

Tabell 4.5: Forklart varians (R^2) av personlige verdier og kontrollvariabler med politiske verdier som avhengig variabel

A. Økonomisk venstre-høyre verdier

	Norge	Nederland	Portugal	Storbritannia	Tsjekkia	Gjennomsnitt
Personlige verdier	10.6%	9.2%	7.5%	6.9%	8.0%	8.4%
Kontroll var.	1.6%	4.9%	2.8%	0.9%	6.0%	3.2%
Personlige verdier kontrollert	9.5%	6.5%	7.2%	7.5%	4.7%	7.1%
Spuriøs komponent	1.1%	2.7%	0.3%	-0.6%	3.3%	1.4%
I prosent av samlet forklaringskraft ¹⁾	10%	29%	4%	-9%	41%	15%
Respondenter	1458	1627	1224	1836	2170	

¹⁾ Viser i prosent andelen forklart varians fra de personlige verdiene (uten kontroll) som er spuriøs.

B. Tradisjonelle moralske verdier

	Norge	Nederland	Portugal	Storbritannia	Tsjekkia	Gjennomsnitt
Personlige verdier	8.0%	8.7%	17.0%	14.5%	8.1%	11.3%
Kontroll var.	18.2%	7.4%	26.6%	16.9%	8.5%	15.5%
Personlige verdier kontrollert	3.6%	5.5%	5.1%	9.1%	4.5%	5.6%
Spuriøs komponent	4.4%	3.2%	11.9%	5.4%	3.6%	5.7%
I prosent av samlet forklaringskraft ¹⁾	55%	37%	70%	37%	44%	49%
Respondenter	1456	1625	1219	1835	2147	

¹⁾ Viser i prosent andelen forklart varians fra de personlige verdiene (uten kontroll) som er spuriøs.

Tabell 4.5: Fortsetter**C. Miljøverdier**

	Norge	Neder-land	Portugal	Stor-britannia	Tsjekkia	Gjennom-snitt
Personlige verdier	11.0%	5.6%	6.4%	8.1%	4.5%	7.1%
Kontroll var.	13.8%	7.1%	12.0%	4.8%	2.5%	8.0%
Personlige verdier kontrollert	6.9%	2.8%	2.9%	5.3%	3.8%	4.3%
Spuriøs komponent	4.1%	2.8%	3.5%	2.8%	0.7%	2.8%
I prosent av samlet forklaringskraft ¹⁾	37%	50%	55%	35%	16%	39%
Respondenter	1458	1627	1222	1837	2167	

¹⁾ Viser i prosent andelen forklart varians fra de personlige verdiene (uten kontroll) som er spuriøs.

D. Immigrasjonsverdier

	Norge	Neder-land	Portugal	Stor-britannia	Tsjekkia	Gjennom-snitt
Personlige verdier	15.6%	12.4%	10.8%	16.0%	6.6%	12.3%
Kontroll var.	12.8%	10.7%	7.7%	15.1%	3.0%	9.9%
Personlige verdier kontrollert	11.0%	7.9%	6.6%	10.1%	5.2%	8.2%
Spuriøs komponent	4.6%	4.5%	4.2%	5.9%	1.4%	4.1%
I prosent av samlet forklaringskraft ¹⁾	29%	36%	39%	37%	21%	32%
Respondenter	1458	1627	1224	1837	2170	

¹⁾ Viser i prosent andelen forklart varians fra de personlige verdiene (uten kontroll) som er spuriøs.

Sammenlignet med Schwartz m.fl. (2010, 2014) er det interessant å se at forklaringskraften er betydelig lavere hos meg. De ukontrollerte personlige verdienes forklarte varians på verdi-orienteringene er moderat i to av fire tilfeller. For de resterende to er den svak. Enda svakere er resultatene for de kontrollerte personlige verdiene. For disse er personlige verdiers forklarte varians svak på samtlige verdiorienteringer. Til sammenligning er personlige verdiers forklarte varians moderat i tre av åtte tilfeller hos Schwartz m.fl. (2014). I de resterende fem er den forklarte variansen sterk. Forskjellene er større om man sammenligner med Schwartz m.fl. (2010). Som tidligere nevnt forklarer de personlige verdiene mellom 22% og 53%, jf. seksjon 4.5.1.

Tabell 4.6 viser resultatene fra Tabell 4.5 i et kryssnasjonalt perspektiv. A viser de personlige verdiene uten kontroll. B viser kontrollvariablene og C viser de kontrollerte personlige verdiene. Sammenlignet med kontrollvariablene, er de personlige verdienes forklarte varians sterkere i tre land. Det foreligger en betydelig spuriøs komponent. Dermed er det ingen land hvor de kontrollerte personlige verdienes forklarte varians overstiger kontrollvariablene. Forøvrig er personlige verdiers forklarte varians svak i alle land. Altså er det små variasjoner mellom land. Funnene fra Tabell 4.5 får dermed forsterket støtte.

Resultatene som presenteres i Tabell 4.5 og Tabell 4.6 bryter med forventningene. Samlet sett er det lite som taler for at de personlige verdiene forklarer en større andel av variansen i verdi-orienteringene, sammenlignet med alder, kjønn, urban-ruralt bosted og utdanning. Funnene fra Schwartz m.fl. (2010, 2014) må derfor ses i et nytt lys.

Tabell 4.6: Kryssnasjonal sammenligning. Forklart varians (R^2) av personlige verdier og kontrollvariabler med politiske verdier som avhengig variabel

A. Personlige verdier uten kontroll

	Norge	Neder-land	Portugal	Stor-britannia	Tsjekia
Økonomisk v-h	10.6%	9.2%	7.5%	6.9%	8.0%
Trad. moral	8.0%	8.7%	17.0%	14.5%	8.1%
Miljø	11.0%	5.6%	6.4%	8.1%	4.5%
Immigrasjon	15.6%	12.4%	10.8%	16.0%	6.6%
Gjennomsnitt	11.3%	9.0%	10.4%	11.4%	6.8%

B. Kontrollvariabler

	Norge	Neder-land	Portugal	Stor-britannia	Tsjekia
Økonomisk v-h	1.6%	4.9%	2.8%	0.9%	6.0%
Trad. moral	18.2%	7.4%	26.6%	16.9%	8.5%
Miljø	13.8%	7.1%	12.0%	4.8%	2.5%
Immigrasjon	12.8%	10.7%	7.7%	15.1%	3.0%
Gjennomsnitt	11.6%	7.5%	12.3%	9.4%	5.0%

C. Kontrollerte personlige verdier

	Norge	Neder-land	Portugal	Stor-britannia	Tsjekia
Økonomisk v-h	9.5%	6.5%	7.2%	7.5%	4.7%
Trad. moral	3.6%	5.5%	5.1%	9.1%	4.5%
Miljø	6.9%	2.8%	2.9%	5.3%	3.8%
Immigrasjon	11.0%	7.9%	6.6%	10.1%	5.2%
Gjennomsnitt	7.8%	5.7%	5.5%	8.0%	4.6%

4.6 Oppsummering

Innledningsvis ble det spurt: i hvilken grad kan de personlige verdiene forklare politiske verdier. Tidligere funn har indikert at forholdet mellom personlige verdier og politiske verdier, jevnt over vil vise sterke sammenhenger (Schwartz 2010, 2014). Det har også vist seg at personlige verdier vil forklare en større andel av varians, sammenlignet med kontrollvariabler som alder, kjønn, inntekt og utdanning.

Mine analyser bidrar til å modifisere tidligere funn. Det er interessant at samtlige korrelasjoner er svakere sammenlignet med Schwartz m.fl. (2010). I seksjon 1.1 har jeg redegjort for svakheter ved deres undersøkelse. Det kan være at utvalgets geografiske avgrensning påvirker resultatene deres i stor grad.

Riktignok viser det seg at den substansielle sammenhengen mellom personlige verdier og politiske verdier i stor grad er forventningsrette. I hovedsak er det negativ til miljø som utviser resultater i strid med mine forventninger. For individers prioritering av økonomisk venstre-høyre viser det seg at personlige verdiers personlige og sosiale fokus er avgjørende. Samtidig har universalisme sine særegne mål og motivasjon en viktig rolle for prioriteringen av økonomisk venstre. Dette er likevel ikke motsetninger, ettersom disse i stor grad har et sosialt fokus.

Både for prioriteringen og nedprioriteringen av tradisjonell moral, viser analysene resultater i tråd med mine forventninger. Et interessant funn er at samtlige bekymringsfrie verdier er korrelert med nedprioriteringen av tradisjonell moral. Schwartz m.fl. (2010:439) anser prioriteringen og nedprioriteringen av tradisjonell moral som en avveining mellom «konservering» og «åpenhet for endringer». Mine resultater tilbyr en alternativ tolkning. Riktignok er «åpenhet for endringer» korrelert med nedprioriteringen av tradisjonell moral, men det er deres bekymringsfrie egenskap som er avgjørende.

For prioriteringen av tradisjonell moral samsvarer mine funn i større grad med Schwartz m.fl. (2010). I gjennomsnitt viser det seg at «konservering» er sterkest korrelert med verdiorienteringen. Et interessant funn er at ingen andre personlige verdier i særlig stor grad er forbundet med prioriteringen av tradisjonell moral. Det kan derfor se ut til at «konservering» sine underliggende mål og motivasjon er avgjørende. Hverken at verdiene er bekymringsverdier eller at de har et sosialt fokus, kan alene forklare prioriteringen av tradisjonell moral.

Miljø har vist seg å være vanskeligere å forutsi. Dette gjelder i hovedsak negativ til miljø. Riktignok er både tradisjon og konformitet korrelert med negativ til miljø. Sammenhengen viser seg likevel å være svak. En mer detaljert forståelse av miljø ser derfor ut til å være nødvendig, om man skal kunne fange opp hva som ligger til grunn for negativ til miljø. Forventningene knyttet til positiv til miljø får derimot bedre støtte. Det viser seg at verdiers bekymringsfrie egenskap er viktig for prioriteringen av positiv til miljø. Universalisme sine underliggende mål og motivasjon gjør seg også gjeldende.

Forventningene til restriktive og liberale holdninger til immigrasjon blir bekreftet. Verdienes bekymringsfrie karakter er avgjørende for individers prioritering av liberale holdninger til immigrasjon. Samtidig gjør universalisme sine underliggende mål og motivasjon seg nok en gang gjeldende. For individers restriktive holdninger til immigrasjon er det særlig sikkerhet sine underliggende mål og motivasjon som er avgjørende. Det er interessant at både tradisjon og konformitet er forbundet med verdiorienteringen. Riktignok er korrelasjonene noe svakere enn de er for sikkerhet. Dermed får Vecchione m.fl. (2012) sin påstand forsterket støtte. Verdienes nærhet til sikkerhet ser ut til å være viktig for deres relasjon til immigrasjon.

Den største overraskelsen fra mine analyser knytter seg til verdienes forklarte varians. Schwartz m.fl. (2014) hevder at personlige verdier forklarer en større andel av variansen i politiske verdier sammenlignet med kontrollvariablene. Påstanden er nødt til å legges død. Tabell 4.5 viser at tre av verdiorienteringene i større grad forklares av kontrollvariablene. Individers økonomiske venstre-høyre verdier er de eneste som i større grad forklares av deres personlige verdier. Det er interessant at økonomisk venstre-høyre er den eneste som er utledet fra Old Politics.

Resultatene fra Tabell 4.6 forsterker inntrykket av at fremtidige forventninger må modereres. Sammenlignet med kontrollvariablene forklarer de kontrollerte personlige verdiene en mindre del av variansen i de politiske verdiorienteringene i samtlige land. Det er heller ingen store variasjoner i personlige verdiers forklaringskraft mellom land.

Det kan i den anledning rettes noe kritikk mot Schwartz m.fl. (2010, 2014) sin metodikk. Resultatene fra deres analyser ville mest sannsynlig vært noe mer konservativ, om de beregnet den kontrollerte effekten av personlige verdier. Likevel, det er ikke slik at personlige verdier er irrelevant for å forklare de politiske verdiorienteringene. Resultatene viser bare at de spiller en noe mindre rolle enn hva som tidligere har blitt antatt.

5 Effekten av personlige verdier og politiske verdier på partivalg: en gjennomgang av tidligere funn

Undersøkelsen søker å besvare tre problemstillinger. Jeg har i kapittel 4 undersøkt i hvilken grad de personlige verdiene kan forklare individers politiske verdiorienteringer. I dette kapitlet ser jeg nærmere på i hvilken grad personlige verdier og politiske verdier kan forklare partivalg. Dette er en forutsetning for å undersøke den siste problemstillingen i kapittel 6. Bare hvis personlige verdier og politiske verdier systematisk predikerer stemmegivning, er det relevant å undersøke om hvorvidt det er en direkte og indirekte effekt fra personlige verdier (og en direkte effekt fra politiske verdier) på partivalg.

Dessverre er en egen undersøkelse av verdienes substansielle relasjon med partivalg for ressurskrevende. Jeg foretar derfor en gjennomgang av funn fra Nyvoll (2018) og Knutsen (2018). De har undersøkt i hvilken grad personlige verdier og politiske verdiorienteringer kan forklare partivalg. Begge bruker partifamilier som avhengig variabel. Partifamilier er gjennomgått i detalj i appendiks seksjon A.1. Seksjon 5.1 er viet til Nyvoll (2018) sine resultater. Resultatene fra Knutsen (2018) presenteres i seksjon 5.2.

Det er ikke selvsagt at Nyvoll (2018) og Knutsen (2018) sine funn gjelder for mine data. Jeg ønsker å bøte på problematikken dette medfører. I seksjon 5.3 presenterer jeg derfor mine egne funn knyttet til personlige og politiske verdiorienteringers forklaringskraft på partivalg. Målet med analysene vil være å undersøke om mine funn overensstemmer i tilfredsstillende grad med deres. Det må bemerkes at dette er en suboptimal løsning. Ideelt sett burde jeg ha undersøkt verdienes substansielle relasjon med partivalg også.

5.1 Nyvoll (2018): Personlige verdier og partivalg

Nyvoll (2018) undersøker i sin masteroppgave forholdet mellom personlige verdier og partivalg. Tidligere undersøkelser har i hovedsak lagt vekt på politiske verdier. Personlige verdiers forklaringskraft på partivalg har derfor i stor grad blitt oversett (Nyvoll 2018:5). Undersøkelsen søker å belyse dette feltet ved å se nærmere på i hvilken grad personlige verdier kan forklare partivalg (Nyvoll 2018:8). Undersøkelsen er nyskapende i særlig et

henseende: det har ikke tidligere blitt forsket på forholdet mellom Schwartz (1992) sine personlige verdier og partifamilier (Nyvoll 2018:8).

5.1.1 Data

For å besvare problemstillingen benytter Nyvoll (2018) seg av en kumulativ fil, hentet fra European Social Survey (ESS). Filen inneholder kryssnasjonale longitudinelle data fra sju runder av spørreundersøkelsen. Materialet er innhentet mellom 2002 og 2014 og inkluderer 36 land (Nyvoll 2018:47). Av disse inkluderes Nederland, Tyskland, Storbritannia, Norge, Polen og Portugal i empiriske undersøkelser. Det endelige datasettet inkluderer data for over 87 000 respondenter.

5.1.2 Operasjonaliseringer

Det er vanskelig å redegjøre for Nyvoll (2018:51-54) sine operasjonaliseringer uavhengig av min egen undersøkelse. Vi operasjonaliserer både de personlige verdiene og partifamilier på samme måte, se seksjon 3.4.1 og 3.4.2. To viktige distinksjoner foreligger likevel. For det første analyserer vi ikke problemstillingene i de samme landene. Riktignok er fire av landene overlappende. Den viktigste distinksjonen er at vi benytter oss av ulikt datamateriale. Dermed er det sannsynlig at vi har kodet ulike politiske partier i de ulike partifamiliene.

5.1.3 Hypoteser

Nyvoll (2018) forventer at elektoratet til de bestemte partifamiliene vil dele de samme verdiprioriteringene. Forventningen hviler på en antagelse om at partier innad i partifamiliene deler noen fellestrekk på tvers av landegrensener (Nyvoll 2018:39). Deres fellestrekk gjør det sannsynlig at elektoratene vil dele verdiprioriteringer.

For hver partifamilie fremsetter Nyvoll (2018:40-45) to hypoteser. Hypotesene er utledet fra partifamilienes plassering på tre sentrale konfliktdimensjoner: økonomisk venstre-høyre, New vs. Old Politics og klassisk liberalisme (Nyvoll 2018:23-26). Avhengig av hvordan partifamiliene plasserer seg på disse dimensjonene, fremsettes det noen forventninger om hvilke personlige verdier elektoratene vil prioritere og nedprioritere. Hypotesene er gjengitt i Tabell 5.1.

Tabell 5.1: Hypoteser knyttet til de ulike partifamiliene. Kilde: Nyvoll (2018): Tabell 2.8, side 46.

<i>Partifamilie</i>	<i>Prioriterte verdier</i>	<i>Nedprioriterte verdier</i>
Sosialdemokratisk	Sikkerhet Medmenneskelighet Universalisme	Oppnåelse Makt
Venstresosialistiske	Individualisme Stimulering Medmenneskelighet Universalisme	Oppnåelse Makt Sikkerhet Konformitet Tradisjon
Kommunistiske	Medmenneskelighet Universalisme	Oppnåelse Makt Sikkerhet Konformitet Tradisjon
Grønne	Individualisme Stimulering Universalisme	Hedonisme Oppnåelse Makt Sikkerhet Konformitet Tradisjon
Venstreliberale	Individualisme Stimulering Hedonisme Oppnåelse	Makt Sikkerhet Konformitet Tradisjon
Høyreliberale	Individualisme Stimulering Hedonisme Oppnåelse Makt	Sikkerhet Konformitet Tradisjon Medmenneskelighet Universalisme
Kristendemokratiske	Sikkerhet Konformitet Tradisjon Medmenneskelighet	Individualisme Stimulering Hedonisme Oppnåelse Makt
Agrar	Sikkerhet Konformitet Tradisjon Medmenneskelighet	Individualisme Stimulering Hedonisme Oppnåelse Makt
Konservative	Oppnåelse Makt Sikkerhet Tradisjon Konformitet	Individualisme Stimulering Medmenneskelighet Universalisme
Høyre-radikale	Hedonisme Makt Sikkerhet Konformitet Tradisjon	Individualisme Stimulering Medmenneskelighet Universalisme

Nyvoll (2018) fremsetter også en komparativ hypotese. I en tidligere undersøkelse fant Knutsen (2018) at politiske verdiorienteringers forklaringskraft på partivalg var større i mer fragmenterte partisystemer. Nyvoll (2018:39) forventer at det samme vil gjelde forklaringskraften fra personlige verdier på partivalg.

Et partisystem er fragmentert hvis det inneholder mer enn to partier, og ingen av disse kan oppnå et absolutt flertall i nasjonalforsamlingen alene (Karvonen 2011:2). Knutsen (2018:19) argumenterer for at flere partier å velge mellom, vil gjøre det enklere for velgerne å finne et parti som representerer deres interesser. Et vanlig mål på fragmentering er utviklet av Laakso og Taagepera (1979). Det blir ofte betegnet som et mål det effektive antallet partier innad i et partisystem. Eksempelvis vil en skåre på 2.0 indikere to like sterke partier. En skåre på 3.0 indikerer tre like sterke partier, osv. (Knutsen 2018:52).

5.1.4 Metode

Nyvoll (2018) benytter seg av to statistiske metoder for å besvare problemstillingen. One-Way ANOVA og multinomisk logistisk regresjon. For en nærmere redegjørelse av multinomisk logistisk regresjon, se seksjon 3.5.3. Nyvoll (2018:59) påviser at det foreligger multikollinearitet mellom de personlige verdiene. Multikollinearitet utgjør en trussel ved anvendelsen av multinomisk logistisk regresjon. Dette skyldes at koeffisientene kan utvise unøyaktige resultater (Paul 2006:3). Modellenes forklaringskraft (Nagelkerkes R^2) vil likevel være presis.

For å undersøke den substansielle sammenhengen mellom de personlige verdiene og partivalg, anvendes derfor One-Way ANOVA. One-Way ANOVA er ikke sårbar for multikollinearitet, ettersom det er en bivariat analyse. Metoden forutsetter at avhengig variabel er kontinuerlig, og at de uavhengige variablene er kategoriske (Wetche-Hendricks 2011:192). I seg selv kan dette virke merkelig, ettersom partivalg er på nominalnivå og de personlige verdiene er kontinuerlige. Nyvoll (2018:60) løser dette ved å bruke partivalg som uavhengig variabel, og de personlige verdiene som avhengig variabel. Dette krever at det foretas separate analyser for hver enkelt personlig verdi. Metoden muliggjør en rangering av partifamilienes gjennomsnittsskåre på hver personlig verdi.

Partifamilienes gjennomsnittsskåre på hver personlig verdi kan bare indikere sammenheng (Nyvoll 2018:61). De kan ikke si om sammenhengen er relevant. Gjennomsnittsskårene må derfor ses i sammenheng med ETA-koeffisienten. Tolkningen av ETA-koeffisienten

korresponderer i stor grad med Pearsons r (ibid.). Vanligvis vil man vurdere ETA-koeffisienten ut ifra p -verdien, men på grunn utvalgsstørrelsen bemerker Nyvoll (2018:61) at de fleste ETA-koeffisientene vil være signifikante uansett. For å vurdere om hvorvidt partifamilienes gjennomsnittsskårer er relevante, fokuserer han heller på koeffisientenes styrke. Korrelasjoner over .20 anses som sterke, de mellom .10 og .19 som moderate og skårer under .10 anses som svake.

5.1.5 Hovedfunn

Nyvolls (2018:108) analyser bekreftet i stor grad hovedhypotesen. Partifamilienes velgere var i stor grad konsistente i deres verdiprioriteringer. Til sammen ble det fremsatt 84 hypoteser relatert til partifamiliene. 61% av disse ble bekreftet, 35% ble avvist og 5% var plausible (Nyvoll 2018:105). Tabell 5.2 viser hvilke hypoteser som ble bekreftet, avvist og de som var plausible.

Det ble fremsatt fem hypoteser for den sosialdemokratiske partifamilien. To ble avvist og tre ble vurdert som plausible (Nyvoll 2018:101). Sosialdemokratiske velgere skilte seg i liten grad ut fra det nasjonale gjennomsnittet, og var ikke konsistente i hvilke verdier som ble prioritert på tvers av land (ibid.). Noen tydelige mønstre var det likevel. Velgerne prioriterte i større grad sikkerhet og universalisme, og nedprioriterte i større grad makt. Forskjellen mellom velgerne og det nasjonale gjennomsnittet var imidlertid ikke stor. Nyvoll (2018:101) bemerker at den sosialdemokratiske partifamilien utgjorde 20% av undersøkelsens respondenter. Det nasjonale gjennomsnittet kan derfor ha vært påvirket av partifamiliens velgere (ibid.).

Det ble fremsatt ni hypoteser for den venstresosialistiske partifamilien. To ble avvist, mens sju ble bekreftet. Forventningen om at venstresosialistiske velgere ville prioritere medmenneskelighet og nedprioritere oppnåelse ble ikke møtt (Nyvoll 2018:101). Venstresosialistiske velgere skilte seg mest ut fra det nasjonale gjennomsnittet på «konservering» (sikkerhet, tradisjon og konformitet) og universalisme (ibid.). Velgerne prioriterte i større grad universalisme, og nedprioriterte i større grad «konservering».

Tabell 5.2: Hypoteser knyttet til de ulike partifamiliene. Kilde: Nyvoll (2018): Tabell 5.1, side 100.

<i>Partifamilie</i>	<i>Prioriterte verdier</i>	<i>Nedprioriterte verdier</i>
Sosialdemokratisk	<i>Sikkerhet</i> <i>Medmenneskelighet</i> <i>Universalisme</i>	Oppnåelse <i>Makt</i>
Venstresosialistiske	Individualisme Stimulering <i>Medmenneskelighet</i> Universalisme	<i>Oppnåelse</i> Makt Sikkerhet Konformitet Tradisjon
Kommunistiske	<i>Medmenneskelighet</i> Universalisme	<i>Oppnåelse</i> Makt Sikkerhet Konformitet Tradisjon
Grønne	Individualisme Stimulering Universalisme	<i>Hedonisme</i> <i>Oppnåelse</i> Makt Sikkerhet Konformitet Tradisjon
Venstreliberale	Individualisme Stimulering Hedonisme Oppnåelse	<i>Makt</i> Sikkerhet Konformitet Tradisjon
Høyreliberale	Individualisme Stimulering <i>Hedonisme</i> Oppnåelse <i>Makt</i>	Sikkerhet <i>Konformitet</i> Tradisjon <i>Medmenneskelighet</i> <i>Universalisme</i>
Kristendemokratiske	Sikkerhet Konformitet Tradisjon <i>Medmenneskelighet</i>	Individualisme Stimulering Hedonisme Oppnåelse <i>Makt</i>
Agrar	Sikkerhet Konformitet Tradisjon <i>Medmenneskelighet</i>	<i>Individualisme</i> Stimulering Hedonisme Oppnåelse <i>Makt</i>
Konservative	<i>Oppnåelse</i> Makt <i>Sikkerhet</i> <i>Tradisjon</i> <i>Konformitet</i>	<i>Individualisme</i> <i>Stimulering</i> <i>Medmenneskelighet</i> Universalisme
Høyre-radikale	Hedonisme Makt Sikkerhet <i>Konformitet</i> Tradisjon	<i>Individualisme</i> <i>Stimulering</i> <i>Medmenneskelighet</i> Universalisme

Merk: Uthevet = bekreftet, kursiv = plausibel, streket gjennom = avvist

For den kommunistiske partifamilien ble fem hypoteser bekreftet og to avvist. Forventningene knyttet til oppnåelse og medmenneskelighet ble ikke møtt (ibid.). Et interessant funn var at de kommunistiske velgerne i størst grad kunne identifiseres med universalisme og «konservering». Med andre ord de samme verdiene som for den venstresosialistiske partifamilien. En forskjell var det likevel mellom partifamiliene. Velgerne tilhørende den kommunistiske partifamilien skilte seg mer fra det nasjonale gjennomsnittet, sammenlignet med de venstresosialistiske velgerne (ibid.).

Nyvoll (2018:102) gjør en interessant bemerkning hva angår den kommunistiske partifamilien. Hypotesene knyttet til partifamilien var i stor grad utledet basert på den økonomiske venstre-høyredimensjonen. I retrospekt erkjenner Nyvoll at hypotesene burde vært supplert med New Politics. Årsaken til dette var at velgerne i større grad prioriterte individualisme og stimulering, sammenlignet med det nasjonale gjennomsnittet (ibid.). Faktisk prioriterte de verdiene mer enn venstresosialistiske velgere.

Når det gjaldt den grønne partifamilien ble sju av ni hypoteser bekreftet. Forventningen om at grønne velgere ville nedprioritere hedonisme og oppnåelse ble ikke møtt. Sammenlignet med de andre partifamiliene, prioriterte de grønne velgerne i størst grad «åpenhet for endringer». De var også den velgergruppen som nedprioriterte «konservering» i størst grad (Nyvoll 2018:102). Makt ble også tydelig nedprioritert av velgerne, men sammenhengen var ikke like tydelig som for «konservering». Nyvoll (2018:102) tolker resultatene dithen at grønne velgere verdsetter verdier som vektlegger individuell frihet, og avviser verdier som undertrykker den.

Hele sju av åtte hypoteser ble bekreftet for den venstreliberale partifamilien. Det ble forventet at velgerne ville nedprioritere makt, noe som ikke stemte. Nyvoll (2018:102) mener dette skyldes at velgerne har et mer personlig fokus enn først antatt. Resultatene viste at den venstreliberale partifamilien prioriterte samtlige verdier med et personlig fokus. Faktisk var det den venstreliberale partifamilien som prioriterte stimulering, hedonisme, oppnåelse og makt høyest av alle partifamiliene (ibid.). Velgernes prioritering av verdier med et personlig fokus ble supplert med en tilsvarende nedprioritering av verdier med et sosialt fokus. Venstreliberale velgere var blant de som nedprioriterte «konservering» og medmenneskelighet i størst grad (Nyvoll 2018:103).

Den høyreliberale partifamilien viste seg vanskeligere å predikere. Fem hypoteser ble bekreftet og fem ble avvist. Forventningen om at velgerne ville prioritere hedonisme og makt ble ikke møtt. Det samme gjaldt forventningen om at de ville nedprioritere konformitet,

medmenneskelighet og universalisme (Nyvoll 2018:103). Velgerne viste seg å være enklere å identifisere på grunnlag av verdier med et personlig fokus. Likevel var de aldri så langt unna det nasjonale gjennomsnittet som det den venstreliberale partifamilien var (ibid.).

Nyvoll (2018) forventet at agrarpartiene og den kristendemokratiske partifamilien skulle ha de samme verdiprioriteringene. Et interessant funn var at de samme hypotesene ble avvist for begge partifamiliene. Ni hypoteser ble fremsatt og to ble avvist. Forventningen om at velgerne ville prioritere medmenneskelighet og nedprioritere makt ble avvist (Nyvoll 2018:100). Partifamilienes mange likheter forklares av deres fokus på å bevare status quo. Dette får støtte gjennom velgernes prioritering av «konservering» og nedprioritering av verdier med et personlig fokus (Nyvoll 2018:102-103).

Ni hypoteser ble fremsatt for den konservative partifamilien. Sju av disse ble avvist. Det viste seg at konservative velgere sine verdiprioriteringer var de vanskeligste å predikere. Velgerne hadde ingen tydelige verdiprioriteringer. Hverken «konservering» eller «åpenhet for endringer» viste et konsistent mønster. Velgerne var heller aldri langt unna det nasjonale gjennomsnittet. De eneste hypotesene som ble bekreftet var prioriteringen av makt og nedprioriteringen av universalisme (Nyvoll 2018:104).

Den konservative partifamilien har gjennomgått en lang endringsprosess. Prosessen har bidratt til at partifamilien er representert av et bredt spekter av partier. Nyvoll (2018:104) konkluderer derfor med at personlige verdier er dårlig egnet til å forklare tilhørighet til den konservative partifamilien.

Det ble fremsatt ni hypoteser for høyre-radikale partier. Fem ble bekreftet og fire ble avvist. Forventningene om at velgerne ville prioritere konformitet og nedprioritere individualisme, stimulering og medmenneskelighet fikk ikke støtte (Nyvoll 2018:100). Et flertall av velgerne prioriterte faktisk individualisme og stimulering, og hadde dermed et mer personlig fokus enn først antatt (Nyvoll 2018:105). Høyre-radikale velgere prioriterte i størst grad sikkerhet og tradisjon. Ingen andre partifamilier prioriterte sikkerhet mer enn den høyre-radikale (ibid.). Partifamilien var også den som i størst grad nedprioriterte universalisme (Nyvoll 2018:93).

Nyvoll (2018:108) konkluderer med at personlige verdier er bedre egnet til å forklare verdiprioriteringene blant velgerne til «smaller niche and ideologically strong party families». Større og mer mangfoldige partier viste seg å ha mindre klare verdiprioriteringer, noe resultatene knyttet til den sosialdemokratiske og konservative partifamilien støtter opp om. Et

annet interessant funn var at verdier med et sosialt fokus forklarte partivalg bedre enn verdier med et personlig fokus (ibid.).

Forventningen om at de personlige verdiene var bedre egnet til å forklare partivalg i mer fragmenterte partisystemer ble bekreftet. Analysene viste at forklaringskraften av de personlige verdiene var betydelig sterkere i land som Norge og Nederland (Nyvoll 2018:97). Landene hadde et mer fragmentert partisystem sammenlignet med de andre.

Et interessant funn gjaldt forklaringskraften fra de personlige verdiene. De personlige verdienes forklaringskraft på partivalg var mindre enn .015 i samtlige av undersøkelsens land (Nyvoll 2018:97). Nyvoll (2018:108) bemerker at undersøkelser med politiske verdier og sosiodemografiske variabler har oppnådd resultater med over .300. Enkelte undersøkelser har nådd så mye som .500.

Nyvoll (2018:108-109) har noen interessante bemerkninger knyttet til dette. Personlige verdier er de mest grunnleggende verdiene individer har. Sammenhengen mellom personlige verdier og politiske atferd vil for de fleste individer være ukjent. I en kausalsammenheng er det også flere mellomliggende variabler. Det er derfor plausibelt at personlige verdier vil forklare en mindre del av variansen i partivalg, sammenlignet med politiske verdier (ibid.). Sett i lys av dette, mener Nyvoll (2018:109) at resultatene er imponerende.

5.2 Knutsen (2018): Politiske verdier og partivalg

Knutsen (2018) undersøker i sin bok forholdet mellom sosiostrukturelle variabler, politiske verdiorienteringer og partivalg. Det har blitt hevdet at politiske verdiorienteringer har inntatt en mer sentral rolle i avanserte industrisamfunn. Forklaringskraften fra sosiostrukturelle variabler kan derfor tenkes å i større grad være en indirekte effekt på partivalg via individers politiske verdiorienteringer (Knutsen 2018:1-2). Med et slikt bakteppe undersøker Knutsen (2018:2) følgende problemstillinger:

1. Hvordan påvirker (a) sosial struktur og (b) politiske verdiorienteringer partivalg i avanserte industrisamfunn?
2. I hvilken grad går effekten av sosial struktur via politiske verdiorienteringer?
3. I hvilken grad er det en kausal effekt fra politiske verdiorienteringer på partivalg, når man kontrollerer for strukturelle variabler?

Jeg vil avgrense min gjennomgang til forholdet mellom de politiske verdiorienteringene og partivalg. Knutsen (2018) inkluderer fem politiske verdiorienteringer: religiøs-sekulær, økonomisk venstre-høyre, miljø, frihetlig-autoritær og immigrasjon i sin undersøkelse.¹³ Dermed utfordrer han tidligere forskning, som i stor grad har fokusert på en todimensjonal modell (Knutsen 2018:86).

Knutsen (2018) benytter seg av de samme statistiske metodene som Nyvoll (2018) for å besvare problemstillingen, se seksjon 5.1.4. One-Way ANOVA blir brukt til å undersøke partifamilienes gjennomsnittsskårer på de politiske verdiorienteringene (Knutsen 2018:234-238). ETA-koeffisienten anvendes for å vurdere styrken på sammenhengen mellom verdiorienteringene og partivalg (Knutsen 2018:196). Forklaringskraften (Nagelkerkes R^2) fra de politiske verdiorienteringene på partivalg blir undersøkt ved hjelp av multinomisk logistisk regresjon.

5.2.1 Data

I arbeidet med å besvare problemstillingene benytter Knutsen (2018) seg av data fra European Values Study (EVS). Datasettet er undersøkelsens fjerde runde, og inneholder data fra 47 land i Europa. Undersøkelsen inkluderer 18 vesteuropeiske land, som er tenkt å representere alle vesteuropeiske land med en populasjon over 300 000 (Knutsen 2018:33). Landene deles inn i fire ulike regioner: den nordiske, sentraleuropeiske, øyene og den sørlige regionen. Land innad i hver region er tenkt å ha noen fellestrekk som er relevante for problemstillingene (ibid.).

5.2.2 Operasjonaliseringer

Jeg har tidligere redegjort for min og Nyvoll (2018) sin operasjonalisering av partivalg. Knutsen (2018) sin operasjonalisering skiller seg ut. Operasjonaliseringen er basert på tre variabler fra EVS. Respondentene ble først spurt om de ville stemme hvis det var et valg dagen etter. Avhengig av hva de svarte, fikk de forskjellige oppfølgingsspørsmål. De som svarte bekreftende ble spurt hvilket parti de ville stemme på. For de som svarte avkreftende, fikk de spørsmål om hvilket parti som mest appellerte til dem. Knutsen (2018:38) ønsker å

¹³ For en nærmere redegjørelse av de politiske verdiorienteringene, se seksjon 2.3.1.

sikre flest mulig respondenter. Derfor opprettes det en egen variabel for partivalg som inkluderer begge oppfølgingsspørsmålene.

For å måle undersøkelsens fem politiske verdiorienteringer oppretter Knutsen (2018) indekser. Konstrueringen av indekser hviler på teoretiske og empiriske kriterier. Med over 30 indikatorer, gjennomfører Knutsen (2018:83) eksplorerende faktoranalyse.¹⁴ Basert på scree-test kriteriet utledes det fem indekser. De politiske verdiorienteringene er satt sammen av mellom fem og åtte indikatorer, og varierer mellom 0 og 10 (Knutsen 2018:83, 195). For en nærmere beskrivelse av indikatorene refereres det til Knutsen (2018:84-85).

5.2.3 Hypoteser

Knutsen (2018) utleder et stort antall hypoteser. Det fremsettes forventninger til hvordan partifamiliene vil plassere seg på dimensjonene for de fem politiske verdiorienteringene. Noen partifamilier er forventet å være sterkere forbundet med den bestemte verdiorienteringen sammenlignet med andre partifamilier. Videre forventes det at verdiorienteringene vil gjøre seg gjeldende i varierende grad på tvers av land. Hypotesene knyttet til de politiske verdiorienteringene er gjengitt i Tabell 5.3.

Basert på kjennetegn ved landene i EVS, fremsettes det også hypoteser knyttet til verdiorienteringenes forklaringskraft. Knutsen (2018:226-227) forventer at forklaringskraften fra verdiorienteringene i større grad vil gjøre seg gjeldende i a) mer avanserte industrisamfunn og b) mer fragmenterte partisystemer (ibid.).¹⁵ Som mål på graden av avansert industrisamfunn, anvender Knutsen (2018:48) BNP per innbygger og andelen av befolkningen som er ansatt i tertiærnæringen.

¹⁴ Se seksjon 3.3 for en nærmere beskrivelse av eksplorerende faktoranalyse.

¹⁵ Se seksjon 5.1.3 for en definisjon av et fragmentert partisystem.

Tabell 5.3: Hypoteser fra Knutsen (2018) kapittel 5. (Tabellen fortsetter på neste side)

Religiøs-sekulær
Komparative hypoteser: H1: Styrken på korrelasjonene mellom religiøs-sekulær og partivalg vil være sterkere i katolske og religiøst blandede land, sammenlignet med protestantiske land. H2: Blant de nordiske landene vil styrken på korrelasjonene være sterkere i Finland, Norge og Sverige, sammenlignet med Danmark og Island. Partifamilienes plassering, hypoteser: H3: a) Kristne partier vil ha de mest religiøse velgerne, etterfulgt av b) velgerne tilhørende agrarpartier og den konservative partifamilien. H4: Avstanden mellom kristne partier og de andre partiene sine velgere vil være større i de nordiske landene, sammenlignet med resterende regioner. H5: Den høyre-radikale partifamiliens velgere vil være plassert nærme midten av den religiøse-sekulære dimensjonen. H6: Partifamilie på venstresiden og grønne partier vil ha sekulære velgere. Sosialdemokratene i noe mindre grad.
Økonomisk venstre-høyre
Komparative hypoteser: H1: Styrken på korrelasjonene mellom økonomisk venstre-høyre og partivalg vil være sterkest i de nordiske landene. Partifamilienes plassering, hypoteser: H2: Partifamilie på venstresiden sine velgere vil være plassert nærme økonomisk venstre. Kommunistiske og venstresosialistiske partier i større grad, sammenlignet med sosialdemokratiske partier. H3: Den grønne partifamiliens velgere vil dele tilnærmet samme plassering som de sosialdemokratiske velgerne. H4: Kristne og agrarpartier sine velgere vil plassere seg nær midten av dimensjonen økonomisk venstre-høyre. H5: Liberale partier sine velgere vil plassere seg til lengre til høyre i sentraleuropeiske land. H6: Liberale partier sine velgere vil plassere seg til venstre for de konservative partiene i de nordiske landene og i Storbritannia. H7: Konservative partier sine velgere vil være plassert nærmest økonomisk høyre i den nordiske og sørlige regionen, samt på øyene. H8: Den høyre-radikale partifamilien sine velgere vil være plassert nærme sentrum-høyre.

Tabell 5.3: Fortsetter

Miljø
<p>Partifamiliens plassering, hypoteser:</p> <p>H1: Grønne og venstresosialistiske partier sine velgere vil prioritere miljøverdier i størst grad. H2: Velgerne til partifamilie som er forbundet med Old Politics vil nedprioritere miljøverdier i størst grad. H3: Velgerne til høyre-radikale partier vil ligne på velgerne til partiene som er forbundet med Old Politics.</p>
Frihetlig-autoritær
<p>Partifamiliens plassering, hypoteser:</p> <p>H1: Grønne og venstresosialistiske partier sine velgere vil prioritere frihetlige verdier i størst grad. H2: a) Høyre-radikale, konservative og kristne partier sine velgere vil prioritere autoritære verdier i størst grad; b) av disse vil høyre-radikale partier sine velgere prioritere autoritære verdier i størst grad. H3: Resterende partifamilier (særlig den sosialdemokratiske, agrar og liberale partifamilien) vil ha velgere som er plassert på midten av skalaen.</p>
Immigrasjon
<p>Partifamiliens plassering, hypoteser:</p> <p>H1: a) Velgerne til høyre-radikale partier vil være nærmest den restriktive enden av skalaen, mens b) det motsatt gjelder for de grønne og venstresosialistiske velgere. H2: De andre partifamilie vil ha velgerne nærmere sentrum av skalaen. De liberale og sosialdemokratiske velgerne vil være nærmere den liberale enden av skalaen, sammenlignet med de konservative, agrar og kristne velgerne.</p>

5.2.4 Hovedfunn

Knutsen (2010:200) fant store nasjonale forskjeller for sammenhengen mellom de politiske verdiorienteringene og partivalg. I gjennomsnitt viste det seg at økonomisk venstre-høyre verdier var sterkest forbundet med partivalg, etterfulgt av immigrasjonsverdier og religiøs-sekulære verdier. Old Politics har tradisjonelt sett vært sterkest forbundet med partivalg. Dermed er det et interessant funn at immigrasjonsverdier viste seg å ha stor betydning for partivalg (Knutsen 2018:233).

Når det gjaldt korrelasjonene mellom religiøs-sekulære verdier og partivalg, viste det seg at verdiene hadde betydelig større betydning for partivalg i religiøst blandede land. Både for katolske og protestantiske land hadde verdiene mindre betydning. Det viste seg også at differansen mellom katolske og protestantiske land var marginal. H1 fikk dermed blandet støtte (Knutsen 2018:200). I tråd med H2 var korrelasjonene mellom religiøs-sekulær og

partivalg særlig sterk i Finland, Norge og Sverige. Danmark og Island hadde de laveste korrelasjonene av samtlige 18 land (Knutsen 2018:199).

Gjennomsnittsskårene for partifamilienes plassering langs den religiøse-sekulære dimensjonen, viste at kristne partier hadde de mest religiøse velgerne. Konservative velgere fulgt rett etter. Forventningen knyttet til agrarpartiene ble ikke møtt. Partifamiliens velgere var i gjennomsnitt mindre religiøs en forventet. H3a og H3b fikk dermed støtte, med unntak av forventningen til agrarpartiene. Den kristne partifamilien var klart nærmere den religiøse enden av skalaen i de nordiske landene, sammenlignet med de andre regionene. H4 ble derfor bekreftet (Knutsen 2018:234).

Forventningen (H5) til den høyre-radikale partifamilien ble møtt. Likevel viste det seg at de var noe mer sekulære enn først antatt. Faktisk var de mer sekulære enn den sosialdemokratiske partifamilien, som viste seg å være mer religiøse enn gjennomsnittet. For de andre partifamiliene på venstresiden og den grønne partifamilien ble forventningen møtt. Deres velgere var i stor grad sekulære. H6 fikk derfor støtte, med unntak av forventningen til den sosialdemokratiske partifamilien (Knutsen 2018:199-203).

Tabell 5.3 viser at det bare ble fremsatt en komparativ hypotese for økonomisk venstre-høyre verdier. Det viste seg vanskelig å fremsette klare forventninger til verdiorienteringen (Knutsen 2018:203). H1 kunne likevel bekreftes. Korrelasjonene mellom økonomisk venstre-høyre verdier og partivalg var sterkest i samtlige av de fem nordiske landene. Deretter fulgte Frankrike og Nederland (Knutsen 2018:200).

Når det gjaldt partifamilienes plassering langs dimensjonen økonomisk venstre-høyre, ble det fremsatt flere hypoteser. Den kommunistiske og venstresosialistiske partifamilien var plassert lengst til venstre, etterfulgt av den grønne og sosialdemokratiske. H2 og H3 fikk dermed god støtte (Knutsen 2018:207). Videre viste det seg at den konservative partifamilien var plassert lengst til høyre, mens den høyre-radikale partifamilien var nærmere sentrum-høyre. Agrarpartiene og de kristne var nærmere midten (Knutsen 2018:235). H4 og H8 ble derfor bekreftet (Knutsen 2018:207).

Hypotesene som innebar regionale forskjeller mellom økonomisk venstre-høyre og partivalg ble også bekreftet (H5, H6 og H7). Den liberale partifamilien var plassert nærmere høyresiden i den sentraleuropeiske regionen sammenlignet med de andre. Det viste seg også at partifamilien plasserte seg til venstre for den konservative på øyene og i den nordiske regionen.

For den konservative partifamilien ble også de regionale hypotesene bekreftet. Det ble likevel bemerket at den konservative partifamilien delte tilnærmet samme plassering med den liberale i den sørlige regionen (Knutsen 2018:207-208).

Knutsen (2018:209) bemerker at det er vanskelig å utlede hypoteser på et teoretisk grunnlag for New Politics-orienteringene. Litteraturen indikerer at verdiorienteringene vil ha større innvirkning på partivalg i mer avanserte industrisamfunn. Samtidig har tidligere forskning vist at grønne og venstresosialistiske partier vil stå i motsetning til den høyre-radikale partifamilien. Knutsen (2018) nyanserer disse forventningene i noen grad. Etersom New Politics måles med tre politiske verdiorienteringer, mener Knutsen (2018:209) at det er lite sannsynlig at partiene vil være identisk plassert på samtlige tre dimensjoner.

For partifamilienes plassering på miljø-dimensjonen ble det utledet tre hypoteser. Samtlige ble bekreftet. Den grønne, venstresosialistiske og kommunistiske partifamilien viste seg å være mest opptatt av miljø. Old Politics-partiene var alle plassert nærmere den andre enden av skalaen. Et interessant funn knyttet seg til den høyre-radikale partifamilien. Det viste seg at partifamilien var plassert nærmere sentrum, sammen med de liberale og sosialdemokratiske partiene. Dette bryter med tidligere forskning, som har antatt at høyre-radikale partier vil være plassert nærmere ytterpunktet av skalaen (Knutsen 2018:211).

Tabell 5.3 viser at det ble utledet tre hypoteser for frihetlig-autoritær. I tråd med forventningen hadde grønne og venstresosialistiske velgere i størst grad frihetlige verdier. Noe overraskende var agrarvelgerne blant de mest frihetlige. Dette bryter med forventningene fra H3. Knutsen (2018:215) mener likevel at dette må ses i lys av resultatene fra den nordiske regionen, som i et komparativt perspektiv har de mest frihetlige velgerne. For den nordiske regionen isolert, er agrarvelgerne blant de mest autoritære (ibid.). Derfor bekreftes H3.

Forventningen knyttet til den konservative og kristne partifamilien fikk også støtte. Sammen med den høyre-radikale og etnisk-regionale partifamilien var deres velgere blant de mest autoritære. H2a ble derfor bekreftet. Knutsen (2018:214) forventet videre at høyre-radikale velgere vil være mer autoritære, sammenlignet med disse partifamiliene (H2b). Denne forventningen ble ikke møtt. Den konservative og kristne partifamilien hadde de mest autoritære velgerne (Knutsen 2018:215).

Samtlige hypoteser for velgernes plassering langs immigrasjons-dimensjonen ble bekreftet. Venstresosialistiske og grønne velgere hadde de mest liberale holdningene til immigrasjon,

deretter fulgte de kommunistiske. I andre enden av skalaen hadde høyre-radikale velgere de mest restriktive holdningene til immigrasjon (Knutsen 2018:218). Dette er i tråd med tidligere litteratur på feltet.

For de politiske verdiorienteringenes samlede forklaringskraft på partivalg ble forventningen bekreftet (2018:226). Det viste seg at forklaringskraften fra verdiorienteringene var størst i mer fragmenterte og mer avanserte industrisamfunn (Knutsen 2018:234). Dermed utfyller Knuten (2018) og Nyvoll (2018) sine funn hverandre. Riktignok undersøker ikke Nyvoll (2018) hvorvidt forklaringskraften fra personlige verdier sterkest på partivalg er sterkest i mer avanserte industrisamfunn. Dette er fremdeles et åpent spørsmål, som jeg vil belyse nærmere i seksjon 5.3.

5.3 Verdiers forklaringskraft på partivalg i ESS

I denne seksjonen undersøker jeg personlige verdiers og politiske verdiorienteringers forklaringskraft på partivalg. Jeg vil drøfte mine resultater opp mot Nyvoll (2018) og Knutsen (2018) sine.

Basert på Nyvoll (2018) sine funn er det forventet at personlige verdiers forklaringskraft på partivalg vil være sterkest i mer fragmenterte partisystemer. For de politiske verdiorienteringene er det forventet at de vil ha sterkest forklaringskraft i a) mer fragmenterte partisystemer, og b) mer avanserte industrisamfunn. Det vil likevel ikke være overraskende om b) også gjør seg gjeldende for personlige verdiers forklaringskraft på partivalg.

Jeg tar i bruk multinomisk logistisk regresjon for å undersøke forklaringskraften. For å vurdere forklaringskraftens styrke, benytter jeg meg av samme standard som i kapittel 4. Det betyr at Nagelkerkes R^2 mellom .000 og .099 er svak. Nagelkerkes R^2 mellom .100 og .199 anses som moderat, mens over .200 anses som sterk.

Tabell 5.4 viser forklaringskraften fra de personlige verdiene, de politiske verdiorienteringene og kontrollvariablene på partivalg. «Personlige verdier» viser personlige verdiers samlede forklaringskraft. «Politiske verdier» viser politiske verdiorienteringenes samlede forklaringskraft, og «Kontrollvariabler» viser den samlede forklaringskraften fra kjønn, alder, urban-ruralt bosted og utdanning.¹⁶

¹⁶ Kjønn er dikotom, mens alder, utdanning og urban-ruralt bosted behandles som om de er kontinuerlige. Alternative analyser hvor urban-ruralt bosted behandles som kategorisk viser noe sterkere forklaringskraft fra variabelen (se syntaks).

Kontrollvariablene antas å forekomme før de personlige verdiene og de politiske verdiorienteringene i tid. Dermed kan det være at deler av forklaringskraften fra verdiene er spuriøs. Jeg er derfor nødt til å kontrollere for de fire kontrollvariablene. Det samme ble gjort i seksjon 4.5.2 for de personlige verdiene. «Personlige verdier kontrollert» og «Politiske verdier kontrollert» viser verdienes forklaringskraft på partivalg, kontrollert for kjønn, alder, urban-ruralt bosted og utdanning.

5.3.1 Kontrollvariablene

Tabell 5.4 viser at kontrollvariablenes forklaringskraft på partivalg i gjennomsnitt er moderat. Forklaringskraften i fire av landene skiller seg ubetydelig fra gjennomsnittet, men den er likevel sterkest i Tsjekkia og Nederland. Portugal er det eneste landet som skiller seg ut. Forklaringskraften fra kontrollvariablene på partivalg er svak i landet.

Tabell 5.4: Forklaringskraften (Nagelkerkes R^2) av personlige verdier, politiske verdier og kontrollvariabler med partivalg som avhengig variabel

	Norge	Nederland	Portugal	Storbritannia	Tsjekkia	Gjennomsnitt
Personlige verdier	.291	.254	.077	.155	.176	.190
Politiske verdier	.424	.381	.074	.282	.233	.280
Kontrollvariabler	.169	.177	.093	.152	.192	.157
Personlige verdier kontrollert	.212	.174	.073	.124	.096	.136
Spuriøs komponent	.079	.080	.004	.031	.080	.055
I prosent av samlet forklaringskraft ¹⁾	27%	31%	5%	20%	45%	26%
Politiske verdier kontrollert	.312	.267	.053	.207	.146	.197
Spuriøs komponent	.112	.114	.021	.075	.087	.082
I prosent av samlet forklaringskraft ²⁾	26%	30%	28%	36%	37%	31%
Respondenter	1141	1170	755	1241	1119	

¹⁾ Viser andelen (i prosent) forklaringskraft fra de *personlige* verdiene (uten kontroll) som er spuriøs.

²⁾ Viser andelen (i prosent) forklaringskraft fra de *politiske* verdiene (uten kontroll) som er spuriøs.

Knutsen (2018:246) finner at forklaringskraften fra sosial struktur på partivalg i gjennomsnitt er sterk. Mine kontrollvariabler sammenfaller med hans forståelse av sosial struktur. Det er bemerkelsesverdig at regionenes rangering i forhold til hverandre er identisk for undersøkelsene våre. Riktignok inkluderer ikke Knutsen (2018) den østlige regionen.

Nyvoll (2018:96) finner at kjønn, alder og utdanning i gjennomsnitt har svak forklaringskraft på partivalg.¹⁷ Regionenes rangering skiller seg i noen grad fra Knutsen (2018) og min undersøkelse. Det er likevel ikke store variasjoner. Nyvoll (2018:96) finner at forklaringskraften fra kontrollvariablene er sterkest i Norge, mens Nederland følger rett bak. Svakest er forklaringskraften i Storbritannia.

Det er interessant at kontrollvariablenes forklaringskraft på partivalg varierer mellom undersøkelsene. En distinksjon mellom undersøkelsene kan forklare dette. Knutsen (2018:60) måler sosial struktur med seks variabler. Nyvoll (2018:54) inkluderer tre, mens jeg inkluderer fire. Det er påfallende at forklaringskraften stiger med antallet variabler som inkluderes.

5.3.2 Personlige verdier

Tabell 5.4 viser at forklaringskraften fra de ukontrollerte personlige verdiene på partivalg. I gjennomsnitt er forklaringskraften moderat. Ses resultatene i et kryssnasjonalt perspektiv foreligger det noe variasjon. Dette er forventet. Nyvoll (2018:96) finner at forklaringskraften fra de ukontrollerte personlige verdiene er sterkest i mer fragmenterte partisystemer.

Tabell 5.5: Antall effektive partier i landene, ut ifra oppslutningen i utvalgene

<i>Antall effektive partier</i>	
Norge	4.32
Nederland	7.05
Portugal	3.25
Storbritannia	3.41
Tsjekkia	5.32

Tabell 5.5 viser antall effektive partier i undersøkelsens fem land. Lavest er antallet effektive partier i Portugal. Nederland har desidert høyest antall effektive partier. Tabell 5.4 viser at forklaringskraften fra de ukontrollerte personlige verdiene er sterkest i Norge og Nederland, mens den er lavest i Storbritannia og Portugal. Resultatene samsvarer i stor grad med Nyvoll (2018).

Noe av forklaringskraften fra de ukontrollerte personlige verdiene på partivalg er spuriøs. Jeg kontrollerer derfor for kjønn, alder, urban-ruralt bosted og utdanning. Forklaringskraften fra

¹⁷ Nyvoll beregner ikke den gjennomsnittlige forklaringskraften (Pseudo-R²) for utvalgets seks land. Det har jeg gjort selv. Utregningen er basert på Modell 2 fra Tabell 4.13.0 (Nyvoll 2018:96).

de kontrollerte personlige verdiene holder seg moderat. Fortsatt er forklaringskraften sterkest i Norge og Nederland. Et oppsiktsvekkende funn gjelder Tsjekkia. Nær 50% av forklaringskraften fra de ukontrollerte personlige verdiene er spuriøs. Dermed er forklaringskraften fra de kontrollerte verdiene lavere i Tsjekkia sammenlignet med Storbritannia.

Tabell 5.6: BNP per innbygger i utvalgets land i 2015¹⁾

<i>BNP per innbygger²⁾</i>	
Norge	74.361
Nederland	45.179
Portugal	19.141
Storbritannia	44.290
Tsjekkia	17.619

¹⁾ Tallene er hentet fra <http://data.un.org/> (01.05.2019).

²⁾ Oppgitt i US dollars.

Resultatene bryter i noen grad med Nyvoll (2018:97) sine funn. Det er forventet at forklaringskraften skal være sterkere i mer fragmenterte partisystemer. Tabell 5.5 viser at Tsjekkia har et høyere antall effektive partier enn det Storbritannia har. Knutsen (2018) tilbyr en mulig forklaring. Han finner at politiske verdiorienteringer har større forklaringskraft i mer avanserte industrisamfunn (Knutsen 2018:270). Tabell 5.6 viser BNP per innbygger i undersøkelsens fem land. Det er interessant at Tsjekkia har under halvparten av Storbritannias BNP per innbygger. Hvorvidt landene i større eller mindre grad er avanserte industrisamfunn kan derfor forklare resultatene. En svakhet ved denne forklaringen er at jeg kun bruker en av Knutsens (2018) to indikatorer, se seksjon 5.2.3.

5.3.3 Politiske verdiorienteringer

Tabell 5.4 viser også forklaringskraften fra de politiske verdiorienteringene på partivalg. I gjennomsnitt er forklaringskraften fra de ukontrollerte politiske verdiorienteringene sterk. Forklaringskraften er særlig sterk i Norge og Nederland. De svakeste resultatene foreligger i Portugal. Sammenlignet med Knutsen (2018:246) er resultatene i stor grad som forventet. Noe overraskende er det likevel at forklaringskraften er sterkest i Norge. Hos Knutsen (ibid.) er forklaringskraften sterkest i Nederland.

Forventningen er at de politiske verdiorienteringene skal ha sterkere forklaringskraft i mer fragmenterte og mer avanserte industrisamfunn. Tabell 5.5 viser at antall effektive partier er høyere i Nederland sammenlignet med Norge. Det er likevel interessant at Norge har

betydelig høyere BNP per innbygger. Resultatene kan dermed forklares av at landene i større og mindre grad er avanserte industrisamfunn.

Det viser seg at en andel av forklaringskraften fra de politiske verdiorienteringene på partivalg er spuriøs. Tabell 5.4 viser forklaringskraften fra de kontrollerte politiske verdiorienteringene på partivalg i gjennomsnitt er moderat, men at den grenser til å være sterk. Fremdeles er forklaringskraften sterkest i Norge og Nederland.

Sammenlignet med Knutsen (2018:246) foreligger det noen interessante funn. Rangeringen av regioner er tilsvarende i undersøkelsene. Det mest oppsiktsvekkende funnet knytter seg til de politiske verdiorienteringenes gjennomsnittlige forklaringskraft på partivalg. Forklaringskraften fra de kontrollerte politiske verdiorienteringene er i gjennomsnitt .194 hos Knutsen (ibid.). Altså skiller det .003 mellom undersøkelsene.

5.3.4 Oppsummering

I denne seksjonen har jeg undersøkt personlige og politiske verdiers forklaringskraft på partivalg i ESS. Resultatene har blitt sammenlignet med funn fra Nyvoll (2018) og Knutsen (2018). Målet har vært å undersøke om våre funn overensstemmer i tilfredsstillende grad. Forutsatt at de gjør det, kan man med større sikkerhet anta at verdienes substansielle relasjon med partivalg, også gjelder mine data. Jeg har allerede nevnt at dette er en suboptimal løsning.

Forventningen som lå til grunn var at personlige verdier ville ha større forklaringskraft i mer fragmenterte partisystemer. For de politiske verdiorienteringene ble fragmenteringshypotesen supplert med en antagelse om at forklaringskraften også ville være sterkere i mer avanserte industrisamfunn. Resultatene fra Tabell 5.4 støtter opp om forventningene.

Når det gjelder kontrollvariablene viser mine analyser funn i samsvar med Nyvoll (2018) og Knutsen (2018). Riktignok foreligger det variasjoner i kontrollvariablenes forklaringskraft på partivalg. Det er likevel bemerkelsesverdig at forklaringskraften er sterkere hos Knutsen (2018) som inkluderer flere variabler, mens den var svakere hos Nyvoll (2018) som inkluderer færre. Det er forventet at forklaringskraften i en statistisk modell vil øke når man legger til flere variabler. Dermed overensstemmer funnene våre i tilfredsstillende grad.

For personlige verdiers forklaringskraft på partivalg er det flere likheter med Nyvoll (2018). Generelt sett har det vist seg at forklaringskraften er sterkere i mer fragmenterte parti-

systemer. Mine resultater bidrar til en noe mer nyansert fremstilling. Forklaringskraften fra de personlige verdiene på partivalg viser seg å være sterkere i Norge sammenlignet med Nederland. Tabell 5.5 viser at Norge har et lavere antall effektive partier. Likevel har Norge høyere BNP per innbygger. Det kan derfor se ut til at forklaringskraften fra personlige verdier på partivalg også er sterkere i mer avanserte industrisamfunn. En svakhet ved denne forklaringen er at jeg ikke bruker flere indikatorer for å måle avanserte industrisamfunn.

Resultatene for de politiske verdiorienteringenes forklaringskraft er nær identiske med Knutsen (2018). Forklaringskraften viser seg å være sterkere i Norge sammenlignet med Nederland. Samtidig var den sterkere i Storbritannia sammenlignet med Tsjekkia. Som tidligere nevnt har både Norge og Storbritannia et lavere antall effektive partier, sammenlignet med henholdsvis Nederland og Tsjekkia. Derfor er det interessant at Norge har høyere BNP per innbygger enn Nederland, og at Storbritannia har høyere enn Tsjekkia.

Forventningen om at forklaringskraften fra politiske verdiorienteringer på partivalg vil være sterkere i a) mer fragmenterte partisystemer, og b) mer avanserte industrisamfunn får følgelig forsterket støtte.

6 I hvilken grad er de personlige verdienes forklaringskraft på partivalg indirekte via politiske verdier

I dette kapitlet presenterer jeg resultatene fra den siste empiriske analysen. Spørsmålene som skal besvares er (1) i hvilken grad det er en indirekte effekt fra personlig verdier via politiske verdier på partivalg, og (2) er det en betydelig direkte effekt fra personlige verdier på partivalg. For å besvare problemstillingen vil jeg belage meg på resultater fra multinomisk logistisk regresjon. Mer spesifikt tar analysen utgangspunkt i modellenes Nagelkerkes R^2 .

Resultatene fra kapittel 4 viser at individers personlige verdier bidrar til å gi sammenheng til deres politiske verdiorienteringer. Riktignok med noe svakere forklaringskraft enn hva som tidligere har blitt antatt, og med lite variasjon mellom land. Gjennomgangen fra kapittel 5 har vist at det er en substansiell relasjon mellom individers verdier og partivalg. Mine egne analyser har videre vist forklaringskraften fra verdiene er sterkere i mer fragmenterte partisystemer. Med et noe svakere mål, kan det også se ut til at forklaringskraften er sterkere i mer avanserte industrisamfunn.

Jeg fremsetter fire hypoteser i seksjon 6.1. En av hypotesene er utledet fra Schwartz m.fl. (2010) sine tidligere funn. Forfatterne finner at forklaringskraften fra personlige verdier på partivalg i sin helhet medieres av de politiske verdiene. Undersøkelsens tre siste hypoteser tar utgangspunkt i funnene fra kapittel 5. Jeg forventer at forklaringskraften fra de personlige verdiene og de politiske verdiorienteringene er sterkere i mer fragmenterte partisystemer. Det fremsettes ingen hypoteser knyttet til avanserte industrisamfunn. I den grad det er plausibelt kan det likevel bidra til å forklare mindre avvik fra fragmenteringshypotesene. Resultatene fra analysene presenteres i seksjon 6.2.

6.1 Hypoteser

H1.1: En betydelig andel av forklaringskraften fra personlige verdier på partivalg vil være mediert av de politiske verdiorienteringene.

H1.2: Personlige verdiers direkte forklaringskraft på partivalg vil være sterkere i mer fragmenterte partisystemer.

H1.3: Politiske verdiers direkte forklaringskraft på partivalg vil være sterkere i mer fragmenterte partisystemer.

H1.4: Personlige verdiers indirekte forklaringskraft på partivalg via de politiske verdiorienteringene vil være sterkere i mer fragmenterte partisystemer.

Schwartz m.fl. (2010:443) fant at forklaringskraften fra de politiske verdiene på partivalg var 62%. Forklaringskraften fra de personlige verdiene ble i sin helhet mediert av de politiske verdiene. Forfatterne mener dette gir støtte til et «basic value – political values – voting causal hierarchy» (Schwartz m.fl. 2010:421). Resultatene fra deres undersøkelse gjør det rimelig å forvente det samme. Det foreligger likevel to viktige distinksjoner mellom undersøkelsene som gjør at forventningene må modifiseres i noen grad.

Schwartz m.fl. (2010:429) inkluderer seks politiske verdier, samt to politiske holdninger som var sentrale i den italienske valgkampen. Foreliggende undersøkelse opererer med a) et mindre antall politiske verdier som b) ikke er skreddersydd til landenes kontekst. I seksjon 2.3 har jeg bemerket at hvilke saker som er høyt på dagsorden vil variere fra land til land. Dermed kan det være at verdiorienteringene jeg har inkludert, ikke fanger opp hele grunnlaget for individer politiske atferd. Forutsatt at dette er tilfelle, vil noe av forklaringskraften fra de personlige verdiene på partivalg kunne forventes å være direkte.

Derfor justerer jeg mine forventninger i noen grad. Jeg forventer at personlige verdiers indirekte forklaringskraft på partivalg vil utgjøre en større andel av deres samlede forklaringskraft, sammenlignet med deres direkte forklaringskraft. Med deres samlede forklaringskraft menes det summen av deres indirekte og direkte forklaringskraft, slik det fremkommer av Tabell 5.4.

De tre siste hypotesene er utledet av funnene fra kapittel 5. Gjennomgangen av Nyvoll (2018) og Knutsen (2018), samt mine egne analyser har vist at verdiers forklaringskraft på partivalg er sterkest i mer fragmenterte partisystemer. Jeg forventer derfor at personlige verdiers direkte

og indirekte forklaringskraft vil være sterkest i mer fragmenterte partisystemer. Samme forventning legges til grunn for politiske verdiers direkte forklaringskraft på partivalg.

6.2 Resultater

Tabell 6.1 viser verdienes indirekte, direkte og totale forklaringskraft på partivalg. Øvre del av tabellen viser den ukontrollerte forklaringskraften, mens nedre del viser den kontrollerte forklaringskraften.

Beregningen av direkte og indirekte forklaringskraft omtales som medieringsanalyse. Forventningen til grunn for medieringsanalyse er at en eller flere mellomliggende variabler (i dette tilfelle politiske verdiorienteringer) medierer forklaringskraften fra et sett med uavhengige variabler (de personlige verdiene) på en avhengig variabel (partivalg). Altså antas det et kausalt forhold mellom modellenes forklaringsvariabler (Fairchild m.fl. 2009).

Dekomponeringen av verdienes forklaringskraft er basert på Knutsen (2018:263).

Beregningen tar utgangspunkt i tre modeller: a) en modell som inkluderer både de personlige verdiene og de politiske verdiorienteringene, b) en modell som inkluderer de personlige verdiene, og c) en modell som inkluderer de politiske verdiorienteringene. Tabell 5.4 viser resultatene fra henholdsvis b) og c), mens a) fremkommer av Tabell 6.1.

Personlige verdiers direkte forklaringskraft på partivalg beregnes ved å subtrahere modell c) fra modell a). Altså trekkes forklaringskraften fra de politiske verdiorienteringene fra modellen med både de personlige verdiene og de politiske verdiorienteringene. Samme logikk gjør seg gjeldende når man skal beregne politiske verdiorienteringers direkte forklaringskraft på partivalg. Men i stedet subtraheres modell b) fra modell a). Et eksempel fra Nederland er illustrerende:

Tabell 6.1 viser at forklaringskraften fra de ukontrollerte personlige verdiene og politiske verdiorienteringene er .488. Dette omtales som verdienes totale forklaringskraft. Tabell 5.4 viser at forklaringskraften fra de politiske verdiorienteringene alene er .381. Sistnevnte modell trekkes deretter ifra den totale forklaringskraften. Tabell 6.1 viser at personlige verdiers ukontrollerte direkte forklaringskraft på partivalg er .107 i Nederland.

Tabell 6.1: Personlige verdiers og politiske verdiorienteringers indirekte, direkte og totale forklaringskraft (Nagelkerkes R^2) på partivalg

<i>Forklaringskraft</i>	Norge	Neder-land	Portugal	Stor-britannia	Tsjekkia	Gjennom-snitt
<i>Ukontrollert ¹⁾</i>						
Personlige verdiers direkte effekt ²⁾	.094	.107	.065	.064	.097	.085
Personlige verdiers indirekte effekt ³⁾	.197	.147	.012	.091	.079	.105
Politiske verdiers direkte effekt	.227	.234	.062	.191	.154	.174
Total effekt ⁴⁾	.518	.488	.139	.346	.330	.364
Personlige verdiers direkte effekt, i prosent av samlet effekt	32.3%	42.1%	84.4%	41.3%	55.1%	51.0%
Personlige verdiers indirekte effekt, i prosent av samlet effekt	67.7%	57.9%	15.6%	58.7%	44.9%	49.0%
<i>Kontrollert ⁵⁾</i>						
Personlige verdiers direkte effekt ²⁾	.081	.091	.065	.057	.069	.073
Personlige verdiers indirekte effekt ³⁾	.131	.083	.008	.067	.027	.063
Politiske verdiers direkte effekt	.181	.184	.045	.140	.119	.134
Total effekt ⁴⁾	.393	.358	.118	.264	.215	.270
Personlige verdiers direkte effekt, i prosent av samlet effekt	38.2%	52.3%	89.0%	46.0%	71.9%	59.5%
Personlige verdiers indirekte effekt, i prosent av samlet effekt	61.8%	47.7%	11.0%	54.0%	28.1%	40.5%
Respondenter	1141	1170	755	1241	1119	

¹⁾ Med «ukontrollert» menes det at forklaringskraften *ikke* er kontrollert for kjønn, alder, urban-ruralt bosted og utdanning.

²⁾ Med «direkte effekt» menes det forklaringskraften av personlige verdier på partivalg, som *ikke* går via politiske verdier.

³⁾ Med «indirekte effekt» menes det forklaringskraften av personlige verdier på partivalg, som *går* via politiske verdier.

⁴⁾ Med «total effekt» menes det den samlede forklaringskraften av personlige og politiske verdier på partivalg.

⁵⁾ Med «kontrollert» menes det at forklaringskraften *er* kontrollert for kjønn, alder, urban-ruralt bosted og utdanning.

Etter å ha funnet verdienes direkte forklaringskraft, er det nokså enkelt å beregne de personlige verdienes indirekte forklaringskraft. Først adderes den direkte forklaringskraften fra de personlige verdiene og de politiske verdiorienteringene. Med Nederland som eksempel betyr det at man adderer .234 med .107. Verdienes adderte direkte forklaringskraft er .341. Deretter subtraheres verdienes adderte direkte forklaringskraft fra deres totale forklaringskraft. Med andre ord subtraheres .341 fra .488. Personlige verdiers ukontrollerte indirekte forklaringskraft på partivalg via de politiske verdiorienteringene er følgelig .147 i Nederland.

Først presenterer jeg resultatene i tilknytning til H1.1. Hypotesen skiller seg fra H1.2 – H1.4, ettersom forventningen er den samme for alle land. Tabell 6.1 viser at hypotesen avkreftes. Personlige verdiers ukontrollerte indirekte forklaringskraft utgjør i gjennomsnitt mindre enn halvparten av deres samlede forklaringskraft. De kryssnasjonale forskjellene er likevel store. Resultatene er bemerkelsesverdig lave i Portugal. Personlige verdiers ukontrollerte indirekte forklaringskraft utgjør mindre enn 20% av deres samlede forklaringskraft. For Norge, Nederland og Storbritannia utgjør verdienes indirekte forklaringskraft over halvparten av deres samlede forklaringskraft.

Det knytter seg et interessant funn til personlige verdiers spuriøse komponent. Andelen av den gjennomsnittlige forklaringskraften som er indirekte faller med ca. åtte prosentpoeng, etter å ha kontrollert for kjønn, alder, urban-ruralt bosted og utdanning. Tilsvarende øker andelen forklaringskraft som er direkte fra personlige verdier på partivalg. Substansielt betyr dette at personlige verdiers spuriøse komponent i hovedsak avstammer seg fra deres indirekte forklaringskraft.

Schwartz m.fl. (2010) fant at politiske verdier medierte hele forklaringskraften fra personlige verdier på partivalg. Resultatene fra Tabell 6.1 viser at det er store distinksjoner mellom undersøkelsene. Ingen av landene kommer i nærheten av Schwartz m.fl. (2010) sine funn. Norge er nærmest i min undersøkelse, men det er fremdeles en betydelig andel av forklaringskraften som er direkte. Det er interessant at personlige verdiers ukontrollerte indirekte forklaringskraft på partivalg, utgjør over halvparten av deres samlede forklaringskraft i Norge, Nederland og Storbritannia.

Forklaringskraften faller til like under halvparten i Nederland etter å ha kontrollert for kjønn, alder, urban-ruralt bosted og utdanning. I Norge og Storbritannia holder den seg over halvparten. Dermed er det et tydelig skille mellom Tsjekkia og Portugal på den ene siden og Norge, Nederland og Storbritannia på den andre. Resultatene tyder på at personlige verdiers

indirekte forklaringskraft utgjør en større andel av deres samlede forklaringskraft i mer avanserte industrisamfunn.

Når det gjelder undersøkelsens komparative hypoteser, er resultatene i stor grad forventningsrette. H1.2 får god støtte. Tabell 6.1 viser at personlige verdiers ukontrollerte direkte forklaringskraft på partivalg er størst i Nederland og Tsjekkia. Tabell 5.5 viser at landene har det høyeste antallet effektive partier. Lavest er den direkte forklaringskraften i Storbritannia og Portugal. Landene har det laveste antallet effektive partier. Tidligere funn fra Nyvoll (2018:98) får dermed forsterket støtte.

Etter å ha kontrollert for kjønn, alder, urban-ruralt bosted og utdanning reduseres den gjennomsnittlige forklaringskraften. Størst er reduksjonen i Tsjekkia. Som en konsekvens av dette er personlige verdiers kontrollerte direkte forklaringskraft sterkest i Norge og Nederland. Dette bryter i noen grad med mine forventninger, ettersom Tsjekkia har et høyere antall effektive partier sammenlignet med Norge. Tabell 5.6 viser at Norge har høyere BNP per innbygger. Hvorvidt landene, i større eller mindre grad er avanserte industrisamfunn, kan derfor se ut til å påvirke personlige verdiers direkte forklaringskraft.

Tabell 6.1 viser at H1.3 får god støtte. Politiske verdiorienteringers ukontrollerte direkte forklaringskraft er sterkest i Nederland og deretter Norge. Deres direkte forklaringskraft er særlig svak i Portugal. Rangeringen av land forblir den samme etter å ha kontrollert for kjønn, alder, urban-ruralt bosted og utdanning. Det er noe overraskende at forklaringskraften er sterkere i Storbritannia og Norge sammenlignet med Tsjekkia. Dette bryter i noen grad med forventningen, ettersom Tsjekkia har et høyere antall effektive partier. Likevel er det interessant at forklaringskraften er sterkest i Nederland. Tabell 5.5 viser at landet har det høyeste antallet effektive partier. Resultatene tyder dermed på at politiske verdiorienteringers direkte forklaringskraft er sterkere i både mer fragmenterte partisystemer og mer avanserte industrisamfunn.

Undersøkelsens siste hypotese får noe mindre støtte. Tabell 6.1 viser at de ukontrollerte personlige verdienes indirekte forklaringskraft på partivalg i gjennomsnitt er moderat. Resultatene er bemerkelsesverdig lave i Portugal. Etter å ha kontrollert for kjønn, alder, urban-ruralt bosted og utdanning er faktisk forklaringskraften under .001. Forklaringskraften faller forøvrig i samtlige land. Den gjennomsnittlige indirekte forklaringskraften fra de kontrollerte personlige verdiene på partivalg er svak.

Det er av spesiell interesse at personlige verdiers indirekte forklaringskraft på partivalg er sterkest i Norge, samtidig som den er sterkere i Storbritannia sammenlignet med Tsjekkia. Faktisk er forklaringskraften bemerkelsesverdig svak i Tsjekkia. Dette bryter i noen grad med mine forventninger. Nederland og Tsjekkia er landene med høyest antall effektive partier. Dermed burde forklaringskraften vært sterkest i disse landene.

Tabell 5.6 viser at BNP per innbygger er høyere i Norge og Storbritannia, sammenlignet med henholdsvis Nederland og Tsjekkia. Resultatene avviker følgelig i større grad fra forventningene fremsatt i H1.4 sammenlignet med H1.2 og H1.3. Riktignok har grad av avansert industrisamfunn en betydning for personlige og politiske verdiers direkte forklaringskraft. Det kan likevel se ut til at hvorvidt landene, i større eller mindre grad er avanserte industrisamfunn, har enda større betydning for personlige verdiers indirekte forklaringskraft.

6.3 Oppsummering

I dette kapittelet har jeg undersøkt i hvilken grad det er en indirekte effekt fra de personlige verdiene på partivalg. Jeg har også sett på hvorvidt det er en direkte effekt fra personlige verdier og politiske verdiorienteringer på partivalg. Innledningsvis ble det fremsatt fire hypoteser. Analysens første hypotese bygde på tidligere funn fra Schwartz m.fl. (2010) som viste at politiske verdier medierte all forklaringskraft fra personlige verdier på partivalg. Forventningene ble i noen grad justert ettersom min undersøkelse a) har et mindre antall politiske verdier som b) ikke er skreddersydd til landenes kontekst.

Mine funn bidrar til å moderere fremtidige forventninger om personlige verdiers indirekte forklaringskraft på partivalg. I gjennomsnitt viser det seg at personlige verdiers ukontrollerte indirekte forklaringskraft på partivalg, utgjør under halvparten av deres samlede forklaringskraft. Den kontrollerte forklaringskraften er noe svakere. Et interessant funn knytter seg til andelen av personlige verdier indirekte forklaringskraft i et kryssnasjonalt perspektiv. Det foreligger et tydelig skille mellom Norge, Nederland og Storbritannia på den ene siden og Tsjekkia og Portugal på den andre. Dermed kan det se ut til at andelen indirekte forklaringskraft på partivalg fra de personlige verdiene er større i mer avanserte industrisamfunn. Det er likevel en svakhet at jeg kun benytter BNP per innbygger som mål på grad av avansert industrisamfunn.

Basert på gjennomgangen i kapittel 5 fremsatte jeg også tre komparative hypoteser. Jeg forventet at verdienes forklaringskraft ville være sterkest i mer fragmenterte partisystemer. Forventningene ble i stor grad bekreftet. Når det gjelder personlige verdiers direkte forklaringskraft på partivalg er det likevel interessant at den er sterkere i Norge sammenlignet med Tsjekkia. Tabell 5.5 viser at Tsjekkia har et høyere antall effektive partier. Det kan derfor se ut til at personlige verdiers direkte forklaringskraft er sterkere i både mer fragmenterte partisystemer og mer avanserte industrisamfunn.

Politiske verdiorienteringers direkte forklaringskraft på partivalg følger i stor grad samme mønster. Verdiorienteringenes forklaringskraft er sterkest i Nederland og Norge. Fragmenteringshypotesen får følgelig forsterket støtte. Noe overraskende er det likevel at forklaringskraften er svakere i Tsjekkia sammenlignet med Storbritannia. Dermed kan det se ut til at også de politiske verdiorienteringenes direkte forklaringskraft på partivalg er sterkere i mer avanserte industrisamfunn.

Undersøkelsens siste hypotese får noe mindre støtte. Verdienes direkte forklaringskraft var i alle tilfeller sterkest i Nederland. Det er derfor overraskende at personlige verdiers indirekte forklaringskraft er sterkest i Norge. Samtidig viser det seg at forklaringskraften er bemerkelsesverdig svak i Tsjekkia. Både Nederland og Tsjekkia har det høyeste antallet effektive partier. Forventningen var derfor at personlige verdiers indirekte forklaringskraft ville være sterkest i disse landene. Resultatene fra Tabell 6.1 tyder derfor på at personlige verdiers indirekte forklaringskraft på partivalg i særdeleshet gjør seg gjeldende i mer avanserte industrisamfunn.

7 Konklusjon

Formålet med foreliggende undersøkelse har vært å undersøke relevansen av individers personlige verdier og politiske verdiers for deres politiske atferd. Tre problemstillinger har blitt besvart:

1. I hvilken grad kan personlige verdier forklare politiske verdier? Varierer dette mellom land?
2. I hvilken grad kan personlige verdier og politiske verdier forklare partivalg? Varierer dette mellom land?
3. I hvilken grad er det en indirekte effekt av personlige verdier via politiske verdier på partivalg? Er det en betydelig direkte effekt fra personlige verdier på partivalg? Varierer dette mellom land?

Shalom H. Schwartz (2010) har tidligere undersøkt tilnærmet identiske problemstillinger. Resultatene var oppsiktsvekkende. Det ble konkludert med at individers personlige verdier bidro til å forklare deres politiske verdier. Slutningen fikk forsterket støtte i en senere undersøkelse av Schwartz m.fl. (2014). Videre fant de at både personlige verdier og politiske verdier kunne forklare stemmegivning. Det var særlig interessant at personlige verdiers forklaringskraft på partivalg i sin helhet ble medier av politiske verdier. Resultatene ga dermed støtte til et «basic values – political values – voting causal hierarchy» (Schwartz m.fl. 2010:421).

Jeg har påvist vesentlige metodiske svakheter ved Schwartz m.fl. (2010) sin undersøkelse. Undersøkelsen belager seg på en dikotom partivalgvariabel og et utvalg respondenter utelukkende bosatt i Roma. Med en dikotom partivalgvariabel påløper det en risiko for at store mengder informasjon forblir skjult. Samtidig som utvalgets geografiske avgrensning svekker resultatenes generaliseringsverdi. Med nasjonale representative data fra fem forskjellige land, og en partivalgvariabel basert på partifamilier har jeg undersøkt resultatenes gyldighet overfor en større populasjon.

7.1 Sammenhengen mellom personlige verdier og politiske verdier

Når det gjelder forholdet mellom personlige verdier og politiske verdier viser det seg å foreligge en substansiell relasjon. Personlige verdiers underliggende mål og motivasjon, deres personlige og sosiale fokus og om de er bekymringsfrie eller bekymringsverdier kan i varierende grad forklare sammenhengen med de politiske verdiorienteringene. Riktignok har det vist seg å være vanskelig å predikere negativ til miljø. Resultatene indikerer at en mer nyansert forståelse av miljø er nødvendig i fremtidige undersøkelser.

Personlige verdiers underliggende mål og motivasjon ser ut til å være viktig for prioriteringen av flere av de politiske verdiorienteringene. Særlig gjør universalisme og «konservering» sine underliggende mål og motivasjon seg gjeldende. Universalisme viser seg å være sterkest forbundet av alle personlige verdier med økonomisk venstre, positiv til miljø og liberale holdninger til immigrasjon. «Konservering» sine underliggende mål og motivasjon er derimot viktig for prioriteringen av tradisjonell moral og restriktive holdninger til immigrasjon.

For prioriteringen av de andre politiske verdiorienteringene ser det ut til at personlige verdiers personlige og sosiale fokus, samt om de er bekymrings eller bekymringsfrie verdier er viktig. Prioriteringen og nedprioriteringen av økonomisk venstre-høyre verdier er tett forbundet med personlige verdiers personlige og sosiale fokus. For liberale holdninger til immigrasjon, positiv til miljø og nedprioriteringen av tradisjonell moral er det en tydelig sammenheng med bekymringsfrie verdier.

Personlige verdier forklarer en betydelig mindre andel av variansen i de politiske verdiorienteringene, enn hva som tidligere har blitt antydnet av Schwartz m.fl. (2010, 2014). Det er illustrerende at kontrollvariablenes forklarte varians på de politiske verdiorienteringene er sterkest i samtlige land. At personlige verdiers forklaringskraft er svak i alle land støtter opp om dette. Dette betyr ikke at personlige verdier er irrelevante i forklaringen av individers politiske verdier. Imidlertid er det tydelig at fremtidige forventninger om forholdet mellom personlige verdier og politiske verdier er nødt til å modereres.

7.2 Effekten av personlige verdier og politiske verdier på partivalg

For å undersøke i hvilken grad personlige verdier og politiske verdier kan forklare partivalg har jeg i stor grad forholdt meg til tidligere funn. Nyvoll (2018) fant at partifamilienes velgere i stor grad var konsistente i deres verdiprioriteringer. Imidlertid viste det seg at personlige verdier var bedre egnet til å forklare verdiprioriteringene hos elektoratene av mindre partier. Større og mer mangfoldige partifamilier hadde noe mer uklare verdiprioriteringer.

Knutsen (2018) fant store forskjeller i sammenhengen mellom de politiske verdiorienteringene og partivalg. I gjennomsnitt var økonomisk venstre-høyre, immigrasjonsverdier og religiøs-sekulære verdier sterkest forbundet med partivalg. Ettersom Old Politics tradisjonelt sett har vært sterkest forbundet med partivalg, er det interessant at immigrasjonsverdier i særlig grad gjør seg gjeldende.

Når det gjelder verdienes forklaringskraft i et komparativt perspektiv støtter mine resultater i stor grad opp om deres funn. For de politiske verdiorienteringene er resultatene nær identiske med Knutsen (2018) sine. Dermed forsterkes antagelsen om at politiske verdiorienteringers forklaringskraft vil være sterkere i mer fragmenterte partisystemer og mer avanserte industrisamfunn.

Fremtidige forventninger om forklaringskraften fra personlige verdier på partivalg er nødt til å nyanseres. Nyvoll (2018) fant at forklaringskraften er sterkere i mer fragmenterte partisystemer. Jeg har vist at resultatene avviker i noen grad fra en slik forståelse. Personlige verdiers forklaringskraft på partivalg ser ut til å være sterkest i mer fragmenterte partisystemer og mer avanserte industrisamfunn.

7.3 I hvilken grad er de personlige verdienes forklaringskraft på partivalg indirekte via politiske verdier

Tidligere funn fra Schwartz m.fl. (2010) har vist at politiske verdier medierer personlige verdiers forklaringskraft i sin helhet. Mine funn modifierer en slik forståelse. Personlige verdiers indirekte forklaringskraft utgjør under halvparten av den samlede forklaringskraften i tre av landene. Det foreligger noen interessante nasjonale distinksjoner. Andelen av

forklaringskraften som er indirekte fra de personlige verdiene ser ut til å være større i mer avanserte industrisamfunn.

Personlige verdiers og politiske verdiers direkte forklaringskraft er i stor grad sammenfallende med tidligere forskning. Forklaringskraften viser seg å være sterkest i mer fragmenterte partisystemer og mer avanserte industrisamfunn. Det er likevel interessant at grad av avansert industrisamfunn i større grad gjør seg gjeldende for personlige verdiers indirekte forklaringskraft. Fragmentering kan derfor ikke alene forklare nasjonale distinksjoner i verdiers forklaringskraft på partivalg. En forklaring som hviler på flere kjennetegn ved land, er derfor nødvendig om man virkelig skal forstå hva som ligger til grunn for verdiers forklaringskraft.

7.4 Et svar til Schwartz m.fl. (2010) og konkluderende bemerkninger

Med nasjonalt representative data fra fem land og en forståelse av partivalg basert på partifamilier, har jeg vist at Schwartz m.fl. (2010) sine metodiske svakheter har hatt store konsekvenser. Påstanden om at politiske verdier kan forstås som et uttrykk for personlige verdier i den politiske konteksten, er nødt til å revideres. Det viser seg at politiske verdier i større grad kan forklares av sosiostrukturelle forhold som kjønn, alder, urban-ruralt bosted og utdanning. Videre er det langt fra hele forklaringskraften fra personlige verdier på partivalg medieres av individers politiske verdier. En forståelse av stemmegivning som en del av et «basic values – political values – voting causal hierarchy» er dermed sterkt overdrevet.

Selv om betydningen av et slikt hierarki er sterkt overdrevet, betyr det ikke at personlige verdiers påvirkning på stemmegivning er ikke-eksisterende. Et «basic values – political values – voting causal hierarchy» gjør seg i større grad gjeldende i mer avanserte industrisamfunn. Samtidig viser det seg at både personlige verdier og politiske verdier har større betydning for stemmegivning i mer fragmenterte partisystemer.

7.4.1 Svakheter og fremtidige undersøkelser

I fremtiden bør nye undersøkelser søke å utvide forståelse av personlige verdiers betydning for stemmegivning. Begrensninger ved ESS kan ha hatt innvirkning på resultatene. Det bør derfor foretas nye undersøkelser som inkluderer et større antall politiske verdier med et større

antall indikatorer. Nødvendigvis vil personlige verdiers direkte forklaringskraft være sterkere, når de politiske verdiene som undersøkes ikke svarer for all variasjon i stemmegivning.

Videre er det klart at en undersøkelse med fem land har sine egne begrensninger. Det kan knyttes usikkerhet til slutningene basert på fragmentering og grad av avansert industrisamfunn. Fremtidige undersøkelser med et større utvalg av land kan bidra til å gi sikrere slutninger. Et mer dekkende mål på grad av avansert industrisamfunn kan også gi forsterket støtte til mine slutninger basert på landenes BNP per innbygger.

8 Litteraturliste

- Adcock, Robert & Collier, D. (2001). *Measurement Validity: A Shared Standard for Qualitative and Quantitative Research*. *The American Political Science Review*, 95(3), side 529-546.
- Bornschieer, Simon (2010). *Cleavage Politics and the Populist Right: The New Cultural Conflict in Western Europe*. Temple University Press.
- Caprara, G. V., Schwartz, S. H., Capanna, C., Vecchione, M., & Barbaranelli, C. (2006). *Personality and politics: Values, traits, and political choice*. *Political Psychology*, 27(1), side 1-28.
- Clark, W. R., Golder, M. & Golder, S. N. (2013). *Principles of Comparative Politics*. SAGE Publications, Inc.
- Converse, Jean M. & Stanley P. (1986). *Survey Questions. Handcrafting the standardized questionnaire*. Beverly Hills: Sage Publications.
- Converse, Philip E. (1964). *The Nature of Belief Systems in Mass Publics*. *Critical Review*, 18(1-3), side 1-74.
- Christophersen, Knut-Andreas (2013). *Introduksjon til statistisk analyse: regresjonsbaserte metoder og anvendelser*. Gyldendal akademisk, Oslo.
- Dalton, Russel J. (2014). *Citizen Politics: Public Opinion and Political Parties in Advanced Industrial Democracies*. CQ Press, SAGE Publications, Inc.
- Dobbelaere, Karel (1999). *Towards an integrated perspective of the processes related to the descriptive concept of secularization*. *Sociology of Religion*, 60, side 229-247.
- Esping-Andersen, Gøsta (1990). *The Three Worlds of Welfare Capitalism*. Polity Press.
- ESS (2018a). *Source Questionnaire*. Hentet fra https://www.europeansocialsurvey.org/docs/round8/fieldwork/source/ESS8_source_questionnaires.pdf

- ESS (2018b). *Human Values*. Hentet fra https://www.europeansocialsurvey.org/docs/methodology/core_ess_questionnaire/ESS_core_questionnaire_human_values.pdf
- ESS (2018c). *Education*. Hentet fra https://www.europeansocialsurvey.org/docs/round8/survey/ESS8_appendix_a1_e02_2.pdf
- ESS (2018d). *Data Quality Assessment*. Hentet fra https://www.europeansocialsurvey.org/methodology/ess_methodology/data_quality.html
- ESS (2018e). *Political Issues*. Hentet fra https://www.europeansocialsurvey.org/docs/methodology/core_ess_questionnaire/ESS_core_questionnaire_political_issues.pdf
- Fairchild, A. J., MacKinnon, D. P., Taborga, M. P. & Taylor, A. B. (2009). *R2 effect-size measures for mediation analysis*. Behavior Research Methods 41(2), side 486–98.
- Feldman, Stanley (1988). *Structure and Consistency in Public Opinion: the Role of Core Beliefs and Values*. American Journal of Political Science, 32(2), side 416-440.
- Feldman, Stanley (2003). *Values, Ideology, and the Structure of Political Attitudes*. Oxford Handbook of Political Psychology, side 477–508. New York, NY, US: Oxford University Press.
- Fenger, H. J. M. (2007). *Welfare Regimes in Central and Eastern Europe: Incorporating Post-Communist Countries in a Welfare Regime Typology*. Contemporary Issues and Ideas in Social Sciences, 3(2), side 1-30.
- Fink, Arlene (2003). *How to Ask Survey Questions*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Flanagan, Scott C. (1987). *Controversies: Value Change in Industrial Societies*. The American Political Science Review, 81(4), side 1303-1319.
- Flanagan, Scott C. & Lee, A-R. (2003). *The New Politics, Culture Wars, and The Authoritarian-Libertarian Value Change in Advanced Industrial Democracies*. Comparative Political Studies, 36(3), side 235-270.
- Fox, John (2010). *An R Companion to Applied Regression*. Sage, Thousand Oaks.

- Franzen, Alex (2003). *Environmental attitudes in international comparison: An analysis of the ISSP surveys 1993 and 2000*. *Social Science Quarterly*, 84(2), side 297–308.
- Gallagher, M., Laver, M. & Mair, P. (1995). *Representative Government in Modern Europe*. McGraw Hill, New York.
- Gallagher, M., Laver, M. & Mair, P. (2011). *Representative Government in Modern Europe*. McGraw Hill, New York.
- Goren, Paul, Federico, C. M. & Kittilson, M. C. (2009). *Source cues, partisan identities, and political value expression*. *American Journal of Political Science*, 53(4), side 805–820.
- Goren, Paul (2013). *On Voter Competence*. Oxford: Oxford University Press.
- Griskevicius, V., Tybur, J. M., & Van den Bergh, B. (2010). *Going green to be seen: status, reputation, and conspicuous conservation*. *Journal of personality and social psychology*, 98(3), side 392-404.
- Hair, J. F., Black, W. C., Babin, B. J. & Anderson, R. E. (2014). *Multivariate Data Analysis*. Pearson Education Limited.
- Hardy, Melissa (2009). *Summarizing Distributions*. Hentet fra Hardy, M. & Bryman, A. (ed.). *The Handbook of Data Analysis*. SAGE Publications, Inc.
- Hellevik, Ottar (2011). *Forskningsmetode i Sosiologi og Statsvitenskap*. Universitetsforlaget.
- IBM (2018). *Pseudo R-Squared Measures*. Hentet fra https://www.ibm.com/support/knowledgecenter/en/SSLVMB_23.0.0/spss/tutorials/plum_germcr_rsquare.html
- Inglehart, Ronald (1977) *The Silent Revolution: Changing Values and Political Styles Among Western Publics*. Princeton: Princeton University Press.
- Inglehart, Ronald (1995). *Public support for environmental protection: Objective problems and subjective values in 43 societies*. *Political Science and Politics*, 28(1), side 57–72.
- Inglehart, Ronald & Welzel, C. (2005). *Modernization, Cultural Change, and Democracy: The Human Development Sequence*. Cambridge University Press.

- James, G., Witten, D., Hastie, T. & Tibshirani, R. (2013). *An Introduction to Statistical Learning: With Applications in R*. Springer Science+Business Media, New York.
- Karp, David G. (1996). *Values and their effect on pro-environmental behavior*. *Environment and behavior*, 28(1), side 111-133.
- Karvonen, L. (2011). *Party System Fragmentation*. Hentet fra Badie, B., Berg-Schlosser, D. & Morlino, L. (ed.). *International Encyclopaedia of Political Science*. Thousand Oaks: Sage Publications, Inc, side 1823-1824.
- Kitschelt, Herbert (1994). *The Transformation of European Social Democracy*. Cambridge University Press.
- Kirchner, Emil J. (1988). *Introduction*. Hentet fra Kirchner, E. J. (ed.). *Liberal Parties in Western Europe*. Cambridge University Press, side 1-15.
- Knutsen, Oddbjørn (1995). *Left-right materialist value orientations*. Hentet fra Van Deth, J. W. & Scarbrough, E. (ed.). *The Impact of Values*. Oxford: Oxford University Press, side 160-196.
- Knutsen, Oddbjørn (2018). *Social Structure, Value Orientations and Party Choice in Western Europe*. Cham: Springer International Publishing.
- Kuntz, A., Davidov, E., Schwartz, S. H., & Schmidt, P. (2015). *Human values, legal regulation, and approval of homosexuality in Europe: A cross-country comparison*. *European Journal of Social Psychology*, 45(1), side 120-134.
- Laakso, Markko & Taagepera, R. (1979) 'Effective' number of parties: A measure with application to Western Europe. *Comparative Political Studies* 12(1) side 3–27.
- Lijphart, Arend (1992). *Patterns of Democracy: Government Forms and Performance in Thirty-Six Countries*. Yale University Press.
- Lipset, Seymour M. & Rokkan, S. (1967). *Cleavage Structures, Party Systems and Voter Alignments: An Introduction*. Hentet fra S. M. Lipset & S. Rokkan (ed.). *Party Systems and Voter Alignments: Cross-National Perspectives*. New York: Free Press.
- Long, J. S. (1997). *Regression models for categorical and limited dependent variables*. Vol. 7 of *Advanced Quantitative Techniques in the Social Science Series*. Sage, Thousand Oaks.

- MacCallum, R. C., Zhang, S., Preacher, K. J. & Rucker, D. D. (2002). *On The Practice of Dichotomization of Quantitative Variables*. *Psychological Methods*, 7(1), side 19-40.
- Mair, Peter & Mudde, C. (1998). *The Party Family and its Study*. *Annual Review of Political Science*, 1(1), side 211-229.
- March, Luke & Mudde, C. (2005). *What's Left of the Radical Left? The European Radical Left After 1989: Decline and Mutation*. *Comparative European Politics*, 3(1), side 23-49.
- McCann, James A. (1997). *Electoral Choices and Core Value Change: The 1992 Presidential Campaign*. *American Journal of Political Science*, 41(2), side 564-583.
- Morgan, Stephen L. & Winship, C. (2015). *Counterfactuals and Causal Inference: Methods and Principles for Social Research*. Cambridge University Press.
- Nyvoll, Tor Johan Bjelland (2018). *Personal Values and Party Choice*. Representralen, Universitetet i Oslo.
- Oppenheim, A.N. (1992). *Questionnaire Design, Interviewing and Attitude Measurement*. New York: Basic Books Inc.
- Paul, Ranjit Kumar (2006). *Multicollinearity: Causes, effects and remedies*. M. sc. (Agricultural statistics), Roll no. 4405 I.A.S.R.I, Library Avenue, New Delhi-110012.
- Rihoux, Benoît, Rüdiger, W. (2006). *Analyzing Greens in Power: Setting the Agenda*. *European Journal of Political Research*, 45(1), side 1-33.
- Rohrschneider, Robert J. (1988). *Citizen's Attitudes towards Environmental Issues: Selfish or Selfless?* *Comparative Political Studies*, 21(3), side 347–367.
- Rokeach, Milton (1973). *The Nature of Human Values*. New York: Free Press.
- Schultz, P. Wesley (2001). *The structure of environmental concern: Concern for self, other people, and the biosphere*. *Journal of environmental psychology*, 21(4), side 327-339.
- Schwartz, Shalom H. (1992). *Universals in the Content and Structure of Values: Theoretical Advances and Empirical Tests in 20 Countries*. Hentet fra Zanna, Mark P. (ed.). *In Advances in Experimental Social Psychology*, 25, side 1–65. Academic Press.

- Schwartz, Shalom H. (2006). *Basic Human Values: Theory, measurement, and applications*. *Revue Française de Sociologie*, 47, side 249-288.
- Schwartz, Shalom H. (2007). *Value Orientations: Measurement, Antecedents and Consequences across Nations*. Hentet fra Jowell, R., Roberts, C., Fitzgerald, R. & Eva, G (ed.). *Measuring Attitudes Cross-Nationally*, side 169-203. SAGE Publications, Inc.
- Schwartz, S. H., Caprara, G. V., & Vecchione, M., (2010). *Basic Personal Values, Core Political Values, and Voting: A Longitudinal Analysis*. *Political Psychology*, 31(3), side 421–52.
- Schwartz, Shalom H. (2012). *An Overview of the Schwartz Theory of Basic Values*. *Online Readings in Psychology and Culture*, 2(1).
- Schwartz, S. H., Caprara, G. V., Vecchione, M., Bain, P., Bianchi, G., Caprara, M. G., ... & Mamali, C. (2014). *Basic personal values underlie and give coherence to political values: A cross national study in 15 countries*. *Political Behavior*, 36(4), side 899-930.
- Sides, John & Citrin, J. (2007). *European opinion about immigration: The role of identities, Interests and information*. *British Journal of Political Science*, 37(3), side 477–504.
- Smith, Gordon (1988). *Between Left and Right: The Ambivalence of European Liberalism*. Hentet fra Kirchner, E. J. (ed.). *Liberal Parties in Western Europe*. Cambridge University Press, side 16-28.
- Steed, Michael & Humphreys, P. (1988). *Identifying Liberal Parties*. Hentet fra Kirchner, E. J. (ed.). *Liberal Parties in Western Europe*. Cambridge University Press, side 396-435.
- Stock, James H. & Watson, M. W. (2015). *Introduction to Econometrics*. Pearson Education Limited.
- Vecchione, M., Caprara, G., Schoen, H., Castro, J. L. G., Schwartz, S. H. (2012). *The role of personal values and basic traits in perceptions of the consequences of immigration: A three-nation study*. *British Journal of Psychology*, 103(3), side 359-377.
- Von Beyme, Klaus (1985). *Political parties in Western Democracies*. Great Britain: Gower Publishing Company Limited.

Wetcher-Hendricks, D. (2011). *Analysing quantitative data: an introduction for social researchers*. Canada: John Wiley & Sons, Inc.

Williams, Robin M. (1968). Hentet fra E. Sills (ed.). *International Encyclopedia of the Social Sciences*. New York: Macmillan.

Appendiks

A.1 Partifamilier

I denne seksjonen presenterer jeg partifamiliene som blir brukt i undersøkelsene til Nyvoll (2018) og Knutsen (2018). Forøvrig er det de samme partifamiliene som jeg har kodet landenes politiske partier inn i, se seksjon 3.4.1.

A.1.1 Kommunistpartier

De fleste av Europas kommunistiske partier ble dannet i kjølvannet av den russiske revolusjonen. Ideologisk var de forpliktet til tanken om revolusjon, med et sosialistisk samfunn som sluttprodukt. Partiene var tett alliert med stormakten Sovjetunionen, som hadde et kommunistisk styre. Deres åpenbare innflytelse fra fremmede makter og radikale ideologi, bidro til at de ble ansett som anti-system. Således bidro de gjerne til å polarisere partisystemet de var en del av (Gallagher m.fl. 2011:248). Samfunnets oppfatning av de kommunistiske partiene som anti-system, bidro til at de mottok høyere oppslutning fra borgere som var misfornøyde med det politiske systemet. Partiene representerte også interesser som ellers mottok lite politisk oppmerksomhet (March & Mudde 2005:26-27). Med fallet av Berlinmuren fulgte en reformering av de vesteuropeiske kommunistiske partiene. Noen av partiene la fra seg sine ideologiske merkelapper. Andre forsvant som en uavhengig politisk kraft (Gallagher m.fl. 2011:244).

Fåtallet av kommunistiske partier har hatt erfaring med regjeringsmakt. Deres storhetstid i Europa kom i etterkant av andre verdenskrig, idet «the enhanced global status of the post-war USSR [...] relegitimized communist parties, while those which had participated in the anti-fascist resistance profited most (March & Mudde 2005:26). Kommunistpartier i flere land deltok i brede koalisjonsregjeringer, som samarbeidet om å gjeninnføre demokratiet. Siden den gang har partiene tapt terreng. De har ikke i særlig stor grad vært involvert i regjeringer, men har i noen tilfeller gitt parlamentarisk støtte, uten å aktivt inngå i et regjerings samarbeid (Gallagher m.fl. 2011:248).

Delvis på grunn av synkende oppslutning, men også med et mål om å avslutte et langt liv i politisk isolasjon, begynte de kommunistiske partiene å distansere seg fra Sovjetunionen. De begynte å vektlegge spørsmål relatert til velferd, sosial rettferdighet og behovet for demokratiske beslutningsprosesser (Gallagher m.fl. 2011:249). Dermed ble de mer like de

sosialdemokratiske partiene. Noen distinksjoner mellom partifamiliene er det likevel. De kommunistiske partiene er mer skeptiske til det frie markedet, de fremhever behovet for en kontrollert økonomi og behovet for offentlig eierskap. Videre er de i stor grad kritiske til fordelene ved europeisk integrasjon. De er også tydelige interesserepresentanter for den tradisjonelle arbeiderklassen og fagbevegelsen (ibid.).

A.1.2 Venstresosialistiske partier

Lenge slet venstresosialistiske partier med å utvikle seg til en kraft på venstresiden. Med studentopprørene i 1968 økte støtten til disse partiene. PSU i Frankrike samlet stor oppslutning fra de som var tilhengere av det post-materielle samfunnet. Særlig fikk de sterk støtte fra den intellektuelle middelklassen, med en venstreorientert tilbøyelighet (Von Beyme 1985:80). Et større fokus på verdiorienteringen vekst/vern har også hjulpet de venstresosialistiske partiene med økt tilslutning. Deres interesse for miljøspørsmålet, gjør at de på enkelte områder er svært like grønne partier, noe som har resultert i hyppig samarbeid mellom partifamiliene (Gallagher m.fl. 2011:249).

Den venstresosialistiske partifamilien plasserer seg til venstre for de sosialdemokratiske partiene. Knutsen (2018:40) bemerker at de, i tillegg til å være forkjempere for miljøspørsmål, også vektlegger frihetlige verdier, samt et tradisjonelt venstreorientert fokus på likhet. Grunnet venstresosialistiske partiers ulike opphav, på tvers av land, utgjør sakene de vektlegger et bredt spekter. De kjennetegnes som motstandere av markedsøkonomi, av deres vektlegging av demokrati og av at de uttrykker støtte til den tradisjonelle arbeiderklassen (Gallagher m.fl. 2011:249-250).

A.1.3 Sosialdemokratiske partier

De sosialdemokratiske partiene har tradisjonelt vært tilknyttet økonomiske venstre/høyre-dimensjonen. Fra å være plassert godt inn på venstresiden, har de i dag posisjonert seg nærmere sentrum-venstre (Knutsen 2018:45). Majoriteten av de store sosialdemokratiske partiene gjorde sitt inntog i den partipolitiske konkurransen mot slutten av 1800-tallet. Deres opphav og etablering kom som et resultat av mobilisering, for å representere en gryende arbeiderklasses politiske interesser. Ofte opptrådte de sammen med arbeiderbevegelsen (Gallagher m.fl. 2011:240). I utgangspunktet var partifamilien en del av den sosialistiske bevegelsen. Med slutten av første verdenskrig og de kommunistiske partienes brudd, ble

betegnelsen sosialist mindre forvekslet med sosialdemokrat enn det tidligere hadde vært (Von Beyme 1985:65).

Som en del av den sosialistiske bevegelsen var de sosialdemokratiske partiene, i sin spede begynnelse, en radikal kraft. Etter hvert befestet de seg som en etablert skikkelse på den politiske scenen, og deres ungdommelige radikalisme forvitret med tiden. Mot slutten av 1940-tallet hadde sosialdemokratene posisjonert seg som en av de ledende skikkelsene på den politiske scenen. Utviklingen av velferdsstaten som foregikk rundt omkring i Europa på 50- og 60-tallet skyldtes i stor grad deres innsats (Gallagher m.fl. 2011:240-242).

Med tiden utvidet de velgerbasen sin til også å inkludere middelklassen, og ble med det et catch-all-parti. Selv om det har foregått en klar utvasking av de sosialdemokratiske partienes røtter, uttrykker de fremdeles en sterk forpliktelse til velferdsstaten og egalitarisme. Deres forrykning mot sentrum skyldes blant annet en moderasjon i synet på statens rolle i det økonomiske liv. Utjevning av inntekt har blitt nedprioritert, mens fokuset heller har blitt lagt på at alle skal ha like muligheter til å lykkes (Gallagher m.fl. 2011:243).

A.1.4 Grønne partier

Mesteparten av de grønne partiene i Europa ble grunnlagt mot slutten av 70-tallet og på 80-tallet (Knutsen 2018:45). Von Beyme omtalte den økologiske bevegelsen på midten av 80-tallet, og mente den var vanskelig å klassifisere på samme måte som andre bevegelser. Grunnet bevegelsens manglende klassegrunnlag, var det vanskelig å plassere tilhengerne på en tradisjonell venstre-høyre-dimensjon (Von Beyme 1985:131). Det er klart at Von Beyme opererte innenfor et begrenset teoretisk rammeverk. Riktig nok har det vært vanskelig å plassere de grønne partiene på en økonomisk venstre/høyre-dimensjon, men siden den gang har ny-politiske verdiorienteringer blitt utbredt. Grønne partier har med sitt fokus på vekst/vern og andre ny-politiske saker etablert seg som en del av den vesteuropeiske partikonkurransen.

Foreløpig har likevel oppslutningen om grønne partier vært begrenset. Gjennomsnittlig oppslutning om grønne partier i 20 europeiske land var mellom 2000-2009 på 5,1 prosent (Gallagher m.fl. 2011:251). Deres politiske gjennomslag har således vært begrenset. På tross av dette har partiene noe erfaring fra regjeringssamarbeid. I 1995 deltok de i en større regjeringsskoalisjon i Finland, etterfulgt av koalisjoner bl.a. Italia, Frankrike, Tyskland og Belgia (Rihoux & Rüdig 2006:2).

Grønne partier legger en hovedvekt av sitt engasjement i å beskytte miljøet. Mange av sakene deres handler om å dempe den økonomiske veksten, samt å få i stand mer regulering av kommersiell aktivitet. Partiene er også opptatt av internasjonal fred, militær avvæpning, og de vektlegger en økning utviklingshjelp til utviklingsland (Gallagher m.fl. 2011:252). De kjemper for kvinners og minoriteters rettigheter, i tillegg til å være forkjempere for et mer utbredt deltakerdemokrati (ibid.).

A.1.5 Etnisk-regionale partier

For mange land i Vest-Europa kom nasjonsbygging før demokratiets tidsalder. Følgene av dette var gjerne at nasjonens opprettelse gikk på bekostning av mindre etniske grupper, som måtte lide på vegne av storsamfunnets samling (Von Beyme 1985). Etnisk-regionale partier kjennetegnes av at de gjerne er representert av, og gir sin støtte til mindre etniske grupper. De fremmer gruppens kulturelle og økonomiske interesser på den nasjonale arenaen, mens de i enkelte tilfeller «articulate autonomist or even separatist claims» (Knutsen 2018:45). Støtten til etnisk-regionale partier er ganske lav og ligger vanligvis på rundt en til åtte prosent (ibid.). I land hvor etniske konflikter er relevante for den partipolitiske konkurransen er det mer usikkert hvordan velgerne vil plassere seg på den økonomiske venstre/høyre-dimensjonen. Det har blitt hevdet at etnisk-regionale partier er et fenomen blant borgerskapet, og at de således tilhører høyresiden. Senere undersøkelser har derimot vist at partiene plasserer seg noe vilkårlig på en slik venstre/høyre-dimensjon (Von Beyme 1985:123-125).

A.1.6 Agrarpartier

Opprettelsen av agrarpartiene kom sent på 1800-tallet og på begynnelsen av 1900-tallet. Likt som for de etniske-regionale partiene, var agrarpartienes primære rolle å ivareta bestemte interesser (Gallagher m.fl. 2011:264). Partiene oppstod ut av varemarkedskonflikten mellom bøndene og den urbane populasjonen. Med økende grad av handel på tvers av landegrenser forsumnet forholdet mellom «primary producers in the countryside and the merchants and the entrepreneurs in the towns and the cities» (Lipset & Rokkan 1967:19). Agrarpartienes rolle i konflikten var å ivareta de økonomiske og kulturelle interessene til bønder og andre selvstendige næringsdrivende i primærnæringen. Selv om agrarpartiene har historiske røtter i flere land rundt om i Europa, finnes de nå primært i de nordiske landene (Knutsen 2018:45-46).

A.1.7 Liberale partier

Med en historie som kan dateres tilbake til 1600-tallet, er de liberale politiske partiene noen av de eldste partiene i Europa. I etterkant av første verdenskrig, og med slutten på de europeiske monarkienes storhetstid, forekom det et brudd innad i den liberale partifamilien. Bruddet skyldtes en disputt, vedrørende spørsmålet om hvordan staten i fremtiden skulle utformes. Det gir derfor mening å snakke om to varianter av liberale partifamilier (Von Beyme 1985:34-35, Gallagher m.fl. 2011:262). En distinksjon kan gjøres mellom venstre- og høyreliberale politiske partier. Riktignok deler de noen fellestrekk. Vektleggingen av velferd og behovet for miljøvern er viktig for begge. Begge er også opptatte av frihet, demokrati og sosial rettferdighet (Gallagher m.fl. 2011:263).

Selv om de liberale partiene har en rik historie, kan det være vanskelig å avgjøre hvilke partier som tilhører de liberale partifamiliene. Gjerne har de en noe svak ideologisk bundethet, og partiene prioriterer ulike saker i forskjellige land (Knutsen 2018:46). Ettersom de liberale partiene deler opphav, vil jeg først redegjøre for deres felles røtter, før jeg ser nærmere på egenskaper ved hver av partifamiliene isolert.

Liberalismen hadde sin storhetstid på 1800-tallet. De var motstandere av kirken, og representerte et gryende borgerskap og middelklassen. Med et ønske om økt personlig frihet og frihet til å drive økonomisk virksomhet, sto liberalismen i bresjen for konstitusjonelle reformer (Smith 1988:17). De liberale partiene var i opposisjon til aristokratiet og deres medfødte rettigheter. På denne måten var liberalismen egalitær. Med tiden har partiene blitt mer konservative, men de er fremdeles egalitære, i den forstand at de kjemper for likebehandling. Liberale partier er opptatte av at det skal være likhet overfor loven, og de kjemper for minoriteters politiske rettigheter.

Noen distinksjoner var det likevel mellom partiene, også tidligere. Det kan trekkes et hovedskille mellom liberale partier med radikale og liberale tradisjoner (Von Beyme 1985:32). Skillet baserer seg i hovedsak på i hvilken grad og i hvilket tempo, parlamentariske eller demokratiske virkemidler skulle introduseres (Kirchner 1988:7). Den liberale tradisjonen vektla konstitusjonalisme og parlamentarisme, mens den radikale tradisjonen var tilhenger av ideen om direkte demokrati. Von Beyme (1985:32) bemerker at tradisjonene ikke er gjensidig utelukkende. For mange land har det vært ulike kombinasjoner, som i varierende grad har vektlagt elementer fra de to tradisjonene.

Høyreliberale partier

Den første varianten av liberale partier kjennetegnes av et stort fokus på individuelle rettigheter. Høyreliberale partier er spesielt utbredt i land med et sterkt kristendemokratisk parti. Dermed har deres historiske rolle som opposisjon til kirken, vært av signifikant interesse for deres ideologiske grunnlag. I de kontinentaleuropeiske landene spiller ofte den konservative partifamilien en mindre rolle. Kristendemokratiske partier og liberale partier opptar derfor mye av det samme rommet som de konservative partiene opptar i de skandinaviske landene og i Storbritannia (Steed & Humphreys 1988:416). De høyreliberale partiene har derfor påtatt seg flere av de typiske sakene som ellers kjennetegner høyresiden og de konservative. Partifamilien kjennetegnes således av å være motstandere av statlig involvering i økonomien. En vektlegging av finanspolitisk rettferdighet er også et viktig kjennetegn (Gallagher m.fl. 2011:263).

Venstreliberale partier

Den andre varianten av liberale partier har inntatt en posisjon nærmere sentrum-venstre i det politiske rommet. For venstreliberale partier er slektskapet med den historiske liberalismen tydelig. De ønsker mindre justeringer i favør av markedet, men foretrekker at staten fremdeles har en rolle. Blant annet er de motstandere av en fullstendig nedbygging av velferdstilbudet (Smith 1988:21). Det betyr ikke at individuelle rettigheter ikke er viktige for de venstreliberalistiske partiene. Heller betyr det at vektleggingen av disse hensynene kommer til uttrykk gjennom vektleggingen av sosial rettferdighet og egalitarisme. Venstreliberale partiers plassering i det politiske rommet skyldes at de, i motsetning til den høyreliberale partifamilien, har oppstått og utviklet seg i land hvor den konservative partifamilien har vært den dominerende kraften på høyresiden. Således har partifamiliens rolle som motstandere av kirken stått mindre sentralt. Behovet for å representere ikke-religiøse interesser på høyresiden har derfor vært mindre relevant (Gallagher m.fl. 2011).

A.1.8 Kristendemokratiske partier

Selv om kristendommen og dens verdier har en lang historie, var det ikke før etter andre verdenskrig at de kristendemokratiske partiene befestet sin posisjon i mange av de europeiske landene. Opprettelsen av kristne partier var i utgangspunktet en motreaksjon til liberal og sekulær lovgivning. Derfor var ikke opprettelsen av kristne politiske partier særlig aktuelt i land hvor kirken og de geistlige ikke fikk svekket sin posisjon (Von Beyme 1985:81, 84).

Kristne partier har utviklet seg under varierende forhold. Man kan derfor skille mellom tre ulike typer kristendemokratiske partier.

Den første typen kristendemokratiske partier er romersk-katolske av opphav. I land hvor katolisismen stod sterkt, var partiet kjennetegnet av en konservativ type politisk katolisisme. Den andre typen er avgrenset til Tyskland og Nederland, hvor partiene samler stemmer fra katolikker og protestanter. Sett bort fra velgerbasen, deler disse to typene av kristendemokratiske partier stort sett den samme rollen i partisystemene de inngår i (Gallagher m.fl. 2011:253, Von Beyme 1985:85). Den tredje typen av kristendemokratiske partier har i hovedsak en protestantisk velgerbase, og er av nyere opphav. Disse partiene forekommer hovedsakelig i de nordiske landene (Gallagher m.fl. 2011:254).

De fleste kristendemokratiske partier i Europa har et partiprogram hvor de stadfester deres støtte til kristne verdier. For det meste veiledes partiene av kristne verdier, når det gjelder moralske spørsmål. Et eksempel er abortspørsmålet. Partiene har også mye til felles når det gjelder skolepolitikk. Noe av årsaken til opprettelsen av partiene var motstand mot sekulær skolelovgivning (Von Beyme 1985:92-93). Likevel, siden deres opprettelse har en rekke spørsmål knyttet til konflikten mellom kirken og stat blitt avgjort. Derfor har partiene utviklet seg til å bli «mainstream components of the centre right» (Gallagher m.fl. 2011:256). Partifamilien skiller seg fra de konservative partiene ved at de hører til nærmere sentrum. De er også positive til en utbredt velferdsstat (ibid.).

A.1.9 Konservative partier

Den konservative partifamilien blir gjerne sett på som en av de første partifamiliene. Direkte påvirket av liberalismens fremgang, oppstod konservatismen som et motsvar for å beskytte den øvre sosiale klassen. De følte at deres posisjon var under angrep. Som tilhengere av monarkiet var de skeptiske til å danne sitt eget parti, og øynet fremdeles et håp om en tilbakegang til eneveldet, med fordelene det medbrakte. Etter hvert opprettet de likevel egne partier. Med tiden la de også fra seg sine aristokratiske tendenser, og ble i større grad demokratiske (Von Beyme 1985:46-47).

Det eksisterer flere typer av konservative partier. Den første typen kan omtales som nasjonale partier. Partiene vektlegger en konservativ sosioøkonomisk tilnærming, med en vektlegging av nasjonale interesser. Den andre typen konservative partier forkommer i de nordiske

landene. Partiene kjennetegnes av moderat motstand til statlig involvering, og de er forpliktet til konsensusbasert politikktutforming (Gallagher m.fl. 2011:260).

Den historiske endringen hos de konservative partiene har vært betydelig. I begynnelsen sto de imot den liberale partifamilien på sentrale spørsmål. Nå har de selv inntatt den samme posisjonen. Konservative partier støtter konstitusjonalisme, menneskerettigheter, folkesuverenitetsprinsippet og maktfordeling. Ingen av disse kjennetegnene er i dag særlig unike, men de illustrerer likevel forandringen som konservative partier har vært gjennom (Von Beyme 1985:50-51). I dag kjennetegnes konservative partier som tilhengere av det frie markedet, effektivitet i byråkratiet og lov og orden. De uttrykker skepsis til en utbredt velferdsstat og utgiftene den medfører. I mange land er de også opptatte av tradisjonelle verdier (Gallagher m.fl. 2011:261).

A.1.10 Høyre-radikale partier

Fra å være et fenomen i kun et fåtall av Europas land, har nå den høyre-radikale partifamilien etablert seg som en seriøs kraft, i nær samtlige europeiske nasjoner. Som en konsekvens av endringer i den sosiale strukturen og en transformasjon av den politiske konkurransen, oppsto høyre-radikale partier som et motsvar i den nye kulturelle konflikten (Bornschiefer 2012:2). Tradisjonelt har partiene vært ansett som små partier med begrenset innflytelse. I løpet av de siste årene har man likevel sett at de i flere land kjemper om regjeringsmakt. Høyre-radikale partiers nylige suksess skyldes i stor grad fremveksten av grønne partier og frihetlige protestpartier på venstresiden. Partiene fungerer dermed som en motvekt, ved å representere «those who are being left behind» (Gallagher m.fl. 2011:268).

Høyre-radikale partier kjennetegnes av en restriktiv immigrasjonspolitik. De er også skeptiske til multikulturalisme, et fenomen de mener at sprer seg over Europa. Partiene står gjerne litt utenfor, og omtaler ofte seg selv som annerledes enn de etablerte partiene. De kritiserer gjerne etablissementet for å verne om egeninteresser gjennom politisk deltakelse. Grunnet deres ekstreme karakter, ser de etablerte partiene ut til å vegre seg for samarbeid med de høyre-radikale partiene. Et illustrerende eksempel finnes i Sverige. Det tok 131 dager å bli enige om en regjering, grunnet Sverigedemokratarnas oppslutning i valget.

A.2 Utvelging av land

I denne seksjonen redegjør jeg for utvelgingen av land. Utvelgingen av land til undersøkelsen belager seg på tre teoretiske kriterier og et kriterium knyttet til begrensninger i ESS.

A.2.1 Region

Det første kriteriet som legges til grunn er at landene må tilhøre ulike regioner. Man kan anta at land fra samme region har noe til felles. Inndelingen av land etter regioner er lånt fra Knutsen (2018). Han deler 18 vesteuropeiske land inn i fire regioner. Jeg inkluderer en egen region for de østeuropeiske landene også. Tabell A.1 viser inndelingen av land etter den nordiske, sentraleuropeiske, øyene, sørlige og østlige regionen. En slik inndeling utelukker ingen av landene fra å bli valgt. Likevel setter den begrensninger på hvilke kombinasjoner av land som er mulig. Eksempelvis kan ikke både Østerrike og Tyskland inngå i undersøkelsen.

Tabell A.1: Landene fra ESS runde 8 fordelt etter regioner

<i>Regioner</i>				
<i>Nordiske</i>	<i>Sentrale</i>	<i>Øyene</i>	<i>Sørlige</i>	<i>Østlige</i>
Finland	Østerrike	Storbritannia	Frankrike	Litauen
Island	Belgia	Irland	Italia	Tsjekkia
Norge	Tyskland	—	Spania	Estland
Sverige	Nederland	—	Portugal	Ungarn
—	Sveits	—	—	Slovenia
—	—	—	—	Polen

A.2.2 Velferdsregime

Det andre kriteriet skiller landene fra hverandre basert på hvordan de har innrettet velferdsstaten. Foruten om deres geografiske plassering, varierer land ut ifra hvordan forholdet mellom stat, marked og familie er innordnet (Esping-Andersen 1990:26).

Inndelingen av land etter velferdsregimer bidrar til å rettferdiggjøre landenes plassering etter regioner.

I de nordiske landene er velferdsstaten tuftet på sosialdemokratiske prinsipper. Det betyr at statens rolle som omfordeler av ressurser står sentralt (Knutsen 2018:35). Ideen bak den

nordiske velferdsmodellen har vært å sørge for likhet og gode levevilkår for alle (Esping-Andersen 1990:28).

Den liberale velferdsstaten kjennetegnes av beskjedne behovsprøvde ordninger.

Velferdsmodellen blir blant annet benyttet på øyene. Mens ordningene i de nordiske landene søker å oppnå likhet og gode levevilkår for alle, er den liberale velferdsstaten i hovedsak rettet mot lavinntektsfamilier. Dette fører til et stigma og en todeling av samfunnet. På den ene siden har man de som mottar ytelser, og på den andre siden er det de som klarer seg selv (Esping-Andersen 1990:26-27).

I de sentraleuropeiske landene har velferdsregimer blitt betegnet som konservativt. Gjennom historien har de sentraleuropeiske landene blitt påvirket av den katolske kirken. Velferdsstaten deres bærer preg av dette. Tildelingen av sosiale rettigheter har vært et lite bestridt tema i disse landene. Holdningen har vært at staten kun skal intervensjonere i familiens anliggender, når alle andre muligheter er utprøvd (Esping-Andersen 1990:27).

Velferdsregimet i de sørlige landene har mye til felles med det sentraleuropeiske, men det har også noen særtrekk. Tradisjonelt har favoriseringen av menn på arbeidsmarkedet stått sterke i landene. Landene har også slitt med høy andel arbeidsledighet blant unge mennesker (Knutsen 2018:36-37). Frankrike ligger på grensen mellom den sentraleuropeiske og sørlige regionen. Avgjørelsen om å plassere Frankrike i den sørlige regionen, skyldes kjennetegn ved landets velferdsregime.

Det har ikke lyktes å komme opp med en dekkende definisjon av de østeuropeiske velferdsstatene. Likevel har det blitt påvist en signifikant forskjell mellom de østeuropeiske og sentraleuropeiske landene (Fenger 2007). Formålet med kriteriene er å sikre bredest mulig representasjon av individer til undersøkelsen. Dermed er det tilfredsstillende å vite at den østeuropeiske regionen skiller seg signifikant fra de andre regionene.

A.2.3 Partisystem

Det tredje kriteriet for utvelgingen av land baserer seg på landenes partisystemer. Et lands partisystem er et produkt av de politiske konfliktlinjene som har vært relevante gjennom landets historie. I demokratier kan man i hovedsak skille mellom to-partisystemer og flerpartisystemer. Et to-partisystem kjennetegnes av at to politiske partier har en reell sjanse

til å vinne makten. I et flerpartisystem er det flere enn to partier som har en reell sjanse til å vinne makten (Clark, Golder & Golder 2013:611).

To-partisystemer baserer seg på majoritetens ønsker, og den utøvende makt konsentreres hos et enkelt parti. I et flerpartisystem utarter det seg noe ulikt. Ettersom flere partier har en reell sjanse til å vinne makten, bærer systemet i større grad preg av at løsningene er konsensusbasert (Ljiphart 1999:2).

Kun et fåtall av verdens demokratier har et to-partisystem. I ESS er Storbritannia det landet som kommer nærmest en slik definisjon. Storbritannia kan anses som et tilnærmet to-partisystem. De resterende landene i ESS er alle flerpartisystemer. Det er derfor naturlig å inkludere Storbritannia i den videre undersøkelsen.

A.2.4 Et kriterium relatert til begrensninger i ESS

Ved å ta hensyn til de øvrige kriteriene, sikres det mest mulig variasjon mellom landene. Det siste kriteriet relaterer seg til begrensninger i ESS. Samtidig som variasjon mellom landene er et mål, er det også et ønske om at landene i størst mulig grad er egnet til undersøkelsen. Derfor vil undersøkelsens siste kriterium ta hensyn til hvordan respondentene fordeler seg blant partifamiliene. Mer spesifikt omhandler kriteriet andelen respondenter som tilhører kategorien «andre partier». Se seksjon 3.4.1 for en nærmere redegjørelse for kategorien.

En øvre grense settes for andelen respondenter tilhørende «andre partier». Det kan tenkes at respondentene i kategorien er svært forskjellige. Både i sine verdiprioriteringer og når det gjelder sosiostrukturelle forhold. En høy andel respondenter i kategorien kan derfor bidra til å redusere korrelasjonene, og dermed skape uforholdsmessige skjevheter mellom landene. Ut ifra en helhetlig vurdering basert på landenes oppslutning om kategorien, settes det en øvre grense for «andre partier». Grensen settes til 10% av den totale oppslutningen om partier innad i landet.

A.2.5 Drøftelse

Basert på inndelingen etter regioner, velferdsregimer og partisystemer, er det i hovedsak Irland som ekskluderes fra utvelgingen. Storbritannia er det landet som kommer nærmest å kunne defineres som et to-partisystem. Følgelig er det av interesse å beholde landet i den videre undersøkelsen. Inndelingen av land etter regioner og velferdsregimer bidrar ikke til å ekskludere noen av landene fra den videre utvelgingen. Likevel setter kriteriene

begrensninger på hvilke kombinasjoner som er mulig. Undersøkelsen skal inkludere fem land. Således er det gitt at to land fra sammen region ikke kan inkluderes.

Tabell A.2: Landenes prosentvise oppslutning om «andre partier» (over 10% kursivert) ¹⁾

<i>Regioner</i>				
<i>Nordiske</i>	<i>Sentrale</i>	<i>Øyene</i>	<i>Sørlige</i>	<i>Østlige</i>
Finland 1.4%	Østerrike 3.2%	Storbritannia 1.6%	<i>Frankrike</i> <i>16.0%</i>	Litauen 7.7%
Island 8.2%	Belgia 8.5%	Irland 3.3%	Italia 8.7%	Tsjekkia 3.8%
Norge 2.2%	Tyskland 3.0%	—	<i>Spania</i> <i>13.5%</i>	Estland 4.0%
Sverige 3.2%	Nederland 3.8%	—	Portugal 7.5%	Ungarn 3.2%
—	<i>Sveits</i> <i>15.1%</i>	—	—	Slovenia 9.5%
—	—	—	—	Polen 1.4%

¹⁾ «Andre partier» inkluderer partier med N lavere enn 30, samt svaralternativer som «Other», «Blank» ol.

De teoretiske kriteriene bidrar i liten grad til å ekskludere land fra utvelgelsen. Det samme kan ikke sies om det siste kriteriet. Tabell A.2 viser respondentenes oppslutning om «andre partier». Land med mer enn 10% oppslutning er kursivert. Kriteriet ekskluderer tre land fra den videre utvelgelsen. Sveits, Frankrike og Spania har alle mer enn 10% oppslutning om «andre partier». Det betyr at det gjenstår to land fra den sørlige regionen.

Et spørsmål relatert til de østeuropeiske politiske partiene og partifamilier har oppstått underveis. Østeuropeiske politiske partier egner seg dårlig i et slikt teoretisk rammeverk. Dermed kan de politiske verdiorienteringene tenkes å ha en annen rolle i landene. Basert på råd fra Elisabeth Bakke, førsteamanuensis med inngående kunnskap om regionen, vil derfor Tsjekkia representere den østeuropeiske regionen. Ifølge Bakke er Tsjekkia det landet i Øst-Europa hvor partisystemet og partifamiliene er mest nærliggende de andre regionene.

Foreløpig er et kun Storbritannia og Tsjekkia som har blitt inkludert. Det mangler fremdeles representasjon fra den nordiske, sentraleuropeiske og sørlige regionen. Etter å ha ekskludert landene med under 10% oppslutning om «andre partier» gjenstår Italia og Portugal i den sørlige regionen. Både i den nordiske og sentraleuropeiske regionen gjenstår fire land. Dermed er det flere alternativer å velge mellom.

I den anledning bidrar kjennetegn ved partifamiliene til å redusere valgmulighetene i noen grad. Den etnisk-regionale partifamilien kjennetegnes av sin støtte til en bestemt etnisk gruppes kulturelle og økonomiske interesser. Noen av partiene ønsker også en løsrivelse fra landet de er en del av. Von Beyme (1985) mener at det kan være vanskelig å plassere partiene på en økonomisk venstre-høyre-dimensjon. Således er det ikke utenkelig at støtten til etnisk-regionale partier hovedsakelig baserer seg på tilslutning fra en bestemt minoritet. Det kan derfor være store variasjoner i velgernes verdiprioriteringer, men også når det gjelder sosiostrukturelle forhold. På samme måte som for «andre partier» kan dette føre til uforholdsmessige skjevheter mellom landene. Jeg ekskluderer derfor land med et etnisk-regionalt parti fra den videre utvelgelsen. Det betyr Finland, Belgia og Italia utgår fra den videre utvelgelsen.¹⁸ Med andre ord representerer Portugal den sørlige regionen.

I utvelgelsen av land fra den nordiske og sentraleuropeiske regionen hviler avgjørelsen i større grad på en skjønsmessig vurdering. Samtlige land er gode kandidater. Tabell 3.3 viser likevel at det foreligger store variasjoner i oppslutningen om «andre partier». Belgia og Island er de eneste gjenstående landene med mer enn 5% oppslutning om «andre partier». Jeg velger derfor å se bort fra landene. Fra den nordiske regionen inkluderer jeg Norge. Landet har lavest oppslutning om «andre partier» i den nordiske regionen. Når det gjelder den sentraleuropeiske regionen har jeg valgt å inkludere Nederland. Riktignok har både Tyskland og Østerrike lavere oppslutning om «andre partier». Inkluderingen av Nederland er følgelig en ren skjønsmessig vurdering.

¹⁸ Se vedlagt fil «Respondenters oppslutning om partifamilier» for en oversikt over alle land i ESS sin representasjon av partifamilier.

A.3 Antall respondenter fra landene fordelt etter partifamilier

Tabell A.3: Antall respondenter fra landene fordelt etter partifamilier

	Norge	Nederland	Portugal	Storbritannia	Tsjekia	Samlet
Kommunistisk	—	—	60	—	116	176
Venstresosialistisk	61	100	62	—	—	223
Sosialdemokratisk	397	220	288	451	303	1659
Grønn	34	63	—	38	—	135
Etnisk-regional	—	—	—	52	—	52
Agrar	60	—	—	—	—	60
Venstreliberal	51	163	—	—	—	214
Høyreliberal	—	271	—	116	311	698
Kristendemokratisk	56	148	—	—	76	280
Konservativ	348	—	296	506	248	1398
Høyre-radikal	121	102	—	108	38	369
Andre partier	25	44	57	21	43	190
Kan ikke plasseres ¹⁾	—	69	—	—	—	69
Totalt	1153	1180	763	1292	1135	5523

¹⁾ ChristenUnie (CU) og Partij voor de Dieren (PD) kan ikke plasseres i en bestemt partifamilie

A.4 Schwartz sine 21 kjønstilpassede portretter

Tabell A.4: Schwartz sine 21 kjønstilpassede portretter (variabelnavn og spørsmålsstilling)¹⁾

<p><u><i>Individualisme</i></u></p> <p>1. Thinking up new ideas and being creative is important to him/her. He/she likes to do things in his own original way (Ipctiv).</p> <p>2. It is important to him/her to make his/her own decisions about what he/she does. He/she likes to be free and not depend on others (Impfree).</p>
<p><u><i>Stimulering</i></u></p> <p>1. He/she likes surprises and is always looking for new things to do. He/she thinks it is important to do lots of different things in life (Impdiff).</p> <p>2. He/she looks for adventures and likes to take risks. He/she wants to have an exciting life (Ipadvnt).</p>
<p><u><i>Hedonisme</i></u></p> <p>1. Having a good time is important to him/her. He/she likes to “spoil” him/herself (Ipgdtim).</p> <p>2. He/she seeks every chance he/she can to have fun. It is important to him/her to do things that give him/her pleasure (Impfun).</p>
<p><u><i>Oppnåelse</i></u></p> <p>1. It's very important to him/her to show his/her abilities. He/she wants people to admire what he/she does (Ipshabt).</p> <p>2. Being very successful is important to him/her. He/she hopes people will recognize his/her achievements (Ipsuces).</p>
<p><u><i>Makt</i></u></p> <p>1. It is important to him/her to be rich. He/she wants to have a lot of money and expensive things (Imprich).</p> <p>2. It is important to him/her to be in charge and tell others what to do. He/She wants people to do what he/she says (Iprspot).</p>

¹⁾ Fortsetter neste side

Tabell A.4: Fortsetter

<p><u><i>Sikkerhet</i></u></p> <ol style="list-style-type: none">1. It is important to him/her to live in secure surroundings. He/she avoids anything that might endanger his/her safety (Impsafe).2. It is important to him/her that the government insure his/her safety against all threats. He/she wants the state to be strong so it can defend its citizens (Ipstrgv).
<p><u><i>Konformitet</i></u></p> <ol style="list-style-type: none">1. He/she believes that people should do what they're told. He/she thinks people should follow rules at all times, even when no-one is watching (Ipfrule).2. It is important to him/her always to behave properly. He/she wants to avoid doing anything people would say is wrong (Ipbhprp).
<p><u><i>Tradisjon</i></u></p> <ol style="list-style-type: none">1. It is important to him/her to be humble and modest. He/she tries not to draw attention to herself. (Ipmodst).2. Tradition is important to him/her. He/she tries to follow the customs handed down by his/her religion or his/her family (Imptrad).
<p><u><i>Universalisme</i></u></p> <ol style="list-style-type: none">1. He/she thinks it is important that every person in the world be treated equally. He/she believes everyone should have equal opportunities in life (Ipeqopt).2. It is important to him/her to listen to people who are different from him/her. Even when he/she disagrees with them, he/she still wants to understand them (Ipudrst).3. He/she strongly believes that people should care for nature. Looking after the environment is important to him/her (Impenv).
<p><u><i>Medmenneskelighet</i></u></p> <ol style="list-style-type: none">1. It's very important to him/her to help the people around him/her. He/she wants to care for their well-being (Iphlppl).2. It is important to him/her to be loyal to his/her friends. He/she wants to devote herself to people close to him/her (Iplylfr).